

**Condițiile de locuit ale romilor și
travellers din Uniunea Europeană**

Raport comparativ

octombrie 2009

FRA

**Europe Direct este un serviciu destinat să vă ajute să găsiți
răspunsuri la întrebările pe care vi le puneți despre
Uniunea Europeană.**

**Un număr unic gratuit (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(* Unii operatori de telefonie mobilă nu permit accesul la numerele
00 800 sau pot factura aceste apeluri.

Numeroase alte informații despre Uniunea Europeană sunt disponibile
pe internet pe serverul Europa (<http://europa.eu>).

O fișă bibliografică figurează la sfârșitul prezentei publicații.

Luxemburg: Oficiul pentru Publicații Oficiale ale Comunităților Europene, 2010

ISBN: 978-92-9192-537-7

doi: 10.2811/55605

© Comunitățile Europene, 2009

Reproducerea textului este autorizată cu condiția menționării sursei

Proiectare: FRA, Viena

Printed in Belgium

Tipărit pe hârtie înălbită fără clor

Agencia pentru Drepturi Fundamentale a
Uniunii Europene (FRA)

Condițiile de locuit ale romilor și
travellers din Uniunea Europeană

Raport comparativ

octombrie 2009

DECLINAREA RĂSPUNDERII:

Acest raport a fost întocmit de către Centrul European pentru Drepturile Romilor și Pavee Point Travellers Centre în cadrul unui contract de servicii cu FRA. Raportul a fost redactat de către FRA, care răspunde de concluziile și opiniile sale.

Dacă aveți nelămuriri privind această traducere, vă rugăm să consultați versiunea în limba engleză, care este versiunea originală și oficială a documentului.

Cuprins

Cuvânt înainte	4
Sinteză	5
1. Introducere	10
2. Cadrul juridic și politic internațional	13
2. 1. Dreptul la locuință în temeiul dreptului internațional	13
3. Cadrul european: legislația și politicile	21
3. 1. Impactul directivei privind egalitatea rasială	21
3. 2. Jurisprudența Consiliului Europei	29
3. 3. Dreptul la locuință și protecția împotriva evacuării forțate în temeiul legislației interne	36
3. 4. Politica europeană privind locuințele pentru romi și travellers	42
3. 5. Rolul autorităților publice la nivel regional și local.....	54
4. Situația romilor și travellers în materie de locuințe	59
4. 1. Inamovibilitatea	62
4. 2. Accesul la utilitățile publice și infrastructură.....	71
4. 3. Accesibilitatea prețului	74
4. 4. Caracterul locuibil	77
4. 5. Amplasarea.....	80
4. 6. Adecvarea culturală.....	90
4. 7. Romii și travellers din alte state membre ale UE	93
4. 8. Impactul condițiilor de locuit asupra educației, ocupării forței de muncă și sănătății.....	95
4. 9. Discriminarea multiplă și locuințele.....	96
5. Concluzii	100
6. Avize	107
6. 1. Instituțiile Uniunii Europene	107
6. 2. Statele membre	108
ANEXE	110

Cuvânt înainte

Elaborat pe baza mai multor surse de date și informații de pe întreg teritoriul Uniunii Europene referitoare la perioada 2000-2009, prezentul raport arată clar că mulți romi și travellers din UE continuă să locuiască în condiții cu mult sub standardele minime ale unei locuințe adecvate, iar aceste condiții de locuit sub standarde, nesigure și deseori segregate conduc la probleme majore cu care se confruntă romii și travellers în alte domenii ale vieții, precum educația, încadrarea în muncă și asistența medicală. De asemenea, în pofida faptului că directiva din 2000 a Uniunii Europene privind egalitatea rasială prevede protecția romilor și travellers împotriva discriminării în privința locuințelor, raportul demonstrează că discriminarea directă sau indirectă a acestora în privința locuințelor rămâne un fenomen larg răspândit. În unele state membre, încă se mai produc evacuări forțate ale romilor și travellers.

Dreptul la locuințe adecvate este de mult timp instituit prin intermediul instrumentelor internaționale, iar în ultimii ani necesitatea de a acționa în direcția îmbunătățirii condițiilor de locuit, în special ale romilor și travellers, este din ce în ce mai mult recunoscută de guvernele naționale. Rămân însă multe acțiuni care trebuie întreprinse de către statele membre și autoritățile locale în ceea ce privește luarea de inițiative locale eficiente pentru întreruperea cercului vicios al excluderii, segregării și privării de drepturi care își au originea în accesul neadecvat la locuințe. În plus, prezentul raport evidențiază cu claritate necesitatea unor inițiative de creștere a gradului de conștientizare în rândul romilor și travellers cu privire la drepturile lor în acest domeniu. De asemenea, sunt necesare măsuri care pot fi utilizate pentru sprijinirea romilor și travellers în lupta împotriva discriminării cu care se confruntă cu o frecvență mult prea mare. Raportul reprezintă o continuare a lucrării anterioare elaborate de Agenție în legătură cu romii, care a vizat alte domenii ale vieții sociale, inclusiv accesul la asistență medicală și educație.

Aș dori să mulțumesc Centrului European pentru Drepturile Romilor și Centrului pentru drepturile travellers Pavee Point pentru elaborarea raportului inițial pentru acest proiect, precum și personalului Agenției pentru Drepturi Fundamentale, pentru eforturile și determinarea cu care au contribuit la publicarea prezentului raport.

Morten Kjærum

Director

Sinteză

În luna decembrie 2007, Comisia Europeană a solicitat Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) să elaboreze un raport privind condițiile de locuit ale romilor și travellers din UE. Datele din acest raport au fost colectate de pe întregul teritoriu al Uniunii Europene, în perioada 2000-2009.

Există mai multe instrumente internaționale care stabilesc cadrul și conținutul dreptului la o locuință adecvată. Din prezentul raport reiese în mod clar că numeroși romi și travellers din UE nu se bucură de tratament egal din acest punct de vedere, locuind în condiții care nu corespund standardelor, cu mult sub criteriile minime ale unei locuințe adecvate. Uneori, romii locuiesc în ghetouri deplorabile și tabere provizorii, deseori în zone segregate și periculoase din punctul de vedere al mediului. Foarte frecvent, zonele în care locuiesc romii au acces limitat la serviciile publice, ocuparea forței de muncă și școli și nu dispun de un acces adecvat la utilitățile publice, precum alimentarea cu apă, electricitate sau gaze. Mulți romi și travellers locuiesc în condiții supraaglomerate, unde spațiul pentru fiecare persoană este mult mai mic decât media la nivel național, iar multe locuințe se află într-o stare de degradare avansată.

Segregarea

Sunt necesare eforturi de îmbunătățire a tratamentului egal și de promovare a incluziunii sociale, în vederea combaterii active a segregării rezidențiale. Astfel cum relevă prezentul raport, segregarea este încă evidentă în multe state membre ale UE, uneori ca urmare a politicii deliberate a guvernelor. În plus, unele proiecte de locuințe care vizează romii și travellers mențin sau adâncesc izolarea și segregarea acestor comunități. Segregarea poate limita în mod dramatic accesul la educație, locuri de muncă și asistență medicală pentru mulți romi și travellers. Așezările segregate sau nesigure înseamnă acces neadecvat sau întrerupt la școlarizare; a locui în zone segregate înseamnă a avea mai puține șanse de informare cu privire la locurile de muncă sau de utilizare a transportului public pentru a ajunge la locul de muncă și există dovezi că atunci când se menționează o adresă într-o anumită zonă locuită de romi, cererile de angajare sunt imediat respinse. Standardele necorespunzătoare ale locuințelor sunt cauzele sănătății precare și ale incidenței mai mari a bolilor, iar pentru zonele segregate accesul la facilitățile medicale este mai dificil. De asemenea, există date care confirmă faptul că segregarea face ca romii și travellers să fie mai susceptibili la atacuri violente.

Inamovibilitatea

Lipsa inamovibilității reprezintă o problemă deosebită pentru comunitățile de romi și travellers care locuiesc în așezări neoficiale sau în locuințe închiriate. Persoanele care locuiesc în așezări neoficiale sunt, în special, vulnerabile la evacuările forțate.

Există exemple de evacuare forțată *în masă* a romilor din locuințe municipale, inclusiv evacuări ale romilor care plătesc regulat o chirie, evacuări fără preaviz, evacuări fără o veritabilă consultare a comunităților afectate și evacuări care implică violențe ale poliției și distrugerea proprietății personale. Există multe cazuri în care autoritățile nu reușesc să asigure o locuință alternativă și/sau compensații corespunzătoare pentru expropriere.

Lipsa spațiilor de staționare

În țările în care există comunități semnificative de travellers este vizibilă lipsa locurilor adecvate pentru staționarea permanentă și temporară, în pofida punerii în aplicare a unor programe relevante. Cauzele invocate cel mai des sunt dificultățile întâmpinate pentru găsirea unor parcele de teren adecvate și a resurselor financiare, însă unul dintre cele mai puternice elemente pare a fi împotrivirea cetățenilor care sunt stabili în localitate. Pe lângă lipsa spațiilor de staționare, în unele state membre există și exemple de legi care creează obstacole specifice pentru travellers în ceea ce privește utilizarea acestor spații.

Din cauza numărului insuficient de spații puse la dispoziție de către autoritățile și guvernele în cauză, precum și a dificultăților în ceea ce privește instalarea în zonele de staționare autorizate, mulți travellers locuiesc în așezări neoficiale/ilegale, în tabere neautorizate, fără acces la serviciile de bază. În general, locuirea în așezări informale construite pe terenuri care nu aparțin persoanelor în cauză sau construite fără autorizația de construire corespunzătoare sau locuirea în locuințe abandonate constituie de obicei ultima soluție la care se recurge din cauza lipsei altor alternative de locuire.

Rasismul și discriminarea în privința locuințelor

Prezentul raport evidențiază cu claritate faptul că una dintre cauzele condițiilor deficitare de locuit ale romilor și travellers este discriminarea rasială atât directă, cât și indirectă. Uneori, autoritățile locale refuză accesul romilor și travellers la locuințele sociale, prin măsuri care sunt în mod direct sau indirect discriminatoare la adresa acestora. Alteori, proprietarii refuză să închirieze

locuințe romilor, chiar dacă serviciile sociale sunt cele care solicită locuințele. De asemenea, există rapoarte în privința unor cazuri de presiune venită din partea vecinilor de altă etnie decât cea romă care determină refuzul proprietarilor de a închiria romilor. În alte cazuri, grupuri de cetățeni organizează campanii împotriva romilor și travellers din localitate.

Utilizarea legislației antidiscriminare

Odată cu adoptarea Directivei 2000/43/CE privind egalitatea rasială¹, Uniunea Europeană a oferit un instrument juridic important care poate fi utilizat în combaterea discriminării pe criterii de origine rasială sau etnică, în privința accesului, între altele, la bunuri și servicii, inclusiv la locuințe, aplicabil în cazul discriminării romilor și travellers. Totuși, datele disponibile, colectate din diferite surse, indică faptul că doar un număr foarte mic de plângeri care invocă discriminarea în privința locuințelor au fost depuse la organismele competente de promovare a egalității sau la birourile Ombudsmanilor.

Datele din studiul FRA realizat în 2008, intitulat *Sondajul privind minoritățile și discriminarea în Uniunea Europeană* (EU-MIDIS), oferă o clarificare a acestui aspect. În cele șapte state membre în care au fost intervievați romi², numai unul din nouă romi (11,5%) care au răspuns că au fost discriminați în ceea ce privește accesul la locuințe în ultimele 12 luni au ales să raporteze aceste incidente la organizațiile relevante. Majoritatea consideră că nu s-ar rezolva nimic dacă ar face acest lucru, iar 41% au indicat că nu au știut exact cum să raporteze incidentele.

De asemenea, respondenții au fost întrebați dacă au cunoștință de legislația care interzice discriminarea pe criterii etnice în contextul închirierii sau cumpărării unui apartament. Jumătate dintre respondenții intervievați (47%) nu cunoșteau aceste legi. Această situație este valabilă în toate statele membre în care s-a realizat sondajul, cu excepția Greciei, unde doar 13% dintre respondenți știau de o astfel de lege, iar 85% au răspuns categoric că nu există nicio lege.

Această lipsă de cunoaștere a drepturilor sugerează faptul că la unele dintre cele mai vulnerabile minorități din Europa nu ajunge mesajul privind dreptul lor la nediscriminare.

¹ Directiva 2000/43/CE (29.06.2000) a Consiliului European de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică.

² Acestea au fost Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Ungaria, România, Polonia și Slovacia.

Politicile naționale

Una dintre constatările pozitive ale acestui studiu este că marea majoritate a statelor membre recunosc necesitatea adoptării unor inițiative specifice romilor pentru incluziunea rezidențială a romilor. Totuși, constatările studiului arată că, până în prezent, cele mai multe state membre nu au reușit să îmbunătățească situația locuințelor pentru romi și travellers în mod proporțional cu fondurile care au fost cheltuite și cu așteptările pe care le-au creat.

O cauză este faptul că, cel mai adesea, aceste inițiative nu sunt bazate pe date corespunzătoare, defalcate în funcție de etnie, și duc lipsă de calendare specifice sau standarde de evaluare. O altă cauză este reticența unor autorități regionale sau locale care adesea sunt organismele responsabile pentru politicile locale în domeniul locuințelor, față de punerea în aplicare cu eficiență a politicilor naționale în acest domeniu. Multe autorități locale și regionale din Europa tratează romii și travellers ca pe „musafiri nepoftiți”, o reacție determinată de ideile preconcepute ale unora dintre membrii comunităților locale. În plus, chiar atunci când autoritățile statului au puterea de a exercita presiune asupra autorităților locale pentru punerea în aplicare a politicilor în domeniul locuințelor pentru romi și travellers, există puține dovezi că acestea doresc să facă acest lucru.

Direcții de dezvoltare viitoare

Situația actuală a romilor și travellers în privința locuințelor constituie o problemă gravă care necesită acțiuni urgente din partea instituțiilor UE, a statelor membre și a autorităților locale, pentru asigurarea egalității de tratament și încurajării incluziunii sociale. În special din acest punct de vedere, este esențială participarea activă a romilor și travellers în toate etapele de dezvoltare a politicilor în domeniul locuințelor, de la planificare și punere în aplicare, până la evaluare și revizuire, la nivel UE, național, regional și local.

Statele membre ale UE trebuie să se asigure că romii și travellers beneficiază de inamovibilitate, disponibilitatea serviciilor și infrastructurii, că locuințele acestora sunt adecvate, au prețuri accesibile, pot fi locuite și se află în zone accesibile și că aceștia locuiesc într-o zonă adecvată din punctul de vedere cultural și al amplasării. În cel mai scurt timp posibil statele membre trebuie să asigure apă potabilă, electricitate, servicii de salubritate, transport în comun, drumuri și alte infrastructuri pentru așezările de romi și taberele de travellers care duc lipsa acestor servicii. Calitatea locuințelor romilor și travellers trebuie să fie permanent monitorizată și îmbunătățită.

Statele membre trebuie să afirme dreptul persoanelor de a opta pentru un stil de viață sedentar sau nomad. Pentru a asigura egalitatea de tratament, autoritățile naționale, regionale și locale trebuie să asigure toate condițiile necesare traiului în stilul de viață ales, în funcție de resursele disponibile și în limitele cadrului juridic referitor la construcții, urbanism și acces la terenuri private.

Având în vedere nivelul scăzut de conștientizare cu privire la legislația antidiscriminare, astfel cum arată sondajul EU-MIDIS al FRA și sondajele Eurobarometru ale Comisiei Europene, statele membre și organismele specializate, precum organismele de promovare a egalității, ar trebui să își intensifice eforturile de creștere a gradului de conștientizare și de diseminare a informațiilor privind legislația antidiscriminare și posibilele căi de atac, adresându-se în mod special potențialelor victime ale discriminării în privința accesului la locuințe.

Este necesar să se elimine orice decalaje între legislație și punerea în aplicare a acesteia în mod concret. Guvernele naționale ar trebui să recunoască problemele multidimensionale cu care se confruntă autoritățile locale și să le mobilizeze în sensul punerii în aplicare a egalității de tratament și măsurilor de incluziune socială. În același timp, guvernele naționale ar trebui să monitorizeze și să sancționeze orice practici discriminatorii directe sau indirecte la nivel local. Organismele specializate, precum organismele de promovare a egalității, au un rol deosebit de important în ceea ce privește asigurarea accesului victimelor la mecanismele de depunere a plângerilor.

Politicile eficiente sunt politicile informate, prin urmare este esențială colectarea periodică a datelor oficiale, utilizabile și semnificative, defalcate pe etnie, utilizând toate măsurile de protecție necesare, stabilite *inter alia* prin directiva UE privind protecția datelor.

1. Introducere

În pofida eforturilor din ultimii ani pentru îmbunătățirea situației locative a romilor și travellers din Uniunea Europeană, există temerea că mulți dintre aceștia continuă să nu aibă acces la locuințe adecvate. În decembrie 2007, Comisia Europeană a solicitat FRA să elaboreze un raport privind condițiile de locuit ale romilor și travellers din UE. După consultarea cu părțile interesate, inclusiv Consiliul Europei și Comisia, Agenția a solicitat rețelei sale de Puncte Focale Naționale (RAXEN)³ să dezvolte studii tematice relevante și a comandat cercetări suplimentare și o analiză comparativă Centrului European pentru Drepturile Romilor și Pavee Point Travellers Centre. Sondajul EU-MIDIS⁴ 2008 al FRA, realizat în scopul explorării experiențelor legate de discriminare și victimizare în rândul imigranților și comunităților etnice minoritare din UE, a furnizat date valoroase pentru șapte state membre ale UE (Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Ungaria, Polonia, România și Slovacia).

Prezentul raport comparativ completează alte lucrări elaborate anterior de Agenției⁵ care vizau în mod specific romii și travellers, și anume *Raportul EUMC pe 2003 privind femeile rome și sănătatea*, *Raportul EUMC pe 2005 privind migrații, minoritățile și locuințele: excluderea, discriminarea și antidiscriminarea în 15 state membre ale UE*, și *Raportul din 2006 privind romii și travellers în sistemul public de învățământ*⁶. În acest context, raportul face încă un pas important în completarea și sistematizarea informațiilor privind barierele persistente pe care le întâmpină romii și travellers atunci când ar trebui să beneficieze de drepturile lor esențiale, economice și sociale, precum și a informațiilor privind experiențele statelor membre în remedierea impactului diferit al factorilor economici și sociali asupra accesului la locuință al romilor și travellers.

Raportul anual pe 2007 al FRA sesiza „nivelurile ridicate ale privării de locuințe a romilor”, adăugând că „datele indică în mod constant că nivelul de calitate al așezărilor de romi și al spațiilor de locuit este sub standard,

³ Din 2000, Punctele Focale Naționale (PFN) RAXEN din toate statele membre ale UE colectează date privind aspecte legate de rasism, xenofobie și intoleranțele asociate. PFN sunt organizații selectate de către Agenție prin licitație deschisă și contractate să asigure, prin diferite instrumente de raportare, materiale de bază legate de fenomenele de rasism, xenofobie și intoleranța asociată, precum și politici și inițiative de promovare a egalității și diversității. Informații suplimentare sunt disponibile la adresa: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/raxen/raxen_en.htm.

⁴ Pentru mai multe informații și datele din raportul privind romii, a se vedea: <http://www.fra.europa.eu/eu-midis>.

⁵ În forma sa anterioară, ca Observator European al Fenomenelor Rasiste și Xenofobe (EUMC).

⁶ Toate rapoartele sunt disponibile la adresa: <http://fra.europa.eu>.

comparativ cu media populației⁷. Rezoluțiile Parlamentului European au adresat un apel guvernelor privind stoparea segregării în privința locuințelor și să pună în aplicare politici de îmbunătățire a condițiilor de locuit ale romilor, atrăgând atenția în mod special asupra efectelor disproporționate pe care le au locuințele sub standard pentru femeile de etnie romă. Deși problema locuinței este inclusă, în mare parte, în sfera de răspundere a statelor membre, odată cu adoptarea Directivei 2000/43/CE⁸ privind egalitatea rasială, UE a pus la dispoziție un important instrument juridic pentru combaterea discriminării pe criterii de rasă sau origine etnică în privința accesului, între altele, la bunuri și servicii, inclusiv la locuințe [articolul 3 alineatul (1) litera (h)]. De asemenea, directiva a permis statelor membre să adopte măsuri speciale de asigurare a egalității.

Raportul pe 2004 al Comisiei Europene, intitulat *Situația romilor în Uniunea Europeană după extindere*⁹, menționează accesul la locuințe ca una dintre provocările esențiale în legătură cu asigurarea egalității depline a romilor din statele membre și invită la utilizarea Fondului european de dezvoltare regională (2007-2013) pentru soluționarea corespunzătoare a problemei locuințelor și completarea infrastructurii. Simultan, începând din anul 2000, odată cu lansarea procesului de incluziune socială, metoda deschisă de coordonare a incluziunii sociale asigură cadrul pentru învățare reciprocă și schimburi de experiență în ceea ce privește elaborarea de politici și reforme care vizează eliminarea sărăciei și excluderii sociale. Prin acest proces, guvernele împărtășesc experiențe privind incluziunea socială a romilor, inclusiv experiențele în ceea ce privește îmbunătățirea condițiilor de locuit ale acestora.

Programul intitulat Deceniul de incluziune a romilor¹⁰ 2005-2015, la care participă șase state membre ale UE, abordează aspectul locuințelor ca unul dintre cele patru sectoare prioritare care necesită programare specifică din partea guvernelor naționale.

În contextul acestei cercetări, termenul „locuințe” se folosește în legătură cu toate tipurile de locuințe oficiale și neoficiale, inclusiv case, apartamente, rulote, tabere, locuințe colective, tipuri neoficiale de locuințe etc. Termenii „romi” și „travellers” se folosesc ca termeni umbrelă, incluzând o varietate de grupuri,

⁷ *Raportul Anual pe 2007* al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (2007), disponibil la adresa:

http://fra.europa.eu/fra/material/pub/racism/report_racism_0807_en.pdf, p. 88.

⁸ Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică.

⁹ Comisia Europeană, Direcția Generală Ocuparea Forței de Muncă și Probleme Sociale, Unitatea D 3 (2004) *Situația romilor în Uniunea Europeană după extindere*, document disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=99&langId=en> (10.10.2009).

¹⁰ Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, România, Slovacia și Spania sunt membre participante la programul intitulat Deceniul de Incluziune a Romilor, iar Slovenia are statut de observator. Informații detaliate privind Deceniul de Incluziune a Romilor pot fi găsite pe site-ul web al acesteia, document disponibil la adresa: <http://www.romadecade.org/> (10.10.2009).

precum romi, Sinti, țigani, jenisch, travellers etc. și subdiviziunile acestora, fără a aduce atingere modului în care oricare dintre aceste grupuri se prezintă.

2. Cadrul juridic și politic internațional

Dreptul la o locuință adecvată este multidimensional, necesitând o serie de măsuri diverse, deoarece punerea sa în aplicare diferă de la măsurile politice și financiare la cele legislative. Acest drept funcționează atât ca un drept independent, cât și ca drept „de facilitare”, ceea ce înseamnă că exercitarea acestuia este vitală pentru exercitarea unei serii de alte drepturi ale omului. În consecință, există mai multe instrumente internaționale care determină forma și conținutul dreptului la o locuință adecvată.

2. 1. Dreptul la locuință în temeiul dreptului internațional¹¹

Referiri la dreptul la locuință în instrumentele internaționale au apărut încă din 1948, când acest drept era stipulat în Declarația Universală a Drepturilor Omului¹². Acest drept a fost apoi reafirmat în mai multe instrumente internaționale. *Convenția internațională privind drepturile economice, sociale și culturale* (ICESCR)¹³ invită statele semnatare să adopte toate măsurile necesare pentru a asigura materializarea dreptului la locuință adecvată. De asemenea, mai multe tratate specifice, precum *Convenția privind eliminarea*

¹¹ În această secțiune referirile la prevederile legate de dreptul la locuință se vor limita la cele care stabilesc un drept deplin la locuință. În consecință, nu se va face nicio referire (cu excepția cazului în care acest lucru este în mod expres necesar și când are legătură directă cu aspectul locuințelor) la alte prevederi care stabilesc drepturi virtuale la locuință, cum ar fi dreptul la intimitate (stabilit, de exemplu, în articolul 17 al *Convenției internaționale privind drepturile civile și politice*) sau alte drepturi care pot avea legătură cu aspectul locuinței, precum dreptul de a nu fi torturat, tratat sau pedepsit în mod inuman sau degradant (a se vedea articolele 1 și 16 din *Convenția internațională împotriva torturii sau a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante*). *Convenția Internațională privind drepturile civile și politice* adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1976 este disponibilă la adresa <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> și *Convenția internațională împotriva torturii sau altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante* adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1987 este disponibilă la <http://www2.ohchr.org/english/law/cat.htm> (16.7.2009).

¹² Articolul 25 alineatul (1), Adunarea Generală a ONU din 1948, „orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința [...]”, disponibil la adresa: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> (16.7.2009).

¹³ Adunarea Generală a ONU (1966), articolul 11 alineatul (1), disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/law/ICESCR.htm> (16.7.2009).

tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDF),¹⁴ Convenția cu privire la drepturile copilului (CDC)¹⁵ și Convenția privind statutul refugiaților¹⁶ fac referire la dreptul la locuință. Convențiile interzic categoric discriminarea, de exemplu ICESCR, în legătură cu drepturile enumerate în convenție, și Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice (CIDCP), ca un drept independent la egalitate înaintea legii și la o ocrotire socială din partea legii¹⁷.

În *Comentariul general nr. 4 cu privire la dreptul la o locuință adecvată*¹⁸, comitetul însărcinat cu monitorizarea punerii în aplicare a ICESCR, Comitetul ONU pentru drepturi economice, sociale și culturale (CESCR) analizează elementele dreptului la locuință. Comitetul observă că acest drept nu se referă pur și simplu la existența unui acoperiș deasupra capului, ci că „trebuie privit ca dreptul de a locui undeva în securitate, pace și demnitate”. De asemenea, CESCR subliniază că dreptul la locuință ar trebui să fie asigurat tuturor persoanelor, indiferent de venitul acestora, și aplicat în mod adecvat resurselor lor. De exemplu, costurile legate de locuință ar trebui să se ridice la un anumit nivel, astfel încât să rămână un venit suficient pentru acoperirea altor nevoi elementare.

Elementele unei locuințe adecvate sunt definite după cum urmează:

- inamovibilitatea juridică;
- disponibilitatea serviciilor, materialelor, spațiilor și infrastructurii;
- prețul accesibil;
- caracterul locuibil;
- accesibilitatea;
- amplasarea, permițând accesul la ocuparea unui loc de muncă, sistemul de asistență medicală, de educație, protecția copilului și alte facilități sociale și
- adecvarea din punct de vedere cultural.

Admițând că materializarea deplină a acestui drept constituie un demers care necesită resurse importante, comitetul susține că obligațiile care revin statelor cuprind două componente. În primul rând, statele ar trebui să se angajeze,

¹⁴ Adunarea Generală a ONU (1981), articolul 14 alineatul (2) litera (h), disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm> (16.7.2009).

¹⁵ Adunarea Generală a ONU (1990), articolul 27 alineatul (3), disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>, (16.7.2009).

¹⁶ Adunarea Generală a ONU (1951), articolul 21, disponibil la adresa: <http://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c2aa10.pdf> (16.7.2009).

¹⁷ Articolele 2 alineatul (2) și, respectiv, 26.

¹⁸ CESCR (1990), *Comentariul general nr. 4, Dreptul la locuință adecvată*, disponibil la adresa: http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/099b725fe87555ec8025670c004fc803/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?OpenDocument#*%20Contained%20i (16.7.2009).

utilizând la maximum resursele de care dispun, la materializarea progresivă a drepturilor prevăzute în ICESCR. Aceasta presupune adoptarea unor măsuri legislative, administrative, financiare, educaționale și sociale care vor asigura concretizarea în totalitate a dreptului la locuințe. În al doilea rând, anumite obligații sunt imediate pentru state, indiferent de nivelul de prosperitate. Aceste obligații includ asigurarea căilor de atac în justiție și stoparea discriminării¹⁹, elaborarea de strategii și monitorizarea gradului de concretizare a dreptului la locuință.

Chiar și țările care se confruntă cu dificultăți financiare severe din cauza recesiunii sau a tranziției la un sistem economic diferit, ar trebui să adopte programe speciale, cu costuri relativ mici, pentru membrii cei mai vulnerabili ai societății. În unele cazuri, măsurile care trebuie puse în aplicare ar impune pur și simplu statului să nu adopte anumite practici și să se angajeze să faciliteze „autoajutorarea” pentru grupurile afectate. De asemenea, comitetul observă că ICESCR prevede o obligație minimă de asigurare a unui adăpost/unei locuințe de bază. Dacă într-un stat un număr semnificativ de persoane duc lipsă de un adăpost de bază, atunci se va considera că statul în cauză nu își îndeplinește obligațiile care îi revin prin ICESCR. În plus, adoptarea oricărei măsuri deliberat retrogressive ar necesita o analiză atentă și ar trebui să fie pe deplin justificată²⁰.

Un alt aspect legat de dreptul la locuință este posibilitatea sau imposibilitatea acestui drept de a fi invocat în fața instanței. Comitetul observă că o modalitate de promovare a drepturilor economice, sociale și culturale este asigurarea căilor de atac pentru concretizarea acestor drepturi²¹. La 10 decembrie 2008, Adunarea Generală a ONU a adoptat în unanimitate Protocolul opțional la Convenția Internațională privind drepturile economice, sociale și culturale, care conferă

¹⁹ CESCR (2009), Comentariul general nr. 20, *Nediscriminarea în ceea ce privește drepturile economice, sociale și culturale*, disponibil la adresa:

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/CESCR/docs/gc/E.C.12.GC.20.doc> (19.7.2009).

²⁰ CESCR (1990), Comentariul general nr. 3, *Natura obligațiilor statelor participante*, disponibil la adresa:

[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?Opendocument) (16.7.2009). Pentru aspectul „materializării progresive” a drepturilor economice,

sociale și culturale, a se vedea, de asemenea, *Principiile Limburg privind implementarea Convenției Internaționale cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale*, 2-6 iunie 1986, document disponibil la adresa: <http://www.unimaas.nl/bestand.asp?id=2453>

(16.7.2009), precum și *Orientările Tratatului de la Maastricht privind Încălcarea Drepturilor Economice, Sociale și Culturale, Maastricht*, 22-26 ianuarie 1997, document disponibil la adresa:

http://www1.umn.edu/humanrts/instree/Maastrichtguidelines_.html (19.7.2009).

²¹ CESCR (1990), Comentariul general nr. 3, *Natura obligațiilor statelor participante*, disponibil la adresa:

[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?Opendocument) (16.7.2009).

comitetului competența de a primi și examina comunicări, de exemplu plângeri din partea cetățenilor²².

Una dintre componentele dreptului la locuință adecvată este cea a protecției împotriva evacuărilor forțate, o obligație pe care statele participante trebuie să o îndeplinească imediat. Prin *Comentariul general nr. 7 privind dreptul la locuință adecvată: evacuările forțate*, comitetul a oferit orientări cuprinzătoare în legătură cu acest aspect. Comitetul definește evacuarea forțată ca „înlăturarea permanentă sau temporară, împotriva voinței lor, a persoanelor, familiilor și/sau comunităților din casele și/sau de pe terenul pe care îl ocupă, fără a fi puse la dispoziție și fără a exista acces la forme adecvate de protecție juridică sau alte tipuri de protecție”²³. Deși se știe că evacuările sunt în general incompatibile cu ICESCR, se recunoaște, de asemenea, că acestea pot fi uneori justificate, cu condiția îndeplinirii mai multor condiții (precum consultarea prealabilă cu persoanele care urmează a fi evacuate, prezentarea unei înștiințări adecvate și rezonabile cu privire la momentul evacuării și la disponibilitatea căilor de atac în justiție, fie pentru împiedicarea evacuării, fie pentru obținerea de compensații). Aceste cerințe se aplică în egală măsură evacuărilor efectuate de către autoritățile statului și celor efectuate de persoane private. Evacuările nu ar trebui să lase persoanele fără adăpost sau să sporească vulnerabilitatea acestora la alte încălcări ale drepturilor omului. De asemenea, evacuările nu ar trebui să se producă pe vreme rea sau în timpul nopții. Dacă persoanele evacuate nu se pot întreține, atunci statul semnatar trebuie să ia toate măsurile rezonabile, utilizând toate resursele disponibile, pentru a asigura punerea la dispoziție a unei locuințe alternative adecvate.

De asemenea, CESCRR și-a exprimat preocuparea față de faptul că evacuările forțate sunt adesea însoțite de acte de violență (evacuările au uneori loc în timpul incidentelor de violență interetnică) și că femeile, copiii și minoritățile sunt în mod special vulnerabile²⁴. Elaborând pe marginea obligațiilor statelor în cazul evacuării forțate și pe baza Comentariului general nr. 7 al comitetului, Raportorul special al ONU în materie de locuințe a publicat un set de orientări detaliate în care sunt prezentate obligațiile statelor înaintea, în timpul și ulterior evacuării. Astfel, după o evacuare, statele sunt obligate „cel puțin, indiferent de

²² Adunarea Generală a ONU (2008), document disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/CESCR/docs/A-RES-63-117.pdf> (18.8.2009). În cadrul ceremoniei de semnare de la 24 septembrie 2009, protocolul a fost semnat de 24 de state, din care opt erau state membre ale UE. Protocolul va intra în vigoare după ratificarea sa de cel puțin zece state.

²³ CESCRR (1997) Comentariul general nr. 7, *Dreptul la locuință adecvată: evacuările forțate*, disponibil la adresa: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/CESCR+General+Comment+7.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/CESCR+General+Comment+7.En?OpenDocument) (19.7.2009).

²⁴ CESCRR (1997) Comentariul general nr. 7, *Dreptul la locuință adecvată*, document disponibil la adresa: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/CESCR+General+Comment+7.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/CESCR+General+Comment+7.En?OpenDocument) (19.7.2009).

circumstanțe și fără discriminare, [...] să se asigure că persoanele sau grupurile evacuate, în special cele care nu se pot întreține, au un acces sigur și garantat la: [...] adăpost de bază și locuință”²⁵.

Principiul nediscriminării este prezent în toate instrumentele și textele ONU: practic toate instrumentele ONU menționate mai sus conțin prevederi antidiscriminare. CESCRC precizează diferitele forme de discriminare și modul în care acestea pot împiedica exercitarea drepturilor protejate prin ICESCR, inclusiv dreptul la locuință. Comitetul invită statele să „elimine” discriminarea directă și indirectă și să vizeze concretizarea unei egalități semnificative. Observând că în anumite cazuri statele pot fi obligate să adopte măsuri speciale pentru a atenua efectele discriminării, comitetul subliniază discriminarea multiplă căreia ar trebui să i se acorde o atenție deosebită și eforturi de remediere.

Deosebit de interesante sunt observațiile comitetului referitoare la „discriminarea sistemică”, respectiv discriminarea „larg răspândită, persistentă și adânc întipărită în comportamentul și organizarea socială, adesea implicând discriminarea necontestată sau indirectă”²⁶. Potrivit comitetului, soluționarea unei asemenea discriminări necesită o abordare cuprinzătoare, utilizând o serie de legi, politici și programe, inclusiv măsuri provizorii speciale. Ar trebui adoptate măsuri atât în scopul creșterii gradului de conștientizare în rândul actorilor relevanți și încurajării acestora în direcția unei schimbări de atitudine sau, dacă aceste măsuri nu au succes, în scopul penalizării în caz de neconformitate. În acest sens, una dintre obligațiile fundamentale ce revin statelor participante în temeiul articolului 2 al *Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială* (ICERD) este de a interzice și elimina discriminarea rasială în toate formele acesteia și de a garanta dreptul fiecărei persoane, indiferent de rasă, culoare sau origine națională sau etnică, la egalitate în fața legii în exercitarea drepturilor apărute de Convenție. Dreptul la locuință este unul din aceste drepturi²⁷. În plus, Convenția (articolul 3)²⁸

²⁵ Raportorul special al ONU în materie de locuințe (2007), *Raport al Raportorului special privind locuința adecvată ca o componentă a dreptului la un standard adecvat de viață, anexa 1, Principii de bază și orientări privind evacuările impuse de dezvoltare și dislocările, lucrare întocmită de Raportorul special sub auspiciile Consiliului ONU pentru Drepturile Omului*, A/HRC/4/18, 5 februarie 2007, document disponibil la adresa: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/106/28/PDF/G0710628.pdf?OpenElement> (19.7.2009).

²⁶ CESCRC (2009) Comentariul general nr. 20, *Nediscriminarea în ceea ce privește drepturile economice, sociale și culturale*, disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/CESCR/docs/gc/E.C.12.GC.20.doc> (19.7.2009).

²⁷ Adunarea Generală a ONU (1969), articolul 5 litera (e) punctul (iii), document disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm> (7.10.2009).

²⁸ Articolul 3 este analizat în Recomandarea generală nr. 19 a CERD (1995), *Segregare rasială și apartheid*, document disponibil la adresa: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/18c91e92601301fbc12563ee004c45b6?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/18c91e92601301fbc12563ee004c45b6?OpenDocument) (12.10.2009), subliniind că segregarea rasială poate apărea, de asemenea, ca o

specifică obligația de eradicare a segregării rasiale și de garantare a dreptului la locuință fără a realiza o distincție în funcție de rasă, de exemplu [articolul 5 litera (e) punctul (iii)].

Cu toate că nu dispun de un instrument specific sau de o inițiativă amplă care să vizeze romii și/sau travellers în cadrul ONU, diverse organisme ONU arată că lipsa unei politici cuprinzătoare în domeniul locuințelor care să se adreseze, între alții, romilor și travellers, ar putea reprezenta o încălcare a obligațiilor statelor ce derivă din instrumentul relevant al ONU. În plus, conform orientărilor CDESCR, statele trebuie să furnizeze statistici și informații cu privire la situația locuințelor (în special situația locuințelor pentru grupurile sociale vulnerabile) și să descrie măsurile adoptate pentru contracararea acestor situații și a efectelor aferente²⁹.

Organismele ONU au invitat în repetate rânduri statele să proiecteze și să aplice strategii în domeniul locuințelor pentru romii. În *Recomandarea generală nr. 27 privind discriminarea împotriva romilor*, Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale (CERD) a adresat un apel statelor să „adopte și să pună în aplicare strategii naționale și programe și să exprime voință politică fermă și autoritate morală în scopul îmbunătățirii situației romilor și protejării acestora împotriva discriminării de către organele de stat, precum și de către orice persoană sau organizație”. În mod similar, statele sunt invitate să asigure romilor sau travellers locuri de staționare pentru rulote, echipate cu toate facilitățile necesare³⁰. De asemenea, CERD face deseori referire la romii și travellers în observațiile sale finale, incluzând și subliniind problemele legate de locuințe³¹.

Numeroasele probleme cu care se confruntă romii în privința locuințelor au fost pe deplin demonstrate într-un caz de referință legat de locuințe, prezentat în fața CERD. Cazul implică patru teme asociate și adesea suprapuse: reacțiile rasiste din partea rezidenților locali de altă etnie, adoptarea de măsuri discriminatorii de către autoritățile locale, nediscriminarea în exercitarea dreptului la locuință și existența căilor de atac pentru contestarea discriminării.

consecință nedorită a acțiunilor private, pentru a căror eradicare statul trebuie să depună eforturi.

²⁹ CDESCR (2009), *Orientări privind documentele specifice Tratatului pe care statele participante trebuie să le transmită în conformitate cu articolele 16 și 17 din [ICESCR]*, document disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/CDESCR/docs/E.C.12.2008.2.doc> (20.9.2009).

³⁰ CERD (2000), *Recomandarea generală nr. 27, Discriminarea împotriva romilor*, alineatul 1.2, document disponibil la adresa: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument) (18.7.2009).

³¹ CERD (2009), *Observații finale*, CERD/C/FIN/CO/19, (13.03.2009), alineatul 17; CERD (2009) CERD/C/BGR/CO/19, (23.03.2009), alineatul 15.

Cazul se referă la o hotărâre adoptată de către Consiliul Municipal al orașului Dobšiná din Slovacia, de aprobare a unei politici de asigurare a locuințelor pentru comunitatea de romi fără venituri din localitate, prin care primarului i s-a solicitat să pregătească documentația necesară și să solicite finanțare din partea statului. Totuși, în urma acestei hotărâri, rezidenții locali de alte etnii au înaintat municipalității o petiție prin care solicitau să nu se pună în aplicare planul de construire a locuințelor, motivând că aceasta ar conduce la „un aflux de cetățeni neadaptabili de origine romă”³². La primirea acestei petiții, Consiliul Municipal a revocat prima hotărâre și a adoptat alta nouă, înlocuind planul inițial cu o invitație de a elabora o propunere privind măsurile care trebuiau adoptate referitor la cetățenii „neadaptabili” din oraș: o propunere care ulterior urma să fie supusă unei consultări publice cu rezidenții municipalității. Noua hotărâre făcea explicit referire la petiția rezidenților de altă etnie decât cea romă. Prin reprezentanții lor legali, romii au contestat atât cererea, cât și revocarea primei hotărâri, în fața Parchetului și a Curții Constituționale care le-au respins contestațiile pe motiv că rezoluțiile nu erau acte juridice, prin urmare nu făceau obiectul revizuirii în instanță.

Înainte CERD, guvernul Slovaciei a repetat acest argument, menționând că astfel de rezoluții constituiau „simple norme de organizare internă” și, ca atare, nu conferă niciun fel de drepturi, cu atât mai puțin dreptul la locuință, care ar putea fi invocate în fața instanței. CERD nu a fost de acord, susținând că un consiliu municipal reprezintă o autoritate publică și, prin urmare, hotărârile sale trebuie să respecte ICERD. De asemenea, comitetul a susținut că a indica faptul că nu ar trebui să existe nicio discriminare în exercitarea efectivă a unui drept, menținând în același timp posibilitatea discriminării în etapele anterioare exercitării dreptului ar fi o practică de un formalism necorespunzător și contrară ICERD. Aceasta se aplică în special în ceea ce privește drepturile care necesită ample măsuri administrative și de decizie politică pentru a fi puse în aplicare (cum este dreptul la locuință). CERD a observat că rezoluția inițială a consiliului municipal constituia o importantă etapă politică și practică în direcția materializării dreptului la locuință. Revocarea ulterioară a acesteia, pe criterii rasiale, a reprezentat o încălcare a obligației statului de a asigura ca toate autoritățile, atât naționale cât și locale, să își exercite funcțiile într-o manieră nediscriminatorie din punctul de vedere al rasei³³. În plus, revocarea rezoluției reprezenta și o încălcare a interzicerii discriminării în privința dreptului la

³² CEDR (2005), *Comunicarea nr. 31/2003, L.R. și alții/Slovacia*, disponibilă la adresa: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/3764f57be14718c6c1256fc400579258?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/3764f57be14718c6c1256fc400579258?OpenDocument) (16.8.2009). Pentru un caz similar, referitor la locuitorii unui cartier care nu au vrut să accepte mutarea unui imigrant în zonă, ceea ce a determinat reacții neadecvate din partea statului, a se vedea *Comunicarea nr. 4/1991, L.K. / Țările de Jos*, disponibilă la adresa: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/ec0884e5a47c1a1480256714005f6000?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/ec0884e5a47c1a1480256714005f6000?OpenDocument) (10.10.2009).

³³ Adunarea Generală a ONU (1969), *Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială* (ICERD) articolul 2 alineatul (1) litera (a), disponibilă la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/law/CEDR.htm> (16.8.2009).

locuință³⁴. CERD a constatat o altă încălcare în lipsa căilor de atac la dispoziția romilor pentru contestarea primei rezoluții și a solicitarea de compensații³⁵.

³⁴ Adunarea Generală a ONU (1969), *Convenția Internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială* (ICERD), articolul 5 litera (e) punctul (iii), disponibilă la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/law/CEDR.htm> (16.8.2009).

³⁵ Adunarea Generală a ONU (1969) *Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială* (ICERD), articolul 6, disponibilă la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/law/CEDR.htm> (16.8.2009).

3. Cadrul european: legislația și politicile

3.1. Impactul directivei privind egalitatea rasială

În iunie 2000, Consiliul Uniunii Europene a adoptat Directiva 2000/43/CE din 29 iunie 2000 *de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică* (directiva privind egalitatea rasială), stabilind data de 19 iulie 2003 ca termen limită pentru transpunerea acesteia în legislația statelor membre³⁶.

Directiva se aplică tuturor persoanelor, atât din sectorul public, cât și din cel privat, inclusiv organismelor publice. Astfel, sfera de aplicare a interzicerii discriminării atinge domenii diferite. Între altele, articolul 3 alineatul (1) litera (h) din directiva privind egalitatea rasială menționează „accesul la bunuri și servicii și furnizarea acestora, la dispoziția publicului, inclusiv în ceea ce privește locuința”.

În conformitate cu articolul 13 din directiva privind egalitatea rasială, statele membre trebuie să se asigure că victimele încălcării principiului tratamentului egal au la dispoziție căi de atac care să determine sancțiuni eficiente, proporționale și disuasive împotriva părții vinovate. În același timp, statele membre trebuie să desemneze unul sau mai multe organisme de promovare a egalității, iar aceste organisme ar trebui să asigure asistență independentă victimelor discriminării, prin urmărirea plângerilor acestora, realizarea unor anchete independente privind discriminarea și publicarea de rapoarte independente, precum și furnizarea unor recomandări referitoare la orice probleme legată de discriminare.

3.1.1. Competențele organismelor de promovare a egalității

Impactul directivei privind egalitatea rasială ca instrument juridic de combatere a discriminării în privința locuințelor diferă de la un stat membru la altul. Astfel, în unele cazuri directiva nu a avut niciun impact, fie deoarece este transpusă

³⁶ JO L 180, 19.7.2000, p. 22.

doar de puțin timp (cum este cazul **Republicii Ceha**³⁷), fie deoarece legislația de transpunere nu extinde sfera de aplicare a directivei la toate situațiile posibile legate de locuințe (ca în **Polonia** și **Letonia**³⁸).

Aproximativ toate statele membre ale UE au creat organisme de promovare a egalității care pot primi plângeri referitoare la discriminare³⁹, cu toate că domeniul de aplicare al mandatului lor diferă. De exemplu, acestea pot avea obligația de a acorda compensații în mod direct, adică fără intervenție în instanță, sau de a impune amenzi sau de a emite un aviz sau o recomandare. Unele organisme de promovare a egalității sunt autorizate să inițieze proceduri judiciare înaintea unei instanțe sau a unui organ cvasi-judiciar care examinează cazuri de discriminare, în nume propriu și/sau în numele solicitanților, în scopul de a obține o hotărâre obligatorie asupra unei constatări referitoare la un caz de discriminare.

Este important de reținut că anumite organisme de promovare a egalității au adoptat diverse măsuri pentru ca aspectul romilor și travellers să devină o prioritate. De exemplu, activiștii romi și travellers sunt reprezentați în consiliile organismelor de promovare a egalității din **Irlanda, Portugalia și România**. De asemenea, organismul de promovare a egalității din **Belgia** a însărcinat unii membri ai personalului să se ocupe exclusiv cu probleme legate de romi și travellers. Organismele de promovare a egalității din **Irlanda, Suedia și Regatul Unit** au adoptat strategii privind aspecte legate de romi și travellers, iar organismul din **Portugalia** are un birou special care furnizează informații despre proiecte care vizează romii, precum și știri naționale și internaționale care privesc romii⁴⁰. Alte organisme de promovare a egalității, cum sunt cele din **Franța, Grecia, Italia, România și Finlanda** au pus în aplicare, pe baza plângerilor privind situația locuințelor în cazul romilor/travellers, activități sau măsuri ad-hoc sau au pregătit rapoarte speciale privind problemele romilor și travellers. Astfel, organismul de promovare a egalității din **Franța** a înființat un

³⁷ Camera Inferioară a Parlamentului Ceh a adoptat Legea (198/2009 Coll) de transpunere a directivei privind egalitatea rasială [precum și a directivei privind egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (Directiva 2000/78/CE a Consiliului)] la 17.6.2009; a se vedea http://www.equineteurope.org/405_3.html (23.8.2009). Legea a intrat în vigoare la 1.9.2009, cu excepția prevederilor referitoare la *Veřejný ochránce práv* (avocatul poporului), desemnat, conform legii, ca organismul național pentru promovarea egalității; aceste prevederi urmează să intre în vigoare la 1.12.2009. Calitatea legii a fost criticată de toate partidele politice, precum și de organizațiile neguvernamentale. Legea va fi probabil modificată, în urma alegerilor parlamentare din toamna anului 2009.

³⁸ *Patērētāju tiesību aizsardzības likums* (Legea privind drepturile și protecția consumatorului) a fost modificată și include discriminarea în domeniul asigurării de locuințe de către prestatorii de servicii (de exemplu, antreprenori, agenții imobiliare etc.). Totuși, Codul Civil încă nu a fost modificat și, în consecință, tranzacțiile private nu sunt încă acoperite de directiva privind egalitatea rasială.

³⁹ O listă a organismelor pentru promovarea egalității este disponibilă la adresa: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=616&langId=en> (15.9.2009).

⁴⁰ *Gabinete de Apoio à Comunidade Cigana* [Biroul de asistență pentru comunitatea romilor]. Biroul are propriul site web, document disponibil la adresa: <http://www.cigana.pt/Home.aspx> (16.09.2009)

grup de lucru și a emis recomandări în ceea ce privește problemele travellers (inclusiv locuințele). Organismul de promovare a egalității din **Grecia** a publicat recent un raport special privind romii, indicând că unii romi care nu sunt înregistrați în registrele municipale ar putea avea probleme atunci când depun o cerere în cadrul programului de credite pentru locuințe⁴¹. Organismul de promovare a egalității din **Italia** a organizat o campanie de sensibilizare⁴² privind prejudecățile legate de romi, iar cel din **România** a organizat seminarii antidiscriminare pentru funcționarii publici.

3.1. 2. Plângeri legate de locuințe

În conformitate cu articolul 13 din directiva privind egalitatea rasială⁴³, statele membre trebuie să desemneze unul sau mai multe organisme de promovare a egalității, pentru promovarea egalității de tratament a tuturor persoanelor, fără discriminare pe criterii de rasă sau origine etnică. Aceste organisme trebuie cel puțin să asigure asistență independentă victimelor discriminării, ca urmare a plângerilor acestora legate de discriminare⁴⁴, să efectueze anchete, să publice

⁴¹ *Δημοτολογική Κατάσταση των Ελλήνων Τσιγγάνων*, august 2009, document disponibil la adresa: http://www.synigoros.gr/pdf_01/8289_3_Dimotologisi_Roma_Eidiki_Ekthesi.pdf (18.9.2009). Raportul conține la final un rezumat în limba engleză.

⁴² A se vedea A. Simoni (2008): *Raport privind măsurile de combatere a discriminării, raport de țară / Actualizare 2007, Italia, Situația până la 29 februarie 2008*, disponibil la adresa: <http://www.non-discrimination.net/content/media/2007-IT-Country%20Report%20Final.pdf> (9.9.2009), p. 52.

⁴³ Articolul 13 prevede următoarele: „1. Statele membre desemnează un organism sau mai multe organisme pentru promovarea egalității de tratament față de toate persoanele, fără discriminare pe baza rasei sau originii etnice. Aceste organisme pot face parte din agenții acreditate la nivel național pentru apărarea drepturilor omului sau respectarea drepturilor persoanelor. (2). Statele membre trebuie să ia măsuri pentru ca în competențele acestor organisme să fie incluse: acordarea de asistență independentă victimelor discriminării, în urmărirea plângerilor lor de discriminare, fără a aduce atingere dreptului victimelor și al asociațiilor, organizațiilor și al altor persoane juridice menționate la articolul 7 alineatul (2), desfășurarea unor studii independente privind discriminarea, publicarea unor rapoarte independente și formularea de recomandări în orice problemă legată de o asemenea discriminare.”

⁴⁴ Nu există nicio orientare referitoare la sensul prevederii de la articolul 13 alineatul (2) potrivit căreia asistența care urmează a fi acordată victimelor discriminării trebuie să fie „independentă”, ceea ce a determinat experții să solicite încă din 2006 clarificări suplimentare privind conținutul termenilor „asistență independentă” din articolul 13 al directivei privind egalitatea rasială și „sancțiuni eficiente” din articolul 15 al aceleiași directive. A se vedea R. Holtmaat (2006): *Catalizatori pentru schimbare? Organismele de promovare a egalității conform Directivei 2000/43/CE – existență, independență și eficacitate*, document disponibil la adresa: http://www.stop-discrimination.info/fileadmin/pdfs/Reports/Catalysts_for_Change_en.pdf (15.8.2009), pp. 41 și 61. În mod similar, nu se există nicio orientare semnificativă în comunicările relevante ale Comisiei; în prezentarea situației referitoare la directiva privind egalitatea rasială, aceasta nu a abordat aceste preocupări și se pare că așteaptă de la Curtea Europeană de Justiție (ECJ) să furnizeze „orientările finale cu privire la modul de interpretare a prevederilor directivei”. A se vedea Comisia Europeană (2006): *Aplicarea Directivei 2000/43/CE din 29 iunie 2000 de*

rapoarte independente și să emită recomandări. Articolul 13 nu prevede nicio obligație a guvernelor de a autoriza organismele de promovare a egalității să impună amenzi sau sancțiuni. Totuși, astfel cum s-a arătat mai sus, unele state membre au conferit puteri mult mai mari acestor organisme.

Una din modalitățile prin care aceste organisme asigură asistența este preluarea unei plângeri. Toate organismele de promovare a egalității pot primi plângeri legate de discriminare și le pot examina – diferența între organisme constă în măsurile pe care le pot lua după constatarea unui caz de discriminare. Un mod de măsurare a impactului directivei în domeniul locuințelor pentru romi și travellers ar fi, așadar, examinarea plângerilor depuse de romi/travellers la organismul de promovare a egalității din țara respectivă, acuzând discriminare în domeniul locuințelor. Totuși, măsurarea exactă a plângerilor depuse este dificilă, deoarece nu există date statistice disponibile imediat, defalcate pe temă și origine etnică, nici în ceea ce privește plângerile depuse la organismele de promovare a egalității, nici în ceea ce privește rezultatele acestora.

Totuși, conform datelor colectate de RAXEN de la organismele de promovare a egalității, aproximativ 550 de plângeri legate de locuințe au fost depuse de romi/travellers la organismele respective sau la birourile Ombudsmanilor din UE în perioada 2000 - 2009. Dintre acestea, pentru aproximativ 35 s-a constatat o încălcare sau s-a obținut o soluționare, potrivit RAXEN. Având în vedere rezultatele sondajului EU-MIDIS și datele calitative furnizate de rapoartele organizațiilor internaționale, se poate formula concluzia rezonabilă că discriminarea pe criterii de rasă sau origine etnică în privința locuințelor este semnificativ subraportată.

Referitor la natura plângerilor depuse la organismele de promovare a egalității, cazurile următoare prezintă o imagine a numeroaselor probleme cu care se confruntă romii și travellers în domeniul locuinței:

O femeie gravidă de etnie romă, care avea trei copii, a semnat un contract de închiriere cu o asociație de proprietari în zona de vest a **Suediei**. După un timp proprietarul a aflat că femeia este de origine etnică romă și, când familia era plecată din oraș, a schimbat încuietorea ușii de la intrarea în apartament, practic evacuând-o. Potrivit Ombudsmanului suedez împotriva discriminării etnice⁴⁵ în funcție la momentul respectiv, evacuarea a avut ca motiv rasă, iar biroul Ombudsmanului a înaintat acțiune în justiție împotriva proprietarului la tribunalul districtual Linköping. Instanța a hotărât că proprietarul a comis un act

punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane fără deosebire de rasă sau origine etnică, COM (2006) 643, Bruxelles, 30 octombrie 2006, p. 8.

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0643en01.pdf (18.8.2009).

⁴⁵ Începând cu 1.1.2009, cele patru birouri precedente ale Ombudsmanilor împotriva discriminării, și anume Ombudsmanul pentru egalitatea de șanse (între femei și bărbați), Ombudsmanul împotriva discriminării etnice, Ombudsmanul pentru persoane cu dizabilități și Ombudsmanul împotriva discriminării pe criterii de orientare sexuală, au fost înlocuite cu biroul *Diskrimineringsombudsmannen* [Ombudsmanul pentru egalitate].

de discriminare împotriva femeii de etnie romă, pe criteriul originii etnice a acesteia, și a acordat acesteia compensații în cuantum de 50 000 SEK (aproximativ 5 000 EUR). Proprietarul a înaintat recurs la Curtea de Apel din Göta, însă s-a ajuns în cele din urmă la o înțelegere⁴⁶.

Într-un caz din **Finlanda**, o familie de romi fără adăpost a depus, în 2005 și 2006, cereri de ocupare a unui apartament la municipalitatea din Himanka, dar a fost de fiecare dată omisă la selectarea solicitanților de locuință de pe lista de așteptare. Familia a bănuit că aceasta se datora originii etnice și a depus o plângere la Ombudsmanul pentru minorități naționale. În răspunsul la o anchetă efectuată de către Ombudsmanul pentru minorități, autoritățile municipale au susținut că Himanka nu este o zonă de locuit ideală pentru romi, deoarece nu asigură nicio șansă de a rămâne în contact cu cultura romilor. Ombudsmanul a decis să înainteze cazul Tribunalului Național pentru Discriminare, care a reținut că municipalitatea susținea că tuturor solicitanților li se oferă o locuință în termen de trei luni de la depunerea cererii, însă reclamanții se aflau pe lista de așteptare de mai bine de doi ani, deși fusese disponibil un număr de apartamente. Tribunalul a stabilit că municipalitatea din Himanka a tratat familia de romi mai puțin favorabil decât pe solicitanții aparținând populației majoritare. De asemenea, în deliberările sale tribunalul a luat în considerare faptul că persoanele fără adăpost ar trebui să aibă prioritate la selectarea locatarilor. Tribunalul a dispus ca municipalitatea să înceteze această practică discriminatorie; întrucât municipalitatea nu a respectat hotărârea, tribunalul a hotărât impunerea unei amenzi condiționale în cuantum de 4 000 EUR, pentru ca aceasta să se conformeze hotărârii prohibitive⁴⁷.

Un caz din **Irlanda** ilustrează problemele cu care travellers se confruntă uneori în ceea ce privește asigurarea accesului liber la un spațiu de staționare. Consiliul local, cu acordul familiilor care locuiesc în zona de staționare, a instalat o barieră care împiedica solicitantul să intre și să iasă cu rulota. Când i-a contactat și a cerut o cheie pentru a deschide bariera, reclamantul a fost informat că nu i se poate da o cheie și că va trebui să anunțe autoritatea locală cu 24 de ore înainte de momentul când dorește să intre sau să iasă din spațiul pentru rulote. Reclamantul a considerat că acest lucru constituie o discriminare, dat fiind faptul că în trecut persoanele de altă etnie decât travellers primiseră chei pentru barieră și a trimis fotografiile relevante Tribunalului pentru Egalitatea de Tratat. În răspunsul său, consiliul a susținut că aceste bariere pot fi găsite în toate zonele de staționare, deoarece montarea lor se aplică în conformitate cu o decizie politică⁴⁸, iar cheile nu sunt date nici travellers și nici persoanelor care

⁴⁶ DO OMED 2005/1209 (15.12.2008). A se vedea, de asemenea, un caz similar, în care s-a pronunțat o hotărâre în favoarea unui reclamant, Hotărârea nr. 3501-08 a Curții de Apel din Göta.

⁴⁷ Syrjintälautakunta/Tribunalul Național pentru Discriminare al Finlandei (13.03.2007).

⁴⁸ Și anume a Departamentului Mediului și Administrației Locale (2002): *Orientări privind adăposturile comune pentru travellers*, Dublin; Departamentul Mediului și Administrației Locale.

nu aparțin acestui grup, pentru a proteja zonele și pe rezidenții acestora. Ofițerul pentru egalitate care a efectuat investigațiile a constatat că motivele invocate de consiliu pentru faptul că persoanele care locuiesc în spații de staționare nu primesc chei pentru barierele instalate la intrarea în locuințele lor nu justifică tratamentul mai puțin favorabil aplicat reclamantului. Potrivit ofițerului pentru egalitate, diferența de tratament între reclamant și o persoană care locuiește într-un spațiu standard specific persoanelor de altă etnie decât travellers se bazează pe faptul că o persoană din rândul travellers nu este acceptată ca persoană responsabilă. În consecință, ofițerul susține că reclamantul a demonstrat că, *prima facie*, cazul privea o discriminare. Partea pârâtă a fost obligată să plătească reclamantului suma de 2 000 EUR drept compensații pentru efectele discriminării și să înmâneze imediat acestuia o cheie de la bariera respectivă. În cele din urmă, ofițerul pentru egalitate a recomandat consiliului să efectueze o analiză de urgență pentru a vedea dacă, așa cum se recomandă conform orientărilor relevante, este necesară o barieră la intrarea în zonă⁴⁹.

Un caz care a fost prezentat înaintea organismului de promovare a egalității din **România** (Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării – CNCD) scoate foarte bine în evidență natura structurală a problemelor din domeniul locuinței cu care se confruntă romii și travellers. Plângerile se refereau la evacuarea forțată a zece-unsprezece familii de romi, fiecare având cel puțin cinci membri, care locuiau într-o clădire abandonată, închiriată de la municipalitatea din Miercurea Ciuc. Potrivit constatărilor anchetei CNCD, romii au fost relocați la o uzină de tratare a apelor uzate, situată la periferia orașului, și instalați într-un spațiu neamenajat cu o suprafață de 700-800 metri pătrați, înconjurat de un gard. Ei au primit opt barăci metalice și șapte case de lemn conectate la sursele de electricitate și de apă. Romii au declarat că din cauza mediului toxic au murit doi copii. Răspunzând acestor acuzații, primarul a declarat că nu era interesat de sănătatea copiilor deoarece ei (romii) au, oricum, „prea mulți copii”. De altfel, în opinia primarului, relocarea a fost o „măsură pozitivă” pentru romi, deoarece facturile la utilități ale acestora erau plătite de municipalitate. Ancheta CNCD a descoperit însă că motivul real al relocării romilor exact în acel spațiu a fost împotrivirea societății locale în legătură cu alte spații de relocare. Făcând referire *inter alia* la articolele 8 și 14 ale Convenției Europene pentru Drepturile Omului, CNCD a susținut că a existat o discriminare împotriva romilor din partea consiliului municipal Miercurea Ciuc. Municipalitatea a fost obligată la plata unei amenzi în cuantum de 4 000 RON (aproximativ 1 000 EUR).⁵⁰

⁴⁹ Irlanda/Tribunalul pentru Egalitate/DEC-S2008-004 (29.1.2008).

⁵⁰ România/Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (23.9.2005).

3.1.3. Cunoașterea de către romi și travellers a propriilor drepturi

Numărul mic de plângeri legate de discriminarea în privința accesului la locuințe pe criterii de rasă sau origine etnică înaintate organismelor de promovare a egalității ar putea sugera, la prima vedere, că în realitate romii și travellers nu se confruntă cu o discriminare gravă în efortul de a-și asigura o locuință adecvată. Această afirmație contrazice însă multe rapoarte realizate de organismele internaționale cu privire la condițiile de locuit precare și discriminarea larg răspândită la care sunt supuși romii și travellers.

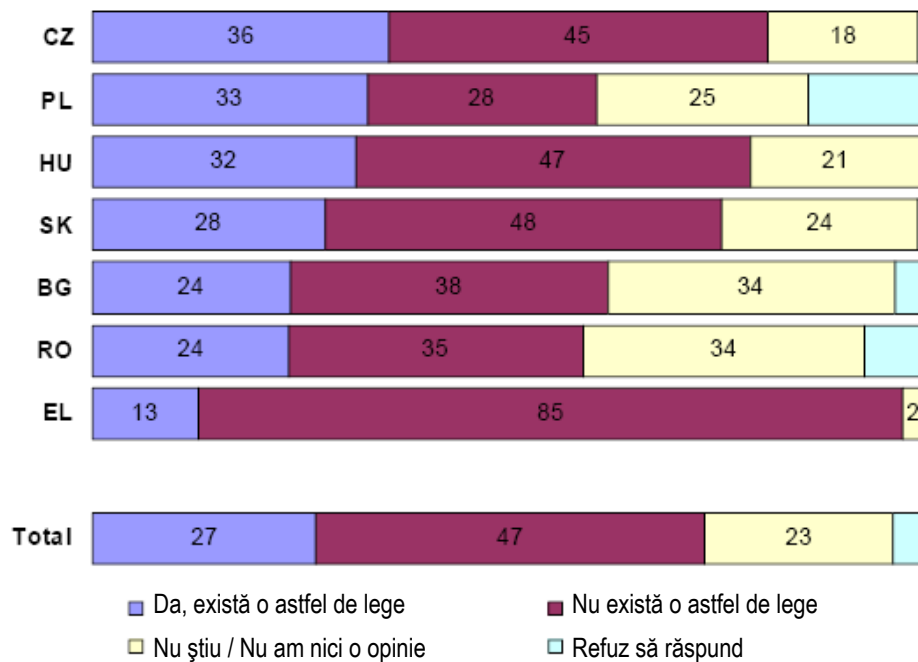
O analiză⁵¹ a recentului sondaj EU-MIDIS clarifică oarecum această neconcordanță: în cele șapte state membre în care au fost interviewate persoane de etnie romă, numai unul din nouă romi (11,5%) care au răspuns că în ultimele 12 luni au fost discriminați în ceea ce privește accesul la locuință au ales să și raporteze aceste incidente organizațiilor relevante. Aceste date indică niveluri foarte ridicate de subraportare a discriminării romilor sub aspectul accesului la locuințe. Cei mai mulți au ales să nu raporteze niciun incident; majoritatea consideră că nu s-ar întâmpla nimic dacă ar face acest lucru. Mulți respondenți au prezentat mai multe motive pentru neraportare. Aproximativ trei sferturi declară că „nimic nu s-ar schimba”, iar 41% au afirmat că nu știu cum sau unde să raporteze aceste incidente. Un sfert din totalul respondenților se tem, de asemenea, de posibilele consecințe negative pe care le-ar avea de suportat dacă ar raporta discriminarea, iar 16% consideră că ar putea să fie victime ale intimidării din partea autorilor discriminării, ca represalii.

De asemenea, respondenților li s-au adresat întrebări cu privire la cunoașterea legislației care interzice discriminarea pe criterii de origine etnică în contextul închirierii sau cumpărării unui apartament (a se vedea diagrama de mai jos). Doar un sfert (27%) din totalul respondenților au declarat că au cunoștință de o astfel de legislație. În schimb, jumătate din persoanele interviewate (47%) nu știau, iar 23% dintre respondenți nu erau siguri sau nu aveau nicio opinie. Această tendință a fost evidentă în statele membre în care s-a desfășurat ancheta, cu excepția Greciei, unde doar 13% dintre respondenți aveau cunoștință de o astfel de lege, iar 85% au declarat că nu există asemenea legi. Această lipsă de conștientizare a drepturilor sugerează că unele dintre cele mai vulnerabile minorități din Europa nu receptează mesajul privind dreptul la nediscriminare. În plus, faptul că 376 dintre cele aproximativ 550 de plângeri legate de locuințe pentru romi/travellers înregistrate pe întreg teritoriul UE sunt înregistrate în Finlanda și Irlanda pare să indice că organismele de promovare a

⁵¹ A se vedea FRA (2009): *Discriminarea romilor în privința locuințelor în unele state membre ale UE: experiențe și percepții ale discriminării în privința locuințelor: o analiză a datelor EU-MIDIS.*

egalității din aceste țări au fost capabile să obțină o anumită vizibilitate și încredere.

Fig. 1 EU-MIDIS: Conștientizarea cu privire la legile care interzic discriminarea în contextul închirierii sau cumpărării unui apartament (%)

Punerea în aplicare a legislației antidiscriminare

În ianuarie 2008, Tribunalul Național pentru Discriminare din Finlanda a constatat o faptă de discriminare comisă de o societate imobiliară din orașul Raahe și a dispus o amendă condițională în sumă de 2 000 EUR. Societatea imobiliară acceptase să închirieze un apartament unui solicitant de etnie romă numai cu condiția ca departamentul serviciilor sociale al orașului Raahe să se constituie în girant pentru plata chiriei. Tribunalul a constatat că aceasta nu era procedura standard aplicată în cazul membrilor populației majoritare în situații similare. În consecință, Tribunalul a constatat că societatea imobiliară a tratat solicitantul în mod discriminatoriu, pe motive de origine etnică⁵².

⁵² Hotărârea este disponibilă la adresa: <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/sltk/home.nsf/PFBD/A85FDCAD7E5D1774C22573DA0049%208F0?opendocument> (10.10.2009).

Combaterea discriminării pe piața imobiliară suedeză în perioada 2006-2008

Studiind în mod special discriminarea structurală și directă de pe piața locuinței pe o perioadă de trei ani, Ombudsmanul împotriva discriminării etnice aflat în funcție la momentul respectiv a finanțat un raport. Acest raport prezintă în mod detaliat modelele de discriminare, precum criteriile de închiriere, obstacole la cumpărare, sisteme de brokeraj, lipsa transparenței etc., care generează inegalități și discriminări. Raportul sugerează și faptul că unele dintre aceste modele sunt în mod intenționat sistematizate. De asemenea, au fost identificate norme și proceduri care persistă pe piața imobiliară și care determină diverse forme de discriminare. Raportul include recomandări pentru guvernele naționale și locale, precum și pentru agenții imobiliari. Bugetul proiectului a fost de 500 000 SEK (50 000 EUR).⁵³

3.2. Jurisprudența Consiliului Europei

3.2.1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Înaintea Curții Europene a Drepturilor Omului (Curtea/CEDO) sunt aduse din ce în ce mai multe probleme ale romilor și travellers în privința locuințelor, majoritatea acuzând încălcări ale articolului 3 (interzicerea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante), articolului 8 (respectarea vieții private și de familie) și articolului 1 din Protocolul 1 (protecția proprietății) la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO).

Dreptul la nediscriminare este apărat prin două prevederi ale CEDO. Prima apare la articolul 14, interzicerea discriminării, care nu este un drept independent, adică poate fi invocat numai în conjuncție cu oricare alte dispoziții de fond ale convenției. A doua prevedere apare la articolul 1 din Protocolul 12, care stipulează o clauză independentă de nediscriminare, referindu-se nu doar la drepturile protejate în baza convenției, ci și la discriminarea în înțelesul ei mai general, incluzând toate drepturile stabilite prin legile interne⁵⁴.

Cu toate că niciunul dintre aceste articole nu garantează în mod explicit un drept la locuință, curtea a extins în mod constant protecția acordată persoanelor ale căror condiții de locuit sunt precare și la persoanele care se confruntă cu

⁵³ DO (2008) *Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden – En rapport från DO:s särskilda arbete under åren 2006-2008 kring diskriminering på bostadsmarknaden*, document disponibil la adresa:

http://www.sabo.se/SiteCollectionDocuments/DO_Bostadsrapport_2008_ny.pdf
(12.10.2009).

⁵⁴ Începând de la 1 septembrie 2009, șase state membre ale UE sunt părți la Protocolul 12: Cipru, Spania, Luxemburg, Țările de Jos, România și Finlanda. Alte 13 sunt semnatar. Opt state membre nu au semnat Protocolul (Bulgaria, Danemarca, Franța, Lituania, Malta, Polonia, Suedia și Regatul Unit).

evacuarea forțată. În cauza *Marzari/Italia* (un caz care nu se referă la romi/travellers), solicitantul suferea de o boală gravă și a depus o plângere potrivit căreia a fost evacuat și nu i-a fost asigurată o altă locuință adecvată. După ce a luat notă de faptul că evacuarea din motive de neplată a chiriei era legitimă, curtea a observat, de asemenea, că în unele cazuri autoritățile ar putea fi obligate să asigure locuință. În acest caz, curtea a luat notă că autoritățile nu numai că au amânat evacuarea solicitantului timp îndelungat, ci că în realitate i-au oferit acestuia o casă, chiar dacă solicitantul a considerat că aceasta nu este adecvată. În consecință, curtea consideră plângerea ca fiind nefondată⁵⁵.

În cauza *Stanková/Slovacia*, curtea, într-o hotărâre similară celei a Curții Constituționale a Slovaciei, a considerat că evacuarea nejustificată de către municipalitate a solicitantului și neasigurarea unei alte locuințe adecvate încalcă prevederile articolului 8 al CEDO⁵⁶. Pe lângă asigurarea unei alte locuințe, curtea a indicat că, în principiu, alte măsuri având ca scop protecția chiriașilor ar fi legitime. Aceste măsuri includ suspendarea evacuărilor⁵⁷, impunerea pentru proprietari a obligației de a asigura chiriașului o locuință alternativă înainte de evacuare⁵⁸ precum și adoptarea unor sisteme de control al chiriilor⁵⁹.

O altă cauză care cuprinde un element imobiliar este *Wallová și Walla/Republica Cehă* (un caz care nu se referă la romi sau travellers)⁶⁰. În acest caz, curtea a criticat autoritățile de asistență socială care au luat în custodie copiii solicitanților și i-au plasat într-o instituție din simplul motiv că părinții acestora nu aveau o locuință adecvată – o problemă cu care se confruntă mulți romi în Republica Cehă⁶¹. Curtea a considerat că autoritățile ar fi trebuit să ajute solicitanții să rezolve problema locuinței și nu să recurgă la o măsură atât de drastică.

În ceea ce privește cauzele care au implicat romi și travellers, curtea a recunoscut că și rulotele instalate pe un lot de teren, fără autorizație prealabilă, trebuie să fie considerate locuințe și intră sub incidența articolului 8. Curtea a susținut că, în anumite circumstanțe, chiar o locuință construită ilegal poate fi considerată „proprietate”, iar deținătorul acesteia are dreptul la compensații în

⁵⁵ CEDO, Decizia Camerei, 36448/97, (04.05.1999), a se vedea și CEDO, Decizia Camerei, Botta/Italia, 21439/93, (24.02.1998) și CEDO, Decizia Camerei, O'Rourke/Regatul Unit, 39022/97 (26.06.2001).

⁵⁶ CEDO, Hotărârea Camerei, 7205/02 (09.10.2007).

⁵⁷ CEDO, Hotărârea Marii Camere, Immobiliare Saffi/Italia, 22774/93 (28.07.1999).

⁵⁸ CEDO, Hotărârea Camerei, Schirmer/Polonia, 68880/01 (21.09.2004).

⁵⁹ CEDO, Hotărârile Marii Camere, Mellacher și alții/Austria 10522/83 (19.12.1989) și Hutten-Czapska/Polonia nr. 35014/97 (19.06.2006).

⁶⁰ CEDO, Hotărârea Camerei, 23848/04 (26.10.2006).

⁶¹ CERİ (2009) *Raport privind Republica Cehă (al patrulea ciclu de monitorizare)*, CRI(2009)30, 15.2.2009, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp (16.9.2009), alineatul (144).

temeiul articolului 1 din Protocolul 1 (dreptul la proprietate)⁶². Potrivit acestei abordări, curtea pare să admită că adăposturile romilor⁶³ constituie, de asemenea, locuințe și în consecință intră sub incidența articolului 8 (intimitate și familie)⁶⁴. În cauza *Connors/Regatul Unit*, curtea a considerat că un țigan care a fost evacuat fără preaviz din spațiul ce aparținea unei autorități locale ar fi trebuit să aibă posibilitatea de a contesta în mod eficace decizia de evacuare înainte ca evacuarea să aibă loc⁶⁵.

Evacuările forțate ale romilor (de multe ori însoțite de distrugerea locuințelor lor de către funcționari ai statului), precum și ale travellers, agravează și mai mult condițiile de viață ale acestora, care sunt deja problematice. În cauza de referință *Moldovan și alții/România* (nr. 2)⁶⁶, instanța a observat condițiile precare de locuit ale reclamanților în urma distrugerii locuințelor lor, precum și discriminarea rasială din partea diferitelor autorități la care aceștia au apelat pentru soluționarea plângerilor, ceea ce constituie o încălcare a articolului 3 al Convenției.

Mai multe solicitări recente în instanță privind presupuse evacuări forțate ilegale ale romilor sunt legate de problema căilor de atac disponibile. Se reamintește că, pentru ca un reclamant să poată aduce un caz în fața instanței, toate căile de atac interne care ar trebui să permită compensarea prejudiciului suferit ar trebui să fie disponibile. În majoritatea cazurilor, aceasta ar implica acționarea în judecată. În cazul în care reclamantul nu apelează la aceste căi, instanța respinge cererea ca „inadmisibilă”. Singura excepție de la această regulă este ca reclamantul să convingă instanța fie că nu există niciun fel de căi de atac pentru prejudiciul suferit, fie că acestea nu sunt eficiente.

⁶² CEDO, Hotărârea Marii Camere, Önergyıldız/Turcia, 48939/99 (30.11.2004), a se vedea însă CEDO, Hotărârea Camerei, Hamer/Belgia, 21861/03 (27.11.2007).

⁶³ Termenul „adăpost” este folosit aici pentru a descrie locuințele improvizate construite de romi. Aceste adăposturi sunt, de obicei, construite din scândură, tablă și folie de plastic.

⁶⁴ CEDO, Expunerea faptelor, Evangelos Tzamalīs și alții/Grecia, 5469/07, decizie de comunicare (13.06.2008); Curtea a solicitat guvernului să prezinte observații privind măsura în care distrugerea adăposturilor reclamanților încalcă prevederile articolelor 3 și 8. La momentul întocmirii raportului, cauza se afla în stare de judecată.

⁶⁵ CEDO, Hotărârea Camerei, 66746/01, (27.05.2004); merită sesizat faptul că instanța a pus un accent deosebit pe faptul că reclamantul locuia într-un spațiu legal autorizat, ceea ce diferențiază cauza de cauzele în care sunt implicați țigani din Regatul Unit, în care reclamanții se stabiliseră fără autorizația necesară. A se vedea și CEDO, Hotărârea Camerei, McCann/Regatul Unit, 19009/04 (13.05.2008).

⁶⁶ CEDO, Hotărârea Camerei, 41138/98 și 64320/01 (12.07.2005); a se vedea și cauzele similare CEDO, Hotărârea Camerei, Kalanyos și alții/România, 57884/00 (26.04.2007) și CEDO, Hotărârea Camerei, Gergely/România, 57885/00 (26.04.2007).

În cauzele *Tzamalīs și alții/Grecia*⁶⁷, *Ibishi și alții/Grecia*⁶⁸ și *Rasema Husovic și alții/Italia*⁶⁹, reclamanții (toți romi care ocupau în mod ilegal locuințele) nu au epuizat niciuna dintre căile de atac interne. În schimb au sesizat că prejudiciul real pe care l-au suferit a fost distrugerea locuințelor și pierderea adăposturilor. După cum au declarat, singura cale de atac care ar putea fi eficientă în circumstanțele date ar fi una care să îi ajute să își asigure un adăpost cât mai curând posibil. Întrucât asemenea căi de atac nu există, susțin reclamanții, ei nu vor putea apela la așa ceva. În mod oarecum surprinzător, instanța a decis să comunice cauzele guvernelor lor respective, solicitându-le observații privind disponibilitatea unor căi de atac care să poată compensa principalul motiv al plângerilor și discriminarea reclamanților pe motive de origine etnică. Astfel, în cauza *Rasema Husovic și alții / Italia*, una din întrebările adresate guvernului italian a fost dacă acesta a asigurat reclamanților romi vreun gen de asistență după ce aceștia au fost evacuați, iar în cauza *Ibishi și alții / Grecia* instanța a întrebat dacă autoritățile au luat vreo măsură pentru a oferi reclamanților o soluție realistă și durabilă pentru situația în care se aflau.

Aceasta ar putea fi considerată o dezvoltare suplimentară a jurisprudenței curții privind romii și travellers. Un aspect extrem de important al jurisprudenței curții în cauzele în care sunt implicați țigani din Regatul Unit⁷⁰, conform articolului 8, se referă la existența locuințelor alternative în cazul evacuirilor, precum și la natura acestor locuințe în cazul travellers. Deși toate aceste cauze nu au avut, până la urmă, succes în instanță, aceasta din urmă a susținut că statele au obligația de a facilita „stilul de viață al țiganilor”⁷¹. În plus, instanța a observat

⁶⁷ CEDO, Expunerea faptelor, 5469/07, decizie de comunicare (13.06.2008). La momentul întocmirii raportului, cauza se afla în stare de judecată.

⁶⁸ CEDO, Expunerea faptelor, 47236/07, decizia de comunicare din 2 februarie 2008. Una dintre întrebările adresate de instanță guvernului grec a fost dacă reclamanții au „acces la o procedură eficientă și accesibilă care să le permită să-și expună problemele înaintea autorităților relevante și să participe la procesul de luare a deciziilor referitoare la eventuala lor relocare”. La momentul întocmirii raportului, cauza se afla în stare de judecată.

⁶⁹ CEDO, Exposé des faits et Questions aux Parties, Rasema Husovic et autres c. Italie, 4830/05, decizia de comunicare din 30 iulie 2007. După asigurarea unei locuințe pentru reclamanți, aceștia au adus la cunoștința instanței intenția de a-și retrage acțiunea, iar instanța a radiat cauza de pe rol. CEDO, Hotărârea Camerei, Rasema Husovic și alții/Italia, 4830/05, 13 mai 2008.

⁷⁰ CEDO, Marea Cameră, Chapman/Regatul Unit, 27238/95; CEDO, Marea Cameră, Beard/Regatul Unit, 24882/94; CEDO, Marea Cameră Coster/Regatul Unit, 24876/94; CEDO, Marea Cameră, Lee/Regatul Unit, 25289/94; CEDO, Marea Cameră, Jane Smith/Regatul Unit 25154/94. Toate cele cinci cauze au fost conexe de Marea Cameră care s-a pronunțat la 18 ianuarie 2001.

⁷¹ CEDO, Marea Cameră, Chapman/Regatul Unit, nr. 27238/95 (18.01.2001), alineatul (96): „Totuși, deși apartenența la o minoritate având un stil de viață tradițional diferit de cel al majorității nu conferă imunitate la legislația generală destinată să apere patrimoniul comunității în ansamblu, cum ar fi mediul, aceasta poate influența modul în care aceste legi sunt aplicate. Așa cum s-a declarat în cazul *Buckley*, poziția vulnerabilă a țiganilor ca minoritate se traduce prin necesitatea acordării unei atenții deosebite nevoilor acestora și stilului lor diferit de viață, atât în cadrul relevant de planificare a reglementărilor, cât și în luarea deciziilor în anumite cazuri [...] Astfel, în această măsură, există o obligație impusă statelor contractante, în temeiul articolului 8, de a facilita stilul de viață al țiganilor”.

că disponibilitatea locuințelor alternative este un element care trebuie să fie luat în considerație de către autoritățile care intenționează să dispună evacuarea⁷², sugerând astfel că o evacuare care nu este însoțită de asigurarea unei locuințe alternative ar putea încălca prevederile articolului 8⁷³.

În acest sens și în ceea ce poate fi considerată o decizie de referință, în cauza *Yordanova și alții/Bulgaria*, instanța a admis o cerere înaintată de romii bulgari și, în temeiul regulii nr. 39 din Regulamentul Curții⁷⁴, a recomandat adoptarea unor măsuri de către guvernul bulgar pentru a suspenda efectiv evacuarea,⁷⁵ după cum s-a și întâmplat. În plus, în comunicarea cererii către guvernul bulgar, instanța a solicitat acestuia observații cu privire la motivele pentru care autoritățile care au tolerat mulți ani tabăra romilor doresc acum să intre în posesia terenului și dacă acestea pun în aplicare proiecte concrete având ca scop asistarea reclamanților în asigurarea unei locuințe pentru ei și, în mod deosebit, pentru persoanele mai vulnerabile, cum sunt copiii, bolnavii și bătrânii⁷⁶.

⁷² CEDO, Marea Cameră, Chapman/Regatul Unit, nr. 27238/95 (18.01.2001), alineatul (103): „Un alt considerent important de care trebuie să se țină seama în primul rând de către autoritățile naționale, este acela că dacă nu sunt disponibile locuințe alternative, intervenția este mai gravă decât acolo unde aceste locuințe sunt disponibile. Cu cât locuința alternativă este mai adecvată, cu atât mai puțin gravă este intervenția ce constă în mutarea reclamantei din locuința sa actuală”. În cele din urmă, instanța a susținut [la alineatele (112)-(113)] că reclamanta avea la dispoziție spații alternative de locuire și că aceasta nu a prezentat instanței niciun considerent special care să poată fi luat în considerație (de exemplu, lipsa de resurse a reclamantei).

⁷³ CEDO, decizia Camerei, Codona/Regatul Unit, 485/05 (07.02.2006). Pentru o cauză similară privind travellers francezi, a se vedea CEDO, Hotărârea Camerei, Gabriel Louis Stenegry și d-na Sonia Adam/Franța, 40987/05, (22.05.2007). În ambele cazuri instanța a susținut că autoritățile au oferit practic reclamanților (un țigan britanic și, respectiv, travellers francezi) locuințe alternative după evacuarea acestora și, în consecință, nu s-a produs o încălcare a articolului 8, chiar dacă locuințele oferite nu satisfac pe deplin nevoile lor culturale. Ar trebui reținut faptul că, în cazul Codona, instanța a sugerat că omisiunea, pe o perioadă îndelungată, de a asigura reclamantului o locuință adecvată din punct de vedere cultural ar însemna o încălcare a Convenției.

⁷⁴ Ca urmare a unei acțiuni admise în temeiul regulii nr. 39, Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate recomanda unui guvern să adopte măsuri specifice, în așteptarea examinării cererii de către instanță (de exemplu, dacă un reclamant a depus o cerere referitoare la deportarea sa iminentă într-o țară în care reclamantul pretinde că va fi victimă a torturii, instanța poate recomanda guvernului să nu aprobe deportarea înainte ca cererea să fie examinată). Curtea admite acțiuni în temeiul regulii 39 numai în cazul în care viața sau sănătatea reclamantului este în pericol, ridicând probleme în temeiul articolului 2 sau articolului 3 din Convenție. În schimb, acest lucru indică faptul că instanța a considerat că evacuarea romilor va pune în pericol sănătatea și/sau viața acestora și a familiilor acestora.

⁷⁵ Aceste măsuri nu au fost făcute publice, însă, judecând după rezultate, guvernul bulgar a fost invitat să nu dea curs evacuării.

⁷⁶ CEDO, Expunerea faptelor și întrebări adresate părților, *Yordanova și alții/Bulgaria*, 25446/06, decizia de comunicare din 8 iulie 2008.

3.2.2. Comitetul European pentru Drepturile Sociale

Carta Socială Europeană, atât în forma sa inițială din 1961, cât și în forma revizuită din 1996 (CSE) conține prevederi care vizează în mod direct sau indirect problema locuințelor (articolele 16 și, respectiv, 31). Carta (atât în forma inițială, cât și în cea revizuită) stipulează că drepturile stabilite trebuie să fie puse în aplicare într-o manieră nediscriminatorie.

Comitetul European pentru Drepturile Sociale (CEDS) este organismul însărcinat cu supravegherea aplicării de către statele participante a Cartei Sociale Europene. Astfel, comitetul a analizat problema locuințelor în general și a accesului la locuință al romilor și travellers în special, în multe cazuri, atât în concluziile adoptate în ceea ce privește respectarea cartei de către statul participant, cât și în deciziile sale privind plângerile colective. Până în prezent, au existat trei decizii privind plângerile colective care au făcut exclusiv referire la locuințele pentru romi⁷⁷, plus alte două⁷⁸ care s-au referit la locuințe, dar au inclus și o componentă privind locuințele pentru travellers. Începând din august 2009, alte două plângeri colective privind locuințele pentru romi au fost declarate admisibile și sunt în stare de judecată la CEDS, fiind înregistrată și o a treia plângere⁷⁹.

Potrivit CEDS, o locuință este considerată adecvată atunci când este solidă din punct de vedere structural și prezintă siguranță din perspectiva salubrității și sănătății, precum și atunci când nu este supraaglomerată și are acces la facilitățile necesare precum serviciile de salubritate, electricitate, încălzire și apă. Locatarii acestei locuințe trebuie să se bucure de inamovibilitate. Deși asigurarea unui adăpost temporar ar putea fi necesară în anumite circumstanțe, acesta ar trebui să îndeplinească anumite standarde și să fie accesibil ca preț. Persoanelor care locuiesc în astfel de adăposturi ar trebui să li se asigure locuințe corespunzătoare (adică permanente) într-o perioadă de timp rezonabilă. În ceea ce privește travellers, problema locuințelor ar trebui înțeleasă ca făcând referire la existența unui număr suficient de spații de staționare amenajate

⁷⁷ CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Grecia, Plângere colectivă 15/2003, (8.12.2004), CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Italia, Plângere colectivă nr. 27/2004, (07.12.2005), CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Bulgaria, Plângere colectivă nr. 31/2005, (18 octombrie 2006). Toate hotărârile, precum și documentația aferentă, sunt disponibile la adresa: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/default_en.asp (19.8.2009).

⁷⁸ CEDS, Hotărâre pe fond, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, Plângere colectivă nr. 33/2006, (05.12.2007) și CEDS, Hotărâre pe fond, Federația Europeană a organizațiilor naționale care se ocupă de persoanele fără adăpost (FEANTSA)/Franța, Plângere colectivă nr. 39/2006 (5.12.2007).

⁷⁹ CEDS, Decizie privind admisibilitatea, Centrul Internațional pentru Protecția Juridică a Drepturilor Omului (INTERIGHTS)/Grecia, Plângere colectivă nr. 49/2008, (23.09.2008), CEDS, Decizie privind admisibilitatea, CEDR/Franța, Plângere colectivă nr. 51/2008, (23.09.2008) și Centrul pentru Drepturi de Locuire și Evacuări (CDLE)/Italia, Plângere colectivă nr. 58/2009, înregistrată la 29.05.2009.

corespunzător⁸⁰. Din punctul de vedere al accesibilității ca preț, o casă va fi considerată convenabilă atunci când ocupantul poate achita costurile inițiale (de exemplu, depunerea și plata în avans a chiriei), chiria curentă și/sau alte cheltuieli (utilități și cheltuieli de întreținere) pe termen lung și totodată poate menține un standard minim de trai, conform criteriilor societății în cauză⁸¹. CEDS a explicat, de asemenea, legătura dintre locuințele necorespunzătoare și riscurile pentru sănătate⁸².

CEDS a abordat problema protecției împotriva evacuării forțate și a definit evacuarea ca „lipsirea de locuință a unei persoane care ocupa acea locuință, pe motive de insolvabilitate sau de ocupare ilegală”⁸³. Evacuările ar trebui să aibă loc numai dacă sunt strict necesare și, chiar și atunci, ar trebui să respecte standardele relevante care ar trebui să apere suficient drepturile persoanelor în cauză. Aceste norme ar trebui să includă consultarea prealabilă cu persoanele afectate și informarea rezonabilă privind data evacuării și ar trebui să stabilească circumstanțele în care poate avea loc evacuarea. Ar trebui asigurate locuințe alternative sau subvenții pentru locuință, chiar dacă evacuarea este justificată de motive de interes public. Persoanele supuse evacuării ar trebui să beneficieze de căi de atac, de servicii juridice gratuite, precum și de compensații pentru cazurile de evacuare ilegală⁸⁴. Cerințele de mai sus sunt cumulative: cu toate că, în temeiul legislației franceze, multe dintre aceste condiții au fost îndeplinite (de exemplu, autoritățile relevante au încercat să prevină evacuările, s-a acordat un preaviz rezonabil, iar evacuările nu au fost executate pe timpul iernii), legislația franceză nu a oferit nicio garanție că persoanele evacuate vor fi relocalate. Aceste aspecte au fost suficiente pentru a se considera, potrivit CEDS, că Franța a încălcat prevederile articolului 31 alineatul (2) din cartă⁸⁵.

În decizia sa privind plângerea colectivă nr. 31/2005 *Centrul European pentru Drepturile Romilor (CEDR)/Bulgaria*, CEDS a observat că persoanele ale căror drepturi nu sunt protejate în mod corespunzător de lege ar putea fi forțate să

⁸⁰ CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Grecia, Plângere colectivă 15/2003 (08.12.2004) alineatele (24)-(25) și (46), CEDR/Italia, Plângere colectivă nr. 27/2004 (07.12.2005), alineatele (35), CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Bulgaria, Plângere colectivă nr. 31/2005 (18.10.2006), alineatul (56).

⁸¹ CEDS, Hotărâre pe fond, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, Plângere colectivă nr. 33/2006 (5.12.2007), alineatul (94).

⁸² CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Bulgaria, Plângere colectivă nr. 46/2007, (03.12.2008) alineatul (47).

⁸³ CEDS, Hotărâre pe fond, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, Plângere colectivă nr. 33/2006 (5.12.2007), alineatul (78).

⁸⁴ A se vedea, de exemplu, CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Grecia, Plângere colectivă 15/2003 (08.12.2004), alineatul (51), CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Italia, Plângere colectivă nr. 27/2004 (7.12.2005), alineatul (41), CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Bulgaria, Plângere colectivă nr. 31/2005 (18.10.2006), alineatul (52), CEDS, Hotărâre pe fond, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, Plângere colectivă nr. 33/2006 (5.12.2007), alineatul (78).

⁸⁵ CEDS, Hotărâre pe fond, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, Plângere colectivă nr. 33/2006 (5.12.2007), alineatul (80).

încalce legea pentru a-și satisface nevoile elementare. Totuși, acest lucru nu ar trebui să servească drept scuză pentru continuarea lipirii de drepturi a acestora sau pentru neadoptarea unor măsuri pentru asigurarea soluționării acestei situații. Comitetul a observat că, deși condițiile referitoare la reglementarea locuințelor ilegale păreau neutre, ele aveau un efect discriminatoriu indirect asupra romilor, pentru că nu țineau seama de omisiunea, pe o perioadă îndelungată, a statului de a soluționa într-o manieră integrată și coerentă problema romilor legată de locuințe. În consecință, locuințele romilor aveau de fapt mai puține șanse de a fi reglementate întrucât acestea nu puteau îndeplini criteriile relevante⁸⁶. În schimb, acest lucru însemna o mai mare probabilitate ca romii să fie evacuați din locuințele lor nereglementate⁸⁷. În mod similar, CESCR a remarcat că lipsa locurilor de staționare pentru travellers francezi este determinată de aplicarea deficitară a politicii franceze privind asigurarea spațiilor de staționare. Din această cauză, probabilitatea ca travellers să își parcheze rulotele în mod ilegal, fiind supuși unui risc mai ridicat de evacuare, era mai mare⁸⁸.

3.3. Dreptul la locuință și protecția împotriva evacuării forțate în temeiul legislației interne

Problema locuințelor este, în primul rând, de competența statelor membre ale UE, iar cea a discriminării de competența UE, după cum s-a arătat anterior, prin Directiva privind egalitatea rasială, articolul 3 alineatul (1) litera (h). Carta Drepturilor Fundamentale confirmă faptul că UE „recunoaște” un drept la asistență socială și în ceea ce privește locuința astfel încât să asigure un trai decent tuturor persoanelor care nu dețin suficiente resurse materiale⁸⁹. Totuși, cartea se adresează statelor membre „numai atunci când acestea pun în aplicare legislația comunitară”. Drepturile precum cel în cauză trebuie interpretate „în conformitate cu normele stabilite de legislația comunitară și legislația și practicile naționale”⁹⁰. Dreptul la locuință este abordat în mod diferit în fiecare stat membru, conform ordinii juridice interne.

⁸⁶ CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Bulgaria, Plângere colectivă nr. 31/2005 (18.10.2006), alineatul (55).

⁸⁷ CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Bulgaria, Plângere colectivă nr. 31/2005 (18.10.2006), alineatul (56).

⁸⁸ CEDS, Hotărâre pe fond, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, Plângere colectivă nr. 33/2006 (5.12.2007), alineatul (151).

⁸⁹ A se vedea articolul 34 alineatul (3) din cartă. Deși cartea nu are forță juridică obligatorie, se așteaptă ca aceasta să aibă un impact asupra politicilor comunitare relevante. A se vedea, de asemenea, articolul 21 din cartă, care conține o prevedere detaliată împotriva discriminării.

⁹⁰ A se vedea articolul 51 alineatul (1) din cartă.

Unele state membre au introdus un drept la locuință care poate fi invocat în instanță, de exemplu, în **Franța**⁹¹, Comunitatea Autonomă Catalonia⁹², **Spania** (un proiect de lege similar urmează a fi adoptat în Andaluzia)⁹³ și în Scoția, **Regatul Unit**⁹⁴. O abordare oarecum diferită a adoptat **Polonia**, unde legislația prevede că, în niciun caz, o persoană nu poate rămâne fără locuință; chiar dacă unei persoane evacuate nu i se atribuie o locuință socială, evacuarea va fi suspendată până când autoritatea locală sau proprietarul interesat de evacuare asigură o locuință temporară în aceeași localitate sau într-o localitate apropiată, cu un spațiu locuibil de cel puțin 5 m² de persoană⁹⁵. În **Regatul Unit**, conform Legii locuinței din 1996, autoritățile locale au obligația de a asigura o locuință persoanelor care sunt considerate „fără adăpost” și care au o „nevoie prioritara” de adăpost⁹⁶. În **Ungaria**, Curtea Constituțională interpretează că, prin Constituție, statul este obligat să asigure adăpost unei persoane care se confruntă cu o amenințare directă la viața sa⁹⁷.

Cele mai multe dintre statele membre ale UE au adoptat politici publice naționale și/sau regionale privind locuințele pentru cetățenii lor, de care pot beneficia, de asemenea, romii și travellers. De exemplu, politicile publice generale privind locuințele au avut un efect important asupra situației locative a romilor din **Spania**⁹⁸ și din **Portugalia**⁹⁹.

Accesul travellers la o locuință adecvată din punct de vedere cultural merită menționat în mod special. Deși **Irlanda**¹⁰⁰ și **Regatul Unit**¹⁰¹ au pus în aplicare legislația privind asigurarea de locuințe sociale specifice pentru travellers, de exemplu, sub forma unor spații de staționare sau a unor sisteme de locuințe colective, foarte puține asemenea spații sunt disponibile. Lipsa spațiilor disponibile, dublată de lipsa oricărei perspective de progres și amenințarea continuă cu evacuarea i-a determinat pe mulți travellers să caute adăpost în

⁹¹ Franța/Loi 2007-290 (05.03.2007), cunoscută ca Loi DALO (Dreptul la locuință opozabil).

⁹² Catalonia/Ley 18/2007 (28.12.2007)

⁹³ Andaluzia/Anteproyecto de Ley del Derecho a la Vivienda (Proiect de lege privind dreptul la locuință).

⁹⁴ Scoția/Lipsa adăposturilor etc. (Scoția) Legea din 2003 (05.03.2003).

⁹⁵ Polonia/Dz. U. 1964/43/296 (17.11.1964), articolul 1046, modificat în 2005.

⁹⁶ Regatul Unit/Legea locuinței din 1996 (24.07.1996).

⁹⁷ Ungaria/Curtea Constituțională, Hotărârea nr. 42/2000 (XI. 8.).

⁹⁸ Spania/Ley 41/1980 (05.07.1980).

⁹⁹ *Programa Especial de Realojamiento* (PER) [Program special de relocare], lansat în 1993.

¹⁰⁰ Irlanda/Legea privind locuințele (adăposturile pentru travellers), 1998 (13.7.1998).

¹⁰¹ Regatul Unit s-a numărat printre primele țări, fiind poate chiar prima țară în care a fost adoptată o lege privind locuințele pentru travellers sub forma Legii privind spațiile destinate rulotelor și controlul dezvoltării din 1960 (29.6.1960), iar ulterior sub forma Legii privind spațiile destinate rulotelor din 1968 (26.7.1968). În prezent, cea mai importantă evoluție cu privire la adăposturile pentru travellers o reprezintă adoptarea Circularii nr. 1/2006, *Proiectarea spațiilor destinate rulotelor țiganilor și travellers*, elaborată de Biroul Viceprim-ministrului, care prevede orientări naționale privind aspectele legate de proiectare pentru identificarea și stabilirea spațiilor destinate travellers.

spații amenajate. În mod similar, cu toate că **Belgia**¹⁰² și **Grecia** acceptă oficial dreptul romilor și travellers de a adera la un stil de viață itinerant/semi-itinerant, asigurarea unei locuințe corespunzătoare este atât de limitată, încât dreptul lor este practic negat. În **Țările de Jos**, a existat în trecut o lege specială privind travellers, însă aceasta a fost ulterior abrogată¹⁰³. În consecință, spațiile existente au fost dezafectate și doar un număr redus de spații noi au fost puse la dispoziția travellers. Acest lucru a condus la supraaglomerarea spațiilor existente, travellers recurgând tot mai mult la locuințe sociale „obișnuite”.

În unele state membre au fost acordate stimulente pentru combaterea segregării. De exemplu, în **Ungaria**, solicitările autorităților locale de acordare de sprijin financiar din fonduri structurale europene pentru proiectele de locuințe trebuie să fie însoțite de o politică foarte clară în ceea ce privește egalitatea de șanse; astfel, autoritățile locale trebuie să elaboreze măsuri de integrare a romilor în structura socială¹⁰⁴. În plus, Legea din 2003 privind egalitatea de tratament și promovarea egalității de șanse¹⁰⁵ din Ungaria tratează în mod special problema segregării rezidențiale¹⁰⁶. În **Slovacia**, cu toate că nu este obligatoriu, se recomandă includerea unei dimensiuni antidiscriminatorii în politicile privind locuințele pentru romi¹⁰⁷. În mod similar, în **Finlanda**, municipalitățile ar trebui să ia în considerație problemele legate de locuințele romilor în momentul

¹⁰² Este necesar să se facă o deosebire în ceea ce privește disponibilitatea spațiilor în diferite regiuni ale Belgiei: Flandra, Regiunea Capitalei Bruxelles și Valonia: 1) În regiunea flamandă, dreptul romilor și travellers de a adera la un stil de viață itinerant/semi-itinerant este acceptat în mod oficial și legal. Sunt disponibile spații de staționare oficiale, deși numărul acestora este insuficient, 2) în Regiunea Capitalei Bruxelles și în Valonia, stilul de viață itinerant/semi-itinerant nu este inclus în mod oficial în legislația regională privind locuințele. Nu există spații de staționare oficiale și permanente rezervate romilor și travellers, cu toate că utilizarea anumitor spații ca spații de staționare temporară este adesea tolerată. Totuși, spațiile din cea de-a doua categorie nu sunt nici pe departe suficiente.

¹⁰³ Țările de Jos/Woonwagewet 1968 (Legea privind rulotele, 1968); legea a fost abrogată în 1999.

¹⁰⁴ Astfel, conform *Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT)* [Noul plan de dezvoltare din Ungaria (NHDP)], autoritățile locale trebuie să elaboreze strategii de dezvoltare urbană integrată, incluzând planuri împotriva segregării. Pentru progresele înregistrate până în prezent, a se vedea Szociális és Munkügyi Minisztérium (2008) *Kormányzati intézkedések a lakhatási szegregáció visszaszorítására*, document disponibil la adresa: <http://www.romaweb.hu/romaweb/index.html> (27.03.2009).

¹⁰⁵ Ungaria/Legea nr. CXXV. din 2003.

¹⁰⁶ Legea stabilește tipologii specifice de situații legate de locuințe în care condiția prealabilă privind egalitatea de tratament va fi încălcată și în cazul persoanelor cu caracteristici protejate care sunt discriminate, în mod direct sau indirect, în ceea ce privește accesul la ajutoarele de stat sau locale pentru locuințe, preferințe sau subvenții la dobândă; în procesul de vânzare sau închiriere de apartamente și terenuri pentru construcții aflate în proprietatea statului; refuzul emiterii sau stabilirii de condiții pentru administrarea autorizațiilor de construcție bazate, direct sau indirect, pe oricare dintre caracteristicile protejate. De asemenea, legea stipulează că prevederile referitoare la locuințe nu pot viza segregarea involuntară a grupurilor de populație care prezintă oricare dintre caracteristicile protejate.

¹⁰⁷ Slovacia/Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR (2006) *Postupy prípravy a vzorové projekty výstavby bytov nižšieho štandardu* [Metode de pregătire și exemple de proiecte privind construcția de apartamente de standard inferior], p. 3.

elaborării planurilor privind egalitatea etnică, deși, pentru nerespectarea acestei recomandări, nu sunt prevăzute sancțiuni¹⁰⁸.

În multe state membre, programele speciale privind locuințele destinate romilor și travellers depind de alte legi pentru a putea fi puse în aplicare, iar aceste legi nu sunt întotdeauna introduse la timp. Pe de altă parte, țări precum **Irlanda**, **Italia** (la nivel regional) și **Franța** au adoptat legi specifice privind locuințele pentru romi și travellers care sunt în prezent în vigoare¹⁰⁹. **Finlanda**¹¹⁰ și **Țările de Jos** au avut, de asemenea, astfel de legi, însă, ulterior, au fost abrogate.

În ceea ce privește evacuările, **Austria**¹¹¹, **Franța**¹¹², **Germania**¹¹³ și **Slovenia**¹¹⁴ au instituit mecanisme și proceduri pentru a stabili motivele care pot determina evacuarea unei persoane și pentru a contribui la prevenirea acestora. În **Italia**¹¹⁵ executarea unui ordin de evacuare poate fi suspendată pe o perioadă de până la 18 luni în anumite cazuri¹¹⁶, iar în **Germania** o evacuare poate fi suspendată (posibil pentru o perioadă nelimitată) dacă locatarul nu a încălcat în mod grav prevederile contractului și poate demonstra că pierderea apartamentului i-ar cauza greutatea specifică (negăsirea unei locuințe adecvate în care să se mute poate fi un exemplu de greutatea specifică)¹¹⁷. **Polonia**¹¹⁸ și **Letonia**¹¹⁹ ar trebui, de asemenea, să fie menționate pentru obligarea proprietarului (persoană fizică) unei case, în anumite condiții, de a găsi o

¹⁰⁸ Finlanda/21/2004 (20.02.2009).

¹⁰⁹ Aceasta nu înseamnă că nu au fost adoptate alte instrumente juridice (de exemplu, decizii ministeriale) sau legi care prevăd măsuri pentru grupurile vulnerabile și care fac referire la romi și travellers. Accentul cade aici, mai degrabă, pe legile care tratează în mod exclusiv și explicit problemele romilor și travellers legate de locuințe. De exemplu, în Slovenia a fost adoptată o lege specială privind romii, care include, între altele, prevederi care reglementează obligațiile statului în ceea ce privește situația romilor în materie de locuințe.

¹¹⁰ Finlanda/Mustalaisasiain neuvottelukunta (1981) *Mustalaiset vähemmistönä suomalaisessa yhteiskunnassa* [Legea privind îmbunătățirea condițiilor de locuit ale țiganilor].

¹¹¹ A. Schoibl, H. Schoibl (2006) *Wohnungslosigkeit in Österreich: Grundausswertung der quantitativen Angaben, aus der Fragebogenerhebung, Wohnungslosenhilfe und gesundheitsbezogene Dienstleistungen für wohnungslose Menschen*, document disponibil la adresa:

http://www.helix-austria.com/uploads/media/Kurzbericht_zu_Wohnungslosigkeit_in_Sterrei_ch_06-12.pdf (19.03.2009).

¹¹² CEDS, Hotărâre pe fond, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, Plângere colectivă nr. 33/2006 (5.12.2007), alineatele (79) și (81).

¹¹³ Germania/SGB XII, Secțiunile 67-69, SGB II, Secțiunea 22 alineatul (5), BGB Secțiunea 574 alineatul (2).

¹¹⁴ Slovenia/Slovenia/SOP 2003-01-3312 (19.06.2003), articolul 104 alineatele (1), (2), (3) și (4).

¹¹⁵ A se vedea CEDS (2007), *Concluzii 2007 (Italia)*, document disponibil la adresa: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/> (11.9.2009), p. 73-74.

¹¹⁶ Executarea unui ordin de evacuare poate fi suspendată pentru o perioadă de până la 18 luni pentru anumite categorii de persoane, cum sunt bătrânii și persoanele cu dizabilități și se aplică numai în cazul evacuărilor dintr-o casă sau apartament, nu și dintr-o așezare sau tabără.

¹¹⁷ Germania/BGB Secțiunea 574 litera (a).

¹¹⁸ Polonia/Dz. U. 1964/43/296 (17.11.1964), cu modificările ulterioare, articolul 1064.

¹¹⁹ Letonia/Par dzīvojamā telpu īri (16.02.1993), cu modificările ulterioare.

locuință alternativă locatarului înainte de a proceda la evacuare. Multe autorități locale din **Ungaria**¹²⁰ au decis ca evacuările să fie suspendate pe perioada iernii (de obicei, începând din noiembrie-decembrie până în martie); în **Franța**¹²¹ și **Polonia**¹²² evacuările sunt, de regulă, suspendate în perioada 1 noiembrie-15 martie și, respectiv, 1 noiembrie-30 martie. În **Austria**¹²³ și **Belgia**¹²⁴, legea prevede notificarea ordinului/cererii de evacuare autorităților competente pentru a permite acestora să asiste familiile evacuate sau persoanele care urmează a fi evacuate în găsirea unei locuințe în timp util.

În ceea ce privește procedurile prin care se dispune evacuarea, datele RAXEN indică o multitudine de proceduri juridice; evacuarea poate fi justificată prin neplata chiriei, nerespectarea altor condiții contractuale sau prin pagube aduse proprietății etc. În general, toate statele membre prevăd revizuirea judiciară a evacuării. Factorul determinant pentru momentul în care va avea loc revizuirea judiciară (și anume înainte sau după emiterea unui ordin de evacuare) este, de obicei, statutul juridic al persoanei/entității care solicită evacuarea. Astfel, în cazul în care evacuarea este solicitată de un proprietar particular, este necesar un ordin judecătoresc. Cu toate acestea, în unele cazuri, atunci când proprietarul sau deținătorul terenului este o agenție de stat, ordinul de evacuare ia forma unei hotărâri administrative care poate fi, ulterior, contestată în instanță¹²⁵. Această abordare prezintă o serie de deficiențe, deoarece există posibilitatea ca locatarul/ocupantul ilegal să nu își poată asigura o reprezentare legală adecvată și în timp util pentru a-și prezenta argumentele în fața instanței și, în consecință, posibilitatea de a contesta evacuarea (dacă această posibilitate este recunoscută de legislația internă) ar putea fi doar o iluzie. Deși acest lucru este valabil și în cazul primei abordări, evacuarea putând fi în acest caz dispusă numai de o instanță, aceasta din urmă poate examina *ex officio* situația locatarului și poate respinge cererea sau suspenda evacuarea pentru o perioadă de timp.

De asemenea, statele membre au adoptat abordări diferite în privința măsurilor ce trebuie luate de autorități în urma evacuării. Majoritatea au prevederi legate de cazarea în locuințe alternative de diferite tipuri și calități, care variază de la adăposturi de urgență/pentru persoane fără adăpost, apartamente subvenționate,

¹²⁰ PFN RAXEN Ungaria (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers.*

¹²¹ PFN RAXEN Franța (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers.*

¹²² PFN RAXEN Polonia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers.*

¹²³ Austria/BGBl 520/1981 (01.12.1981) cel mai recent modificată prin BGBl II 295/2008, articolul 33 litera (a) și Austria/BGBl 264/1951 cel mai recent modificată prin BGBl II 452/2008 (20.12.1951), articolul 569.

¹²⁴ PFN RAXEN Belgia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers.*

¹²⁵ Această distincție nu este clară; în Republica Cehă un proprietar particular poate evacua un locatar fără a recurge inițial la instanță; cu toate acestea, locatarul are dreptul să conteste evacuarea în instanță, deși, într-un astfel de caz, locatarul trebuie să dovedească ilegalitatea evacuării. Republica Cehă/107/2006 (31.02.2006).

camere închiriate la hotel până la apartamente rudimentare și locuințe adecvate (o combinație între aceste tipuri de locuințe alternative poate fi întâlnită, de exemplu, în **Belgia, Republica Cehă, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Țările de Jos, Austria, Polonia, Slovacia, Slovenia, Suedia și Regatul Unit**). În unele cazuri, dreptul la o locuință nouă este condiționat de motivele care au determinat evacuarea în primă instanță și/sau de măsura în care persoanele evacuate aparțin sau nu unei categorii speciale (ca în cazul **Letoniei**¹²⁶ și **Poloniei**¹²⁷). În **Slovacia**, locuința alternativă nu este automat asigurată – în unele cazuri sarcina de a convinge instanța că este necesară asigurarea unei locuințe alternative trebuie lăsată în seama persoanei care face obiectul evacuării¹²⁸. În alte cazuri, de exemplu în **Bulgaria, Grecia, Ungaria, România, Spania și Portugalia**, nu există un mecanism clar de asigurare a unei locuințe alternative, fiind raportate numeroase practici locale.

În **Irlanda**¹²⁹, **Regatul Unit**¹³⁰ și **Franța**¹³¹ există legi care vizează în mod specific evacuarea travellers. Contestarea evacuărilor în instanță este posibilă, dar aceste cauze pot ajunge să fie audiate în instanță după executarea evacuării. De asemenea, toate cele trei state au pus în aplicare legi¹³² care ar putea afecta ocuparea în mod ilegal de către travellers a unei proprietăți private sau publice; o asemenea ocupare ilegală se pedepsește cu amendă și/sau închisoare și posibil cu confiscarea vehiculelor. În **Italia**, conform legislației intrate recent în vigoare¹³³, prefectii orașelor Roma, Milano și Napoli, Torino și Veneția, sunt autorizați să adopte măsuri în ceea ce privește romii și Sinti, inclusiv evacuarea acestora din taberele provizorii neautorizate.

¹²⁶ Letonia/Par dzīvojamo telpu īri [Legea (16.02.1993), articolul 36 alineatul (1), partea 1].

¹²⁷ Polonia/Dz. U. 2001/71/733 (21.06.2001), cu modificările ulterioare, articolul 14.

¹²⁸ PFN RAXEN Slovacia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

¹²⁹ Legea privind dreptul penal (ordinea publică) din 1994, modificată prin Legea locuinței (dispoziții diverse) din 2002 (10.4.2002).

¹³⁰ Regatul Unit/Legea privind justiția penală și ordinea publică din 1994 (c.33), cu modificările ulterioare.

¹³¹ Franța/Legea nr. 2007-297 (5.3.2007).

¹³² Irlanda/Legea locuinței (dispoziții diverse) din 2002, cu modificările ulterioare, Regatul Unit/Legea privind justiția penală și ordinea publică din 1994 (c.33), cu modificările ulterioare, și Franța/Legea nr. 2003-239 (18.3.2003); este necesar să se menționeze că textul legii irlandeze nu face referire, nici implicit, nici explicit, la travellers. Un comunicat de presă al guvernului arată însă că motivul aflat în spatele promulgării legii ar fi rezolvarea problemei „marilor tabere”. Conform rapoartelor ONG-urilor, legea a fost exclusiv împotriva travellers. A se vedea Mișcarea travellers din Irlanda (nedat) (*Un document informativ privind aplicarea legii locuinței (dispoziții diverse) din 2002*, document disponibil la adresa: www.itmtrav.com (16.5.2009).

¹³³ Dichiarazione dello stato di emergenza in relazione agli insediamenti di comunità nomadi nel territorio delle regioni Campania, Lazio e Lombardia (21.05.2008). În luna mai 2009, starea de urgență a fost prelungită până în luna decembrie 2010 și, în prezent, include Veneția și Torino.

Travellers care locuiesc în spații autorizate se pot bucura mai puțin de inamovibilitate decât cei care locuiesc în case. În **Regatul Unit**, locatarii spațiilor deținute de autoritatea locală sunt considerați mai mult „autorizați” decât locatari și, ca atare, au mai puține drepturi statutare (cel mai adesea, pot fi evacuați fără nicio justificare după acordarea unui preaviz de 28 de zile și obținerea unui ordin de evacuare din partea unei instanțe). Deși instanțele pot suspenda executarea preavizului pentru o perioadă de până la 12 luni, acestea nu îl pot anula. Travellers din **Irlanda** sunt, de asemenea, considerați mai degrabă „autorizați” decât locatari și, în consecință, se bucură de mai puține garanții procedurale în cazul evacuării. Reglementările interne referitoare la multe dintre spațiile de staționare din **Franța** sau taberele din **Italia** prevăd, adesea, sancționarea cu evacuarea, chiar pentru încălcări minore ale legii. De asemenea, în **Franța**, nerecunoașterea unei rulote ca locuință se traduce prin faptul că travellers nu beneficiază de suspendarea evacuărilor pe perioada iernii¹³⁴.

3.4. Politica europeană privind locuințele pentru romi și travellers

3.4.1. Uniunea Europeană (UE)

În iunie 2009, Consiliul Uniunii Europene a publicat concluziile referitoare la incluziunea romilor, solicitând Comisiei Europene și statelor membre să ia în considerație principiile comune de bază privind incluziunea romilor¹³⁵ în momentul elaborării, printre altele, a politicilor privind incluziunea socială și privind accesul la o locuință: „Politicile al căror obiectiv este incluziunea populației rome respectă și conștientizează valorile esențiale ale Uniunii Europene, care includ drepturile omului și demnitatea umană, nediscriminarea și egalitatea de șanse, precum și dezvoltarea economică. Politicile privind incluziunea romilor sunt integrate în alte politici, în special cele din domeniul educației, ocupării forței de muncă, afacerilor sociale, locuinței, sănătății și securității. Scopul acestor politici îl reprezintă asigurarea accesului efectiv al romilor la șanse egale în societățile statelor membre”. În plus, principiile comune de bază privind incluziunea romilor subliniază că „toate politicile de incluziune au ca scop integrarea romilor în societate (instituții de învățământ, locuri de muncă și locuințe obișnuite). Acolo unde încă mai există învățământ

¹³⁴ PFN RAXEN Franța (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

¹³⁵ Consiliul Uniunii Europene (2009) *Concluziile Consiliului privind incluziunea romilor, a 2947-a reuniune a Consiliului Ocuparea Forței de Muncă, Politică Socială, Sănătate și Consumatori*, document disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2808&langId=en> (19.07.2009); Principiile sunt cuprinse în anexa la prezentul raport.

sau locuințe segregate parțial sau total, politicile de incluziune a romilor trebuie să vizeze depășirea acestei situații.”¹³⁶

Se așteaptă ca principiile comune de bază privind incluziunea romilor să ofere linii directe pentru alte politici comunitare în domeniul drepturilor romilor. Un efect practic și vizibil imediat al noii abordări a UE este permiterea¹³⁷ utilizării fondurilor structurale pentru perioada 2007-2013 în cadrul proiectelor de locuințe sociale (inclusiv legalizarea așezărilor de romi, a locuințelor sociale și amenajarea spațiilor ocupate de romi cu facilitățile necesare). Comisia Europeană subliniază că fondurile structurale „pot sprijini măsurile de îmbunătățire a locuințelor – un alt aspect esențial pentru comunitățile de romi”¹³⁸.

Regulamentul privind Fondul european de dezvoltare regională (FEDR) arată că este „necesar să se prevadă că orice contribuție din FEDR la cheltuielile legate de locuințe ar trebui să vizeze asigurarea unui adăpost de bună calitate pentru grupurile de populație cu venituri mai mici, inclusiv locuințe recent privatizate, precum și asigurarea de adăposturi pentru grupurile sociale vulnerabile”¹³⁹. În conformitate cu regulamentul de aplicare al Comisiei Europene, „asigurarea de locuințe sociale moderne, de bună calitate, prin renovarea și schimbarea destinației clădirilor existente aflate în proprietatea autorităților publice sau organizațiilor non-profit” este eligibilă pentru mijloacele FEDR¹⁴⁰. Zonele selectate pentru construcțiile de locuințe trebuie să îndeplinească unele criterii obligatorii: ele trebuie să înregistreze „un nivel ridicat de sărăcie și excluziune” și să aibă „un număr mare de imigranți, grupuri etnice și minoritare sau refugiați”¹⁴¹.

¹³⁶ Consiliul Uniunii Europene (2009) *Concluziile Consiliului privind incluziunea romilor, a 2947-a reuniune a Consiliului Ocuparea Forței de Muncă, Politică Socială, Sănătate și Consumatori*, Anexă, Principiile nr. 1 și 4, document disponibil la: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2808&langId=en> (19.7.2009). Principiile sunt cuprinse în anexa la prezentul raport.

¹³⁷ Buletinul Comisiei Europene *Romii în Fondul social european 2007-2013*, document disponibil la adresa: http://ec.europa.eu/employment_social/esf/docs/roma_en.pdf, p. 7 (19.7.2009).

¹³⁸ Document de lucru al Comisiei Europene, *Instrumente și politici comunitare pentru incluziunea romilor*, SEC (2008) 2172, 2.7.2008, la p. 17.

¹³⁹ Considerentul nr. 6 din Regulamentul (CE) nr. 1080/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 5 iulie 2006 privind Fondul european de dezvoltare regională și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1783/1999, în JO nr. L 210, 31.7.2006, p. 1

¹⁴⁰ Regulamentul (CE) nr. 1828/2006 al Comisiei Europene din 8 decembrie 2006, articolul 47 alineatul (2) litera (b) de stabilire a normelor de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 1083/2006 al Consiliului de stabilire a anumitor dispoziții generale privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european și Fondul de coeziune și a Regulamentului (CE) nr. 1080/2006 al Parlamentului European și al Consiliului privind Fondul european de dezvoltare regională, în JO nr. L 371, 27.12.2006, p. 1

¹⁴¹ Articolul 47, alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1828/2006

Unele state au recunoscut deja necesitatea unei mai strânse cooperări și a unei mai bune utilizări a fondurilor structurale. În acest scop, 12 state membre¹⁴² au înființat o rețea (EURoma) al cărei obiectiv îl reprezintă promovarea utilizării fondurilor structurale în vederea sporirii eficacității politicilor privind romii, prin schimburi de informații cu privire la bune practici, abordări și strategii¹⁴³.

3.4.2. Consiliul Europei (CoE)

Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat o serie de recomandări care tratează în mod expres locuințele atât pentru romii itineranți, cât și pentru romii sedentari. Recomandarea Rec(2005)4 a Comitetului de Miniștri, adresată statelor membre, *privind îmbunătățirea condițiilor de locuit ale romilor și travellers din Europa*¹⁴⁴ subliniază necesitatea aplicării unor politici multilaterale și integrate privind locuințele pentru romi și stabilește o serie de principii și orientări care trebuie respectate și avute în vedere. Reiterând definiția locuinței adecvate din cadrul Programului Națiunilor Unite pentru Așezări Umane, precum și Comentariul General 4 al CESCR, recomandarea face referire la o serie de parametri, de la neselegarea așezărilor de romi până la legalizarea acestora și protejarea împotriva evacuării forțate și a discriminării. O serie de principii și orientări similare sunt cuprinse în Recomandarea anterioară, Rec(2004)14, a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre, *privind circulația și staționarea travellers în Europa*, referitoare la crearea de spații de staționare echipate corespunzător¹⁴⁵. În plus, conform Recomandării Rec(2008)5 *privind politicile pentru romii și/sau travellers din Europa*, statele ar trebui să aplice „o strategie națională și regională coerentă, multilaterală, cu resurse adecvate, cu planuri de acțiune și obiective pe termen scurt și lung și indicatori de aplicare a politicilor care vizează discriminarea juridică și/sau socială împotriva romilor și/sau travellers și aplică principiul egalității”¹⁴⁶. În rezoluția cu privire la Plângerea colectivă nr. 31 *CERD / Bulgaria*, Comitetul de Miniștri observa că: „...simpla garantare a egalității de tratament ca mijloc de protecție împotriva oricărei discriminări nu este suficientă. Articolul E

¹⁴² Bulgaria, Republica Cehă, Finlanda, Grecia, Italia, Ungaria, Polonia, Portugalia, România, Spania, Slovacia și Suedia

¹⁴³ A se vedea <http://www.euromanet.eu/> (19.7.2009). Evaluarea inter pares privind protecția socială și incluziunea socială precum și evaluarea incluziunii sociale examinează (deși nu în exclusivitate) problemele care privesc romii. A se vedea <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/> (19.7.2009).

¹⁴⁴ Consiliul Europei, Recomandarea Comitetului de Miniștri (2005), 15.6.2005, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp (19.7.2009)

¹⁴⁵ Consiliul Europei, Recomandarea Comitetului de Miniștri (2004), 1.12.2004, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp (22.7.2009).

¹⁴⁶ Consiliul Europei, Recomandarea Comitetului de Miniștri (2008), 20 februarie 2008, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp (22.7.2009).

(dispoziția privind nediscriminarea din Carta Socială Europeană – revizuită) impune obligația de a lua în considerație diferențele relevante și a acționa în consecință. Acest lucru înseamnă că sunt necesare acțiuni în direcția integrării unei minorități etnice cum este cea a romilor în societate.”¹⁴⁷

În ceea ce privește politicile sociale, Comitetul European pentru Drepturi Sociale (CEDS) a subestimat importanța elaborării și aplicării de programe privind asigurarea condițiilor prin care grupurile vulnerabile să se poată bucura de drepturile apărute prin cartă. Aceste programe ar trebui să fie finanțate într-o măsură cât mai mare, să aibă un interval rezonabil de finalizare, iar progresele acestora să fie măsurabile, ținând cont, în același timp, de caracteristicile sau particularitățile situației beneficiarilor programelor¹⁴⁸. În plus, în cazul în care există probe potrivit cărora un grup este discriminat în mod special, statele trebuie să se asigure că sunt instituite mecanisme eficiente de colectare a datelor pentru a putea evalua impactul măsurilor¹⁴⁹. De asemenea, CEDS a criticat argumentele guvernelor potrivit cărora, deși autoritățile centrale urmăresc punerea în aplicare a programelor de locuințe pentru romi, autoritățile locale par reticente la colaborare; autoritățile centrale sunt considerate responsabile pentru eșecurile autorităților locale și ar trebui să ia toate măsurile necesare, inclusiv de sancționare a acestora, pentru a asigura punerea în aplicare a politicilor¹⁵⁰.

De asemenea, Comisarul pentru drepturile omului al Consiliului Europei și-a exprimat îngrijorarea în ceea ce privește situația locuințelor pentru romi și travellers, atât în rapoartele întocmite în urma vizitelor efectuate în diverse țări, cât și într-un raport special¹⁵¹. Comisarul anunțase că problema încălcării drepturilor romilor va constitui prioritatea agendei sale și că în vizitele efectuate în diverse țări va monitoriza progresele realizate în cadrul planurilor naționale de acțiune privind romii, subliniind că autoritățile trebuie să trateze romii ca pe niște parteneri cu drepturi depline în toate activitățile care îi privesc¹⁵². La 24 octombrie 2007, Comisarul și Raportorul special al ONU privind dreptul la o locuință adecvată au făcut o declarație comună în care invitau statele să ia

¹⁴⁷ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2007), Rezoluția CM/ResChS(2007)2 Plângerea colectivă nr. 31/2005 a Centrului European pentru Drepturile Romilor/Bulgaria, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp (26.8.2009).

¹⁴⁸ Hotărârea CEDS, CEDR/Grecia, Plângere colectivă nr. 15/2003, alineatul (21).

¹⁴⁹ Hotărârea CEDS CEDR/Grecia, Plângere colectivă nr. 15/2003, alineatul (27). A se vedea, de asemenea, Hotărârea CEDS, CEDR / Italia, Plângere colectivă nr. 27/2004, alineatele (23)-(24).

¹⁵⁰ Hotărâre CEDS, CEDR/Grecia, Plângere colectivă nr. 15/2003, alineatele (29) și (42).

¹⁵¹ Consiliul Europei, Comisarul pentru drepturile omului, (2006), *Raport final al domnului Alvaro Gil-Robles, Comisar pentru Drepturile Omului, privind situația romilor, Sinti și travellers din Europa în materie de drepturi ale omului*, CommDH(2006)1, Strasbourg, 15 februarie 2006.

¹⁵² Consiliul Europei, Comisarul pentru drepturile omului (2007) *Romii trebuie să fie parteneri în aplicarea drepturilor lor*, Discurs central rostit de domnul Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, CommDH/Speech(2006)21, Strasbourg, 6 noiembrie 2006, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp (17.8.2009).

măsurile corespunzătoare pentru apărarea dreptului la locuință al romilor din Europa. Ei au afirmat că birourile pe care le reprezintă au primit un număr mare de plângeri legate de evacuarea forțată a romilor din Europa și au solicitat statelor membre în Consiliului Europei să aplice *Principiile de bază și orientările privind evacuarea și relocarea pe motiv de dezvoltare*, elaborate de Raportorul special¹⁵³. În plus, în recomandarea sa privind dreptul la locuință, Comisarul subliniază faptul că romii și travellers au fost frecvent victime ale discriminării în ceea ce privește accesul la locuință și recomandă statelor membre să adopte și să pună în aplicare o strategie națională privind locuințele care să aplice o perspectivă bazată pe gen, să identifice grupurile dezavantajate și vulnerabile și să includă măsuri pozitive pentru a garanta că toate aceste categorii se bucură de dreptul la locuință¹⁵⁴.

De asemenea, comisarul a subliniat recent necesitatea ca statele să includă indicatori de referință în politicile lor privind drepturile omului, amintind indicatorii FRA privind drepturile copilului (ceea ce ar necesita, printre altele, colectarea de date statistice dezagregate)¹⁵⁵. În plus, Comisarul a subliniat și necesitatea evaluării bugetelor de stat din perspectiva drepturilor omului pentru a se asigura distribuția fondurilor către domeniile care au cel mai mult nevoie și pentru ca propunerile de buget să țină seama de potențialul impact asupra grupurilor celor mai dezavantajate ale societății¹⁵⁶.

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (CERI), organismul independent de monitorizare al Consiliului Europei în combaterea rasismului, discriminării rasiale, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței, a adoptat Recomandarea de politică generală nr. 3 intitulată *Combaterea rasismului și intoleranței împotriva romilor/țiganilor*, care subliniază necesitatea combaterii discriminării și a practicilor discriminatorii în domeniul locuințelor¹⁵⁷.

¹⁵³ Consiliul Europei, Comisarul pentru drepturile omului (2007) *Declarația comună a Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, domnul Thomas Hammarberg, și al Raportorului special al ONU, domnul Miloon Kothari, privind dreptul la o locuință adecvată*, CommDH/Speech(2007)16 Strasbourg, 24 octombrie 2007, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp (10.8.2009).

¹⁵⁴ Consiliul Europei, Comisarul pentru drepturile omului (2009) *Recomandarea Comisarului pentru drepturile omului în ceea ce privește aplicarea dreptului la locuință*, CommDH(2009)5, Strasbourg, 30 iunie 2009, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp (9.9.2009).

¹⁵⁵ Consiliul Europei, Comisarul pentru drepturile omului (2009) *Punct de vedere: Aplicarea corectă a standardelor privind drepturile omului necesită definirea unor indicatori de referință*, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp (25.8.2009).

¹⁵⁶ Consiliul Europei, Comisarul pentru drepturile omului (2009) *Punct de vedere: Bugetele de stat reflectă măsura în care guvernul este angajat în promovarea drepturilor omului*, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp (27.8.2009).

¹⁵⁷ CERI (1998) *Recomandarea de politică generală nr. 3, Combaterea rasismului și intoleranței împotriva romilor/țiganilor*, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp (22.7.2009). În 2009 un grup de

La fel de importante sunt recomandările privind problemele romilor, inclusiv locuința, ale Comitetului consultativ (CC) privind *Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale*. Comitetul consultativ a subliniat următoarele: „condițiile de locuit sub standard, combinate de multe ori cu separarea fizică/spațială a persoanelor care aparțin unor anumite minorități naționale, în special romi și travellers, afectează în mod considerabil posibilitatea acestora de a participa la viața socială și economică și pot avea drept consecință accentuarea sărăciei, marginalizării și excluziunii sociale”¹⁵⁸.

De asemenea, Comitetul consultativ invită statele participante să promoveze accesul egal la o locuință adecvată, în special prin îmbunătățirea accesului la locuințe subvenționate. Pentru aceasta, autoritățile trebuie să asigure „participarea adecvată a persoanelor în cauză la procesul de luare a deciziilor în materie de locuințe și în programele aferente destinate îmbunătățirii situației socio-economice, cu scopul de a asigura satisfacerea corespunzătoare a nevoilor acestor persoane. Aceste politici trebuie să fie finanțate în mod corespunzător”¹⁵⁹.

3.4.3. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)

Încă din 1990, cu ocazia Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa care a precedat OSCE, au fost recunoscute problemele specifice cu care se confruntă romii și travellers în regiunea OSCE. Punctul de contact pentru problemele romilor și Sinti (PCPRS) a fost înființat în 1994 în cadrul Biroului pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului (BIDDO), iar în 1998 a fost înființat biroul Consultanților pe problemele populației rome și Sinti. O altă instituție OSCE care acordă o atenție deosebită romilor, Sinti și travellers este Biroul Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale (ICMN).

lucru al CERI a avut sarcina de a analiza rapoartele de monitorizare a situației romilor pentru fiecare țară în vederea elaborării unor concluzii generale.

¹⁵⁸ CC (2008), *Observație privind participarea efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale la viața culturală, socială și economică și în afacerile publice*, ACFC/31DOC(2008)001, Strasbourg, 5 mai 2008, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/default_en.asp (26.8.2009).

¹⁵⁹ CC (2008), *Observație privind participarea efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale la viața culturală, socială și economică și în afacerile publice*, ACFC/31DOC(2008)001, Strasbourg, 5 mai 2008, document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/default_en.asp (9.9.2009) la alineatele (57)-(60).

Raportul din 2000 al ICMN intitulat *Raportul privind situația populației rome și Sinti în regiunea OSCE* oferă o prezentare succintă a situației romilor, Sinti și travellers¹⁶⁰.

Planul de acțiune al OSCE privind îmbunătățirea situației romilor/Sinti în regiunea OSCE, adoptat în 2003, conține o serie de recomandări în domeniul locuințelor, invitând statele participante la OSCE să „adopte și să pună în aplicare o legislație eficientă de combatere a discriminării rasiale și etnice în toate domeniile, inclusiv, între altele, în domeniul locuințelor”, să clarifice drepturile de proprietate, să reglementeze așezările ilegale ale romilor și să se asigure că proiectele de locuințe pentru romi nu favorizează segregarea etnică și/sau rasială¹⁶¹.

OSCE a criticat eforturile statelor participante de a pune în practică planul de acțiune pentru romi și travellers. În raportul privind punerea în aplicare din septembrie 2008, Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO) a observat că nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește situația generală a romilor, și că, de fapt, unele cazuri au înregistrat un regres. Exemplele din diferite țări sugerează că situația locuințelor pentru romi, în loc să se îmbunătățească, se agravează (de exemplu, în **Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Spania, Slovacia, România și Regatul Unit**). Romii sunt împinși către periferia societății, ceea ce conduce la segregare rezidențială¹⁶². Au putut fi observate unele progrese în ceea ce privește elaborarea și adoptarea unor strategii naționale, însă sunt puține cazurile în care acestea au fost puse în aplicare cu succes. Potrivit raportului, „criza evidentă de locuințe pentru romi și Sinti din Europa impune adoptarea de către state a unor politici și măsuri clare și coerente, susținute cu resurse financiare adecvate, monitorizate cu atenție și evaluate periodic”¹⁶³.

3.4.4. Deceniul de Incluziune a Romilor 2005-2015

Deceniul de Incluziune a Romilor reprezintă o inițiativă internațională al cărei scop este îmbunătățirea statutului socio-economic și a incluziunii sociale a

¹⁶⁰ http://www.osce.org/publications/hcnm/2000/03/31626_1161_en.pdf (10.9.2009).

¹⁶¹ OSCE (2003) *Plan de acțiune privind îmbunătățirea situației romilor/Sinti în spațiul OSCE*, document disponibil la adresa: http://www.osce.org/documents/BIDDO/2003/11/1751_en.pdf (19.7.2009). A se vedea, în mod special, recomandările 8 și 43-46 din planul de acțiune.

¹⁶² OSCE, Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului, *Raport de situație 2008, Punerea în aplicare a planului de acțiune privind îmbunătățirea situației romilor și Sinti în spațiul OSCE*, document disponibil la adresa:

http://www.osce.org/publications/BIDDO/2008/09/33130_1186_en.pdf (10.9.2009), p. 30.

¹⁶³ OSCE (2008), *Punerea în aplicare a planului de acțiune privind îmbunătățirea situației romilor și Sinti în spațiul OSCE*, document disponibil la adresa: http://www.osce.org/publications/BIDDO/2008/09/33130_1186_en.pdf (10.9.2009), p. 10.

minorității romilor din Europa¹⁶⁴. Domeniul locuințelor constituie unul din cele patru domenii prioritare (celelalte fiind ocuparea forței de muncă, educația și sănătatea), sărăcia monetară, nediscriminarea și problemele legate de gen reprezentând aspecte trans-sectoriale. Douăsprezece țări sunt implicate în inițiativa Deceniul de Incluziune a Romilor, dintre care șase (Bulgaria, Republica Cehă, Spania, Ungaria, România și Slovacia) sunt state membre ale Uniunii Europene, iar o a treisprezecea țară (de asemenea, stat membru: Slovenia) are statut de observator, și vizează o viață mai bună pentru romi. Fiecare din aceste șase țări a trebuit să elaboreze un plan național de acțiune al Deceniului în ceea ce privește locuințele¹⁶⁵. Până în prezent se observă progrese nesemnificative în punerea în aplicare a acestor planuri.

3.4.5. Politicile naționale privind romii și travellers

Una din concluziile pozitive ale acestui studiu este aceea că toate statele membre având un număr considerabil de romi și travellers au recunoscut necesitatea inițiativelor specifice în domeniul locuințelor pentru a asigura șanse egale și pentru a încuraja incluziunea socială. Numeroase state membre ale UE, precum **Bulgaria**¹⁶⁶, **Grecia**¹⁶⁷, **Spania**¹⁶⁸, **Franța**¹⁶⁹, **Irlanda**¹⁷⁰, **Italia**¹⁷¹, **Cipru**¹⁷², **Lituania**¹⁷³, **Ungaria**¹⁷⁴, **Polonia**¹⁷⁵, **România**¹⁷⁶, **Slovenia**¹⁷⁷,

¹⁶⁴ Site-ul internet al inițiativei este disponibil la adresa: <http://www.romadecade.org/> (19.7.2009)

¹⁶⁵ Planurile de acțiune ale statelor participante sunt disponibile la adresa: <http://www.romadecade.org/index.php?content=70> (20.8.2009). Cu toate acestea, se pare că planul de acțiune al României în cadrul inițiativei, cu toate că este deja elaborat, nu a fost încă adoptat. De asemenea, nu se face nicio referire la planul de acțiune al Spaniei.

¹⁶⁶ Bulgaria/Национална програма за подобряване жилищните условия на ромите в Република България за периода 2005-2015 година [Programul Național pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit ale romilor din Republica Bulgaria] (22.3.2006)

¹⁶⁷ Grecia/Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων [Plan integrat de acțiune privind integrarea socială a romilor de origine greacă] (2001)

¹⁶⁸ Spania/Programa de Desarrollo Gitano [Programul de dezvoltare pentru romi] (3.10.1985). Autoritățile spaniole, în contextul Planului național de acțiune privind incluziunea socială 2008-2010, sunt în curs de elaborare a unui program care vizează îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației de etnie romă.

¹⁶⁹ Franța/Loi n 2000-614 (5.7.2000)

¹⁷⁰ Irlanda/Legea locuinței (adăposturi pentru travellers) din 1998 (13.7.1998), cu modificările ulterioare

¹⁷¹ Nu există nicio strategie definită la nivel central, însă fiecare regiune a adoptat propria politică. A se vedea, de exemplu, Italia/Regione Emilia Romagna/LR n. 47/88 „Norme per le minoranze nomadi in Emilia Romagna”, BUR n. 101 (25.11.1988).

¹⁷² Cipru/Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου 51.378 (08.03.2000). Acesta nu reprezintă un plan de acțiune, ci o hotărâre de a oferi locuință tuturor romilor care se mută în regiunea țării administrată de stat a și care sunt cetățeni ai Republicii Cipru.

¹⁷³ Lituania/Romų integracijos į visuomenę 2008-2010 m. programa (26.3.2008) [Programul privind integrarea romilor în societatea lituaniană 2008-2010]. În prezent, programul pare să se limiteze la colectarea de date, fără a stabili alte măsuri specifice.

Slovacia¹⁷⁸ și **Regatul Unit**¹⁷⁹ au adoptat planuri de acțiune specifice privind romii și travellers, prin legislații speciale și acte administrative ce însoțesc aceste legislații.

Planurile/programele de acțiune vizează diferite aspecte, cu toate că există și puncte comune. De exemplu, **Bulgaria** se concentrează asupra statutului așezărilor romi din punct de vedere teritorial/urbanistic și reglementării acestora, asupra îmbunătățirii infrastructurii lor sociale și tehnice și asupra atribuirii de locuințe sociale. În **Ungaria**, accentul cade pe integrarea locuințelor, eliminarea așezărilor segregate și dezvoltarea de noi instrumente de finanțare a achiziției de locuințe. În **Republica Cehă**, prioritățile programului de acțiune sunt asigurarea unor locuințe decente pentru romi, prevenirea evacuărilor, sporirea integrării sociale și îmbunătățirea accesului la locuințe sociale. În **Grecia**, Planul integrat de acțiune privind romii include educația, ocuparea forței de muncă, locuințele și sănătatea. În raportul său din 2009, CERİ observă că „[...] monitorizarea și evaluarea punerii în aplicare a planului trebuie să se realizeze într-un mod mai sistematic, progresiv și continuu, deoarece rezultatele acestuia nu sunt întotdeauna ușor de stabilit, în special la nivel local. De exemplu, în privința schemei de acordare de credite pentru locuințe, se pare că beneficiarii vizați nu au putut avea întotdeauna acces la aceste credite.”¹⁸⁰ În **Italia**, deși au fost luate măsuri la nivel regional, nu există

¹⁷⁴ Ungaria/Hotărârea nr. 68/2007 a Parlamentului (VI.28.); Decretul guvernamental nr. 1105/2007 (XII. 27.) (ambele documente se referă la planul de acțiune al Ungariei în cadrul Deceniului de Incluziune a Romilor). Dispoziții importante referitoare la locuințele pentru romi sunt incluse în Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) [Noul Plan de Dezvoltare din Ungaria (NPDU)], 2007-2013.

¹⁷⁵ Polonia/Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce [Programul pentru comunitatea romă din Polonia](2003).

¹⁷⁶ România/Hotărârea nr. 430/2001 (25.04.2001) Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor, cu modificările ulterioare.

¹⁷⁷ Slovenia/SOP 2007-01-1762 (30.03.2007) [Legea privind comunitatea romilor] – În baza acestei legi ar trebui adoptat un program național de măsuri aflate în curs de elaborare.

¹⁷⁸ Slovacia/Vláda SR (2005) *Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania* [Strategia pe termen lung în domeniul locuințelor pentru grupurile marginalizate de populație și modelul financiar al acesteia].

¹⁷⁹ Prevederi juridice privind adăposturile pentru travellers se regăsesc într-o serie de legi, precum Legea din 1983 privind locuințele mobile, Legea locuinței din 2004, Legea privind proiectarea și achiziția obligatorie din 2004. Prevederile care se apropie cel mai mult de ideea de program național sunt cuprinse în Circulara nr. 1/2006, *Proiectarea spațiilor destinate staționării rulotelor țiganilor și travellers* emisă de Biroul Viceprim-ministrului, care oferă orientări naționale privind aspectele legate de proiectarea spațiilor de staționare rezervate travellers. Legea locuinței (2004) și Circulara ODPM nr.1/06 impun consiliilor să evalueze nevoile țiganilor și travellers printr-un proces de evaluare a nevoilor de locuințe (Evaluări privind locuințele pentru țigani și travellers – GTAA) și să instituie o strategie care să stabilească modul în care nevoile identificate vor fi satisfăcute ca parte a strategiilor lor mai ample privind locuințele. Această obligație pozitivă a intrat în vigoare la 2 ianuarie 2007, așadar este prea devreme să se determine efectele sale generale, pe de o parte deoarece estimările actuale în ceea ce privește nevoile se bazează pe date inexacte obținute în urma recensământului bianual al rulotelor.

¹⁸⁰ CERİ (2009), *Raport privind Grecia (al patrulea ciclu de monitorizare)*, CERİ(2009)31, publicat la 15.9.2009, document disponibil la adresa:

încă un program național în conformitate cu principiile comune de bază ale UE¹⁸¹. În **Regatul Unit**, autoritățile locale au fost încurajate încă din 2003 să aplice metodologiile prin care se obține cea mai mare valoare pentru încurajarea atribuirii de spații; de atunci au fost emise numeroase rapoarte guvernamentale, recomandări și orientări vizând eliminarea blocajelor în atribuirea de spații, simplificarea procedurilor de planificare și asigurarea faptului că țiganii și travellers care doresc să locuiască în astfel de spații sunt asistați în satisfacerea nevoilor de locuințe¹⁸².

În ceea ce privește aceste programe naționale, Consiliul Uniunii Europene observă în documentul introductiv la *Raportul comun privind protecția socială și incluziunea socială 2009* că, deși statele membre și-au îmbunătățit gradul de acoperire a problemelor legate de romi în planurile lor naționale de acțiune, „în majoritatea țărilor încă lipsește un cadru politic complet, acest lucru fiind determinat atât de lipsa unor date disponibile, cât și de existența unei baze insuficiente de cunoștințe”¹⁸³.

Recunoscând deficiențele în aplicarea planurilor naționale de acțiune, statele membre, de exemplu **Grecia**¹⁸⁴, **Spania**¹⁸⁵ și **Slovacia**¹⁸⁶, dezvoltă instrumente de monitorizare și evaluare mai eficiente. Aceste evaluări pot fi deosebit de importante, dar nu fac decât să sporească credibilitatea statului membru în cauză în ceea ce privește angajarea sa în direcția îmbunătățirii planului de acțiune și a

<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Greece/GRC-CbC-IV-2009-031-ENG.pdf> (17.9.2009) p. 31.

¹⁸¹ Orientările recente din iulie 2008 privind punerea în aplicare a *Decretului privind măsurile de urgență ce vizează travellers* pot fi interpretate ca o nouă abordare (posibilă) a problemei locuințelor destinate romilor și Sinti. Cu toate acestea, contextul în care au fost adoptate aceste măsuri și modul în care au fost aplicate, asociate cu lipsa unei strategii naționale clare și cu o structură administrativă complicată, generează îngrijorări justificate în privința modului în care măsurile respective vor fi puse în aplicare. [1].Italia/Linee guida per l'attuazione delle ordinanze del Presidente del Consiglio dei Ministri del 30 maggio 2008, nn. 3676, 3677 e 3678, concernenti insediamenti di comunità nomadi nelle regioni Campania, Lazio e Lombardia (17.7.2008).

¹⁸² Margaret Greenfields, Race Equality Foundation, Briefing Paper (2009) Gypsies, Travellers and accommodation [Bazele egalității rasiale, Document de informare (2009) Țiganii, Travellers și Locuințele], document disponibil la adresa <http://www.reu.org.uk/housing/files/housing-brief10.pdf> (07.10.2009).

¹⁸³ Consiliul Uniunii Europene (2009), *Comunicare către Consiliul Europei*, 7503/09, Bruxelles, 13 martie 2009, document disponibil la adresa: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2009/cons_pdf_cs_2009_07503_1_en.pdf, (15.8.2009), p. 6.

¹⁸⁴ A se vedea http://www.euromanet.eu/upload/41/30/Recording_of_the_existing_situation_of_the_Roma_Population_in_Greece.pdf (18.9.2009).

¹⁸⁵ Fundación Secretariado Gitano (2008) *Mapa sobre vivienda y comunidad gitana en España 2007*, document disponibil la adresa: <http://www.gitanos.org/publicaciones/mapavivienda> (17.9.2009).

¹⁸⁶ Slovacia/Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity [Biroul Plenipotențiarului guvernamental pentru comunitățile de romi] (2004) *Atlas rómskych komunit na Slovensku* [Atlasul comunităților rome din Slovacia].

situației romilor. De exemplu, în **Grecia**, evaluarea planului de acțiune pentru cea de-a patra perioadă de programare UE, sesizează, printre altele, examinarea insuficientă a condițiilor de locuit existente și neidentificarea problemelor și nevoilor înainte de punerea în aplicare a proiectului, participarea insuficientă a romilor la procesul de luare a deciziilor, precum și exploatarea insuficientă a resurselor Fondului social european.

Integrarea măsurilor de combatere a segregării în planificarea dezvoltării urbane

În Noul Plan de Dezvoltare din Ungaria (NPDU), egalitatea de șanse apare ca prioritate esențială. Agenția Națională de Dezvoltare, în colaborare cu alte ministere, a elaborat ghiduri de bune practici pentru cei care solicită finanțare în cadrul NPDU. Până în prezent, aceste măsuri au fost stabilite atât în domeniul educației, cât și în domeniul locuințelor. Ministerul Afacerilor Sociale și Muncii solicită aproape tuturor orașelor din Ungaria să elaboreze o „Strategie de dezvoltare integrată” care să includă un „Plan de combatere a segregării”, pentru a putea fi eligibile pentru finanțare din fondurile de dezvoltare urbană. Strategia de dezvoltare trebuie să includă toate zonele segregate cu peste 50 de locuitori. Pentru zonele segregate cu peste 100 locuitori trebuie prezentate și măsuri de combatere a segregării. În plus, orice dezvoltare urbană inclusă în strategie trebuie analizată pentru a dezvălui posibilele efecte de segregare. În perioada 2007-2008, 20 din cele 23 de sectoare ale capitalei Budapesta și aproximativ 150 de orașe din întreaga țară au elaborat strategii de dezvoltare integrată și planuri de combatere a segregării¹⁸⁷.

Statele membre care ezită să colecteze date dezagregate în funcție de originea etnică invocă adesea probleme în ceea ce privește garantarea constituțională și legală a protecției datelor, precum și directiva UE privind protecția datelor cu caracter personal¹⁸⁸. Cu toate acestea, așa cum subliniază FRA¹⁸⁹, aceste argumente par a fi întemeiate pe o interpretare greșită a acestei directive care, potrivit observației Comisiei Europene¹⁹⁰, nu interzice în mod absolut

¹⁸⁷ Szociális és Munkaügyi Minisztérium (2008) *Kormányzati intézkedések a lakhatási szegregáció visszaszorítására*, document disponibil la adresa: <http://www.romaweb.hu/romaweb/index.html> (27.03.2009).

¹⁸⁸ Directiva 95/46/CE a Consiliului și a Parlamentului European (24.10.1995), JO L 281, (23.11.1995), p. 31.

¹⁸⁹ FRA, *Raportul anual pentru 2008*, document disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/fraWebsite/products/publications_reports/ar2008_part2_en.htm (21.10.2009).

¹⁹⁰ Comisia Europeană (2006) *Aplicarea Directivei 2000/43/CE din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică*, COM (2006) 643, document disponibil la adresa: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0643en01.pdf (18.8.2009), p. 9. Pentru o abordare mai amplă a temei, a se vedea T. Makkonen (2006) *Measuring Discrimination: Data collection and EU Equality Law* [Estimarea discriminării: colectarea datelor și legislația comunitară privind egalitatea], document disponibil la adresa:

prelucrarea datelor sensibile cu caracter personal, ci doar solicită respectarea anumitor măsuri de protecție. Mai multe rapoarte ale FRA au subliniat în mod repetat necesitatea ca statele membre să se angajeze în colectarea de date dezagregate din punct de vedere etnic ca instrument esențial pentru elaborarea de politici bazate pe probe concrete în scopul eliminării discriminării rasiale¹⁹¹.

De asemenea, Parlamentul European a subliniat importanța colectării de date cu privire la discriminarea directă și indirectă, pentru a stabili procentul de membri ai minorităților naționale din rândul persoanelor expuse riscului sărăciei și marginalizării sociale, precum și factorii care stau la bază (cum ar fi nivelul ocupării a forței de muncă, educația etc.) pentru a garanta o reacție adecvată în ceea ce privește eficacitatea politicilor de combatere a discriminării și de protecție a minorităților¹⁹². Aceste date vor fi esențiale și pentru identificarea persoanelor care aparțin unui astfel de grup și care, prin urmare, vor putea beneficia de programele de acțiuni pozitive a căror aplicare este necesară în cazul grupurilor de populație care se confruntă cu neregularități de natură „endemică, structurală sau chiar culturală”¹⁹³. De exemplu, Ombudsmanii adjuncți intervievați în **Grecia** au subliniat că, pentru a elabora și aplica măsuri eficiente, este important să se cunoască numărul romilor și locul în care locuiesc aceștia¹⁹⁴.

Colectarea de date etnice ar putea fi utile victimelor discriminării în cadrul procedurilor privind plângerile. Sesizând că directiva UE privind protecția datelor cu caracter personal prevede doar garantarea colectării datelor cu caracter personal și nu interzice această colectare, Parlamentul European a făcut observația că „este, așadar, contraproductiv să se împiedice colectarea de date statistice referitoare la anumite caracteristici în baza legislației cu privire la

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=1687&langId=en> (15.8.2009).

¹⁹¹ FRA, *Raportul anual pentru 2008*, document disponibil la adresa:

http://fra.europa.eu/fraWebsite/products/publications_reports/ar2008_part2_en.htm (21.10.2009).

¹⁹² Parlamentul European (2005) *Rezoluție privind politicile de protecție a minorităților și de combatere a discriminării într-o Europă extinsă (2005/2008(INI))*, P6_TA(2005)0228, Strasbourg, 8 iunie 2005, document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:124E:0405:0415:EN:PDF> (17.9.2009), alineatul 53.

¹⁹³ Parlamentul European (2006) *Rezoluție privind nediscriminarea și egalitatea de șanse pentru toate persoanele – o strategie-cadru (2005/2191(INI))* P6_TA(2006)0261, Strasbourg, (14.06.2006), document disponibil la adresa: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2006-0261+0+DOC+WORD+V0//EN> (17.9.2009), alineatele (8) și (9). De asemenea, Parlamentul subliniază că punerea în aplicare a măsurilor de acțiuni pozitive nu trebuie privită ca o formă de discriminare, nici măcar ca una „pozitivă”. Acest lucru constituie, în anumite cazuri, singurul mijloc de restabilire a unui echilibru grav afectat și de asigurare a unei egalități reale.

¹⁹⁴ Interviu cu Ombudsmanii adjuncți din Grecia – Departamentul Drepturile Omului și Departamentul Calitatea Vieții – PFN RAXEN Grecia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

protecția datelor cu caracter personal deoarece, în lipsa acestor date, existența discriminării indirecte ar fi imposibil de dovedit¹⁹⁵.

Recentul Document de lucru al Comisiei Europene, intitulat *Instrumente și politici comunitare pentru incluziunea romilor*¹⁹⁶ oferă o prezentare generală a politicilor adoptate până în prezent atât la nivelul Uniunii Europene, cât și la nivelul statelor membre, concluzionând că, în ciuda unor practici reușite, cele mai multe inițiative par a fi mai degrabă bazate de proiecte decât integrate într-o politică generală mai extinsă. În acest scop, Comisia Europeană, invitând la „politici mai extinse și mai generale” identifică trei factori esențiali care să asigure succesul programelor de incluziune a romilor: *monitorizarea eficientă, cooperarea eficientă și incluziunea eficientă*.

3.5. Rolul autorităților publice la nivel regional și local

Cercetările relevă că autoritățile regionale și locale nu aplică întotdeauna planurile naționale de acțiune prin măsuri sau proiecte locale specifice. Autoritățile locale joacă un rol crucial în asigurarea aplicării principiului egalității de tratament, de exemplu în gestionarea locuințelor sociale sau a spațiilor de staționare, adoptarea de politici locale privind locuințele și realizarea planurilor urbanistice/de amenajare a teritoriului. Totuși, potrivit cercetărilor, autoritățile locale sunt prea des influențate de atitudinile ostile predominante și de prejudecățile împotriva romilor și travellers.

În interviurile realizate pentru aceste cercetări, respondenții au sesizat o diversitate de probleme legate de alocarea și utilizarea fondurilor disponibile, sugerând că o mai bună coordonare și o mai bună monitorizare sunt esențiale. În **Grecia**, spre exemplu, un reprezentant al Comisiei Naționale pentru Drepturile Omului a afirmat că problema principală nu o reprezintă nivelul scăzut al finanțărilor, ci „canalizarea corectă a resurselor existente”¹⁹⁷. În **Bulgaria**, un

¹⁹⁵ Parlamentul European (2006) *Rezoluție privind nediscriminarea și egalitatea de șanse pentru toate persoanele – o strategie-cadru (2005/2191(INI))*, P6_TA(2006)0261, Strasbourg, 14 iunie 2006, document disponibil la adresa:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2006-0261+0+DOC+WORD+V0//EN> (17.9.2009), alineatul (18).

¹⁹⁶ Comisia Europeană (2008), *Document de lucru. Instrumente și politici comunitare pentru incluziunea romilor*, SEC(2008) 2172, Bruxelles, 2 iulie 2008, disponibil la:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0420:FIN:EN:PDF> (17.9.2009).

¹⁹⁷ Interviu cu reprezentantul Comisiei Naționale pentru Drepturile Omului din Grecia, (.02.2009), PFN RAXEN Grecia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*, p. 51. Observații similare au fost formulate într-un interviu cu un respondent de etnie romă, membru al comitetului executiv al „Rețelei de combatere a discriminării

reprezentant al Consiliului Public al Municipality din Sofia a sesizat că există o lipsă de coordonare între autoritățile naționale și cele locale, precum și o lipsă de resurse financiare: „problema cea mai clară pare a fi lipsa de coordonare între stat și autoritățile locale, cauzată de conflictele politice”¹⁹⁸. În **Irlanda**, potrivit Centrului pentru drepturile travellers Pavee Point, „Departamentul Mediului, Patrimoniului și Administrației Locale a susținut întotdeauna că banii nu constituie o problemă și a repetat acest lucru în ultimii 15 ani, iar din acest punct de vedere sunt credibili. Așadar, nu cred că banii sunt problema, ci asumarea răspunderii pentru atribuirea efectivă a unităților necesare, practic de a atribui acele unități în mod uniform”¹⁹⁹. În **Spania**, un raport al *Fundación Secretariado Gitano* (FSG) sugerează că principalul obstacol în calea eradicării ghetourilor nu îl constituie resursele neadecvate, ci mai ales dificultățile de ordin administrativ și tendința autorităților de a se „sustrage” de la asumarea responsabilităților²⁰⁰. Mai mult decât atât, câțiva activiști romi au afirmat că, în unele cazuri, fondurile pentru locuințele destinate romilor sunt cheltuite pe alte proiecte, cum se întâmplă, de exemplu, în România²⁰¹.

Legătura strânsă și relația de lucru eficientă între administrația națională și administrațiile locale sunt esențiale pentru aplicarea „la nivel uniform” a politicilor naționale, ceea ce este adesea de competența autorităților locale. În avizele sale, Comitetul Regiunilor (CoR) a subliniat rolul pe care autoritățile regionale și locale îl pot juca în realizarea evaluărilor impactului proiectelor finanțate din fonduri europene și cum le poate fi asigurată participarea într-o mai mare măsură la pregătirea și aplicarea politicilor comunitare²⁰², precum și rolul crucial al autorităților regionale în asigurarea coeziunii teritoriale²⁰³.

împotriva romilor” (Rom Net) (februarie 2009). PFN RAXEN Grecia (2009), *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*. Rom Net este o rețea a societății civile care reunește consiliile municipale pentru schimburi de informații cu privire la planificarea și punerea în aplicare a politicilor administrației locale în ceea ce privește romii.

¹⁹⁸ Interviu cu un reprezentant al Consiliului Public al Municipality din Sofia, PFN RAXEN Bulgaria (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

¹⁹⁹ Interviu cu reprezentantul Centrului pentru drepturile travellers Pavee Point (2.2009), PFN RAXEN Irlanda (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²⁰⁰ B. Edgar (Centrul Comun de Cercetare în Domeniul Locuințelor din Scoția) (2004) *Policy measures to ensure access to decent housing for migrants and ethnic minorities* [Măsuri politice de asigurare a accesului la o locuință decentă pentru migranți și minorități etnice], p. 27, citând dintr-un raport nepublicat al Fundación Secretariado Gitano (FSG), document disponibil la adresa:

http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/decenthousing_en.pdf (19.01.2009).

²⁰¹ Interviu cu activistul rom, fost președinte al Agenției Naționale pentru Romi, PFN RAXEN România (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²⁰² CoR (2008) *Aviz privind guvernarea și parteneriatul la nivel național, regional și baza pentru proiectele din domeniul politicii regionale*, COTER-IV-017, Bruxelles, 8-9 octombrie 2008, document disponibil la adresa: <http://www.cor.europa.eu> (11.9.2009).

²⁰³ CoR (2009) *Aviz referitor la cartea verde privind coeziunea teritorială*, COTER-IV-020, Bruxelles, 12-13 februarie 2009, document disponibil la adresa: <http://www.cor.europa.eu> (11.9.2009).

Referindu-se în mod special la romi, în avizul din 16 iunie 2004, CoR observă că „Autoritățile locale și regionale joacă un rol esențial în abordarea problemelor cu care se confruntă populația de etnie romă, fapt recunoscut chiar de reprezentanții organizațiilor europene ale romilor”²⁰⁴.

De asemenea, CoR²⁰⁵ și-a adus contribuția prin Cartea albă privind guvernarea pe mai multe niveluri, definind interacțiunea diferitelor niveluri de guvernare drept o „acțiune coordonată a Uniunii Europene, a statelor membre și a autorităților locale și regionale, bazată pe parteneriat și vizând elaborarea și punerea în aplicare a politicilor comunitare. Aceasta implică partajarea responsabilității între diferitele niveluri de autoritate vizate și se bazează pe toate sursele de legitimitate democratică și pe caracterul reprezentativ al diferiților actori implicați”²⁰⁶.

De asemenea, organismele Consiliului Europei au subliniat rolul pe care îl joacă autoritățile regionale și locale în rezolvarea problemei dificile a locuințelor destinate romilor și travellers. *Congresul autorităților locale și regionale din Europa* (CALRE) a subliniat în mod repetat rolul acestor autorități în combaterea sărăciei și atingerea incluziunii sociale²⁰⁷. Congresul a emis două rezoluții importante privind romii, în 1995 și 1998, subliniind rezervele legate de atitudinea tolerantă a autorităților locale față de actele de violență și discriminare împotriva romilor și, de asemenea, îndemnându-le să stabilească raporturi mai strânse cu comunitățile de romi și travellers²⁰⁸.

În mod similar, Comitetul Consultativ care supraveghează punerea în aplicare a Convenției-cadru privind minoritățile naționale a observat că formele sub-naționale de guvernare pot juca un rol important în crearea condițiilor necesare

²⁰⁴ CoR (2004) *Aviz privind comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind stabilirea orientărilor pentru cea de-a doua rundă a Inițiativei Comunitare EQUAL pentru cooperarea transnațională în vederea promovării unor mijloace noi de combatere a tuturor formelor de discriminare și a neregularităților de orice natură în legătură cu piața muncii, „Libera circulație a ideilor bune”* COM(2003) 840 final, document disponibil la adresa: <http://www.cor.europa.eu/> (17.8.2009), la secțiunea 1.4.

²⁰⁵ Merită amintit faptul că, în trecut, CoR a criticat UE pentru faptul că nu a adoptat în mod explicit o dimensiune locală și regională în diversele sale inițiative, a se vedea CoR (2007) *Aviz privind directiva europeană privind transparența*, CONST-IV-008, Bruxelles, 13-14 februarie 2007, document disponibil la adresa: http://www.cor.europa.eu (11.9.2009).

²⁰⁶ CoR (2009) *Aviz din proprie inițiativă al Comitetului Regiunilor privind Cartea albă privind guvernarea pe mai multe niveluri*, Const-IV-020, Bruxelles, 17 și 18 iunie 2009, document disponibil la adresa: http://www.cor.europa.eu (11.9.2009).

²⁰⁷ Rezoluția 87 (2000) a CALRE *cu privire la rolul autorităților locale și regionale în asigurarea serviciilor sociale* și Recomandarea 154 (2004) a CALRE *privind combaterea sărăciei extreme în orașe: rolul autorităților locale*; ambele documente sunt disponibile la adresa: http://www.coe.int/T/Congress/Default_en.asp (18.8.2009).

²⁰⁸ Rezoluția 16 (1995) a CLRAE, *Către o Europă tolerantă: contribuția romilor (țiganiilor) și Rezoluția 44 (1997) a CLRAE Către o Europă tolerantă: contribuția romilor*. Ambele documente sunt disponibile la adresa: http://www.coe.int/T/Congress/Default_en.asp (18.8.2009).

participării efective a persoanelor aparținând minorităților naționale²⁰⁹ în luarea deciziilor pe parcursul elaborării politicilor cuprinzătoare. De asemenea, Comitetul Consultativ recomandă statelor să asigure respectarea de către autoritățile locale a legislației privind combaterea discriminării în domeniul locuințelor, precum și să le acorde atât sprijin financiar, cât și instituțional (de exemplu sub forma instituțiilor specializate de la toate nivelurile administrative care se ocupă de problemele romilor)²¹⁰.

Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a furnizat orientări importante privind aspecte legate de inițiativele politice și rolul autorităților locale. În Recomandarea Rec(2008)5 *privind politicile pentru romii și/sau travellers din Europa*, comitetul a recomandat ca „statele să implice autoritățile regionale și locale încă din fazele preliminare de elaborare a strategiei și să asigure angajarea acestora în aplicarea eficientă a acesteia. Autoritățile regionale și locale ar trebui să elaboreze planuri de acțiune în vederea aplicării strategiilor naționale la nivel local și regional”. De asemenea, Comitetul a apreciat că autoritățile locale, printr-un „proces de dezvoltare instituțională”, ar trebui să devină mai receptivă la problemele cu care se confruntă romii și travellers²¹¹. Într-o recomandare anterioară, comitetul a solicitat statelor membre să se asigure că măsurile adoptate de autoritățile regionale și locale nu au efecte discriminatorii asupra accesului romilor și travellers la o locuință; în cazul în care se confirmă astfel de cazuri de discriminare, atunci ar trebui aplicate „sanctiuni eficiente, proporționale și disuasive” împotriva celor responsabili²¹².

Comitetul European pentru Drepturile Sociale a subliniat atât în concluzii, cât și în deciziile privind plângerile colective, necesitatea adoptării de politici sociale, arătând în mod repetat că, deși autoritățile naționale, potrivit legislației, ar putea delega puterile lor autorităților locale și altor entități, acest lucru ar trebui însoțit de garanțiile necesare pentru asigurarea aplicării corespunzătoare a politicilor relevante²¹³. CEDS a observat că, întrucât autoritățile naționale poartă în definitiv răspunderea pentru aplicarea politicilor, acestea trebuie cel puțin să supravegheze și să reglementeze măsurile adoptate de către autoritățile locale. De asemenea, autoritățile naționale ar trebui să poată demonstra că atât ele, cât

²⁰⁹ În unele state membre, romii sunt definiți ca minoritate națională.

²¹⁰ CC (2008), *Comentariu privind participarea efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale la viața culturală, socială și economică și în afacerile publice*.

ACFC/31DOC(2008)001, Strasbourg, 5 mai 2008, document disponibil la adresa:

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/default_en.asp (26.8.2009)

²¹¹ Rec(2008)5 *privind politicile pentru romii și/sau travellers din Europa*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 20 februarie 2008, document disponibil la adresa: <https://wcd.coe.int/> (18.8.2009)

²¹² Rec(2005)4 *privind îmbunătățirea condițiilor de locuit ale romilor și travellers din Europa*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 23 februarie 2005, document disponibil la adresa: <https://wcd.coe.int/> (18.8.2009)

²¹³ CEDS (2006) *Concluziile Cartei Sociale Europene (revizuită), 2006 – Vol. 1*, document disponibil la adresa: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/> (11.9.2009), p. 10

și autoritățile subordonate lor au luat măsuri practice în sprijinul politicilor adoptate²¹⁴.

Finanțarea infrastructurii de bază pentru așezările de romi din Slovenia

În 2005, Oficiul guvernamental central pentru autoguvernare locală și politică regională a lansat cereri de ofertă în cadrul programului intitulat „Program de aplicare a asistenței acordate municipalităților în rezolvarea problemelor urgente de infrastructură comunală”. Din cele aproximativ 2,5 milioane EUR alocate, peste 2 milioane au fost distribuite municipalităților în perioada 2005-2008. Principalul obiectiv al programului este asigurarea finanțării pentru dezvoltarea infrastructurii de bază a așezărilor de romi. Proiectele susținute în cadrul programului includ, printre altele, construirea de drumuri de acces la așezări, alimentarea cu energie electrică, construirea de sisteme de alimentare cu apă și sisteme de canalizare și achiziționarea de terenuri pentru reglementarea așezărilor de romi neautorizate²¹⁵.

²¹⁴ CEDS, Hotărâre pe fond, CEDR/Italia, Plângere colectivă nr. 27/2004, (7.12.2005), alineatul (26). A se vedea, de asemenea, Federația europeană a organizațiilor naționale care se ocupă de persoanele fără adăpost (FEONPA)/Franța, Plângere colectivă nr. 39/2006, (5.12.2007), alineatul (79).

²¹⁵ Mai multe informații sunt disponibile la adresa: http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/Novice/aktualno/porocilo-razpisa-2007_1.pdf (21.10.2009).

4. Situația romilor și travellers în materie de locuințe

Standardele internaționale în materie de drepturile omului stabilesc norme privind *locuința adecvată*: potrivit *Comentariului general nr. 4*²¹⁶ al CESCR al ONU, criteriile minime pentru determinarea caracterului adecvat al unei locuințe sunt inamovibilitatea, disponibilitatea utilităților publice, prețul accesibil, caracterul locuibil, accesibilitatea²¹⁷, locația și adecvarea culturală. Cercetările efectuate pentru acest raport arată că mulți romi și travellers locuiesc în condiții care nu corespund principiului european al egalității de tratament și nediscriminării.

Rezultatele sondajului EU-MIDIS efectuat de Agenție²¹⁸ arată că romii care doresc să achiziționeze sau să închirieze o locuință în sectorul public sau privat sunt tratați în mod discriminatoriu pe motivul originii lor etnice. Nivelul de discriminare **experimentat** de romii din cele 7 state membre în care aceștia au fost intervievați în ultimele 12 luni (Fig. 2) indică faptul că aproximativ unul din 10 respondenți romi (11%)²¹⁹ a declarat că a suferit acest tip de discriminare în ultimele 12 luni, în toate cele șapte state membre. Șaptezeci la sută dintre aceștia au afirmat că au fost supuși discriminării în repetate rânduri. Aproximativ unul din 5 respondenți (22%) a declarat că discriminarea s-a repetat foarte frecvent (respectiv de cel puțin 5 ori). Această constatare sugerează că ar putea exista un grup foarte vulnerabil de romi predispus la discriminări repetate care necesită un răspuns orientat la nivel local și regional și scoate în evidență necesitatea acordării unei atenții deosebite „grupurilor din interiorul grupurilor” care sunt cel mai mult expuse riscului de discriminare repetată.

Dintre celelalte grupuri agregate chestionate, 11% dintre nord-africani, 7% dintre africanii sub-saharieni, 7% dintre europenii din Europa Centrală și de Est, 3% dintre persoanele de origine turcă, 2% dintre persoanele de origine rusă și

²¹⁶ CESCR (1991) *Comentariul general nr. 4, Dreptul la o locuință adecvată*, [articolul 11 alineatul (1) din Convenție], document disponibil la adresa: http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/099b725fe87555ec8025670c004fc803/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?OpenDocument#*%20Contained%20i (16.7.2009).

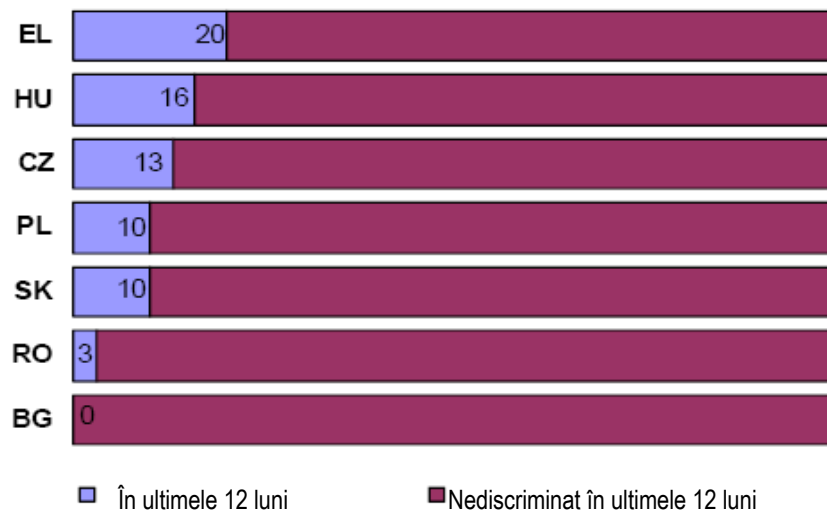
²¹⁷ Problema accesibilității este discutată în secțiunea privind discriminarea multiplă și locuințele.

²¹⁸ FRA (2009) *Discriminarea în materie de locuințe a romilor din statele membre ale UE selectate: o analiză a datelor EU-MIDIS*, p. 8. Mai multe informații privind EU-MIDIS sunt disponibile la adresa: http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm (03.10.2009).

²¹⁹ Numărul total al respondenților din cele 7 state membre care au raportat incidente a fost de 304 (neponderat).

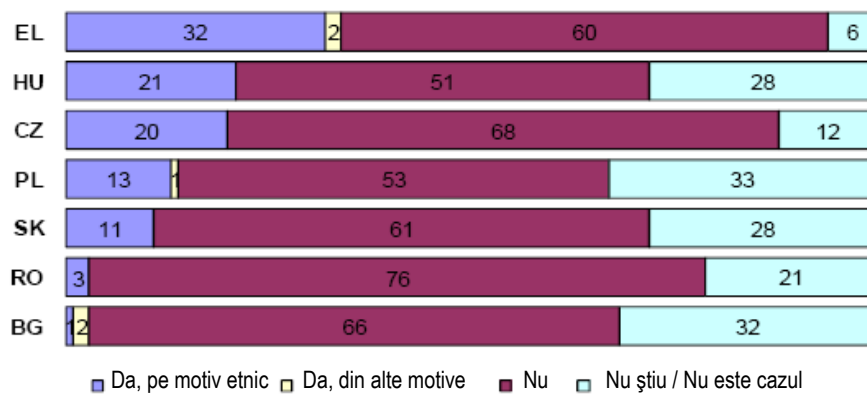
2% dintre persoanele provenite din fosta Iugoslavie s-au declarat discriminați (discriminate) cel puțin o dată în ultimele 12 luni în materie de locuințe.

Fig. 2 EU-MIDIS: Experiențe de discriminare în materie de locuințe în ultimele 12 luni (%)

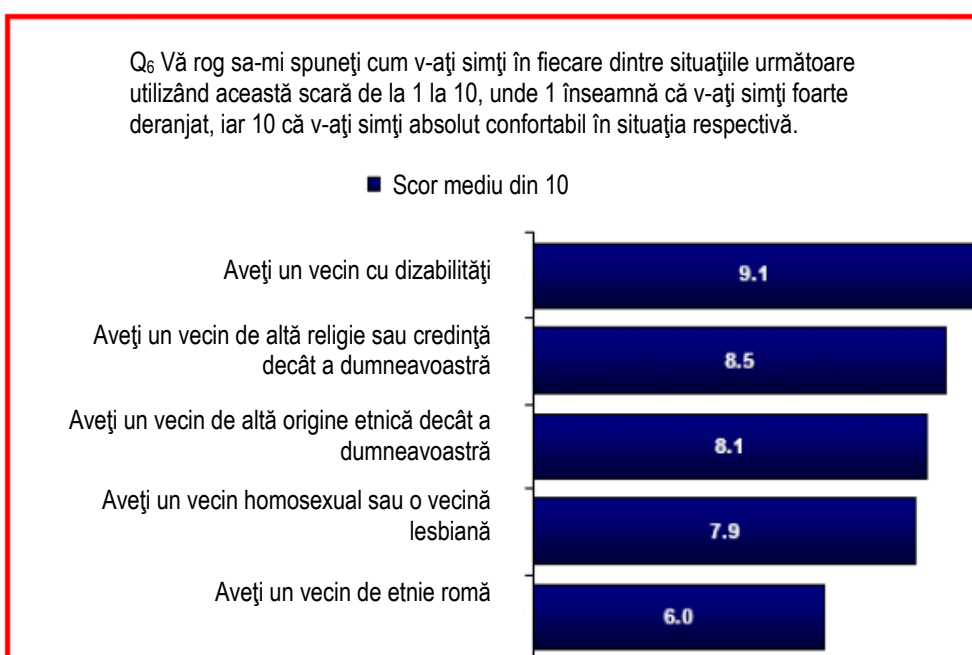
EU-MIDIS, Q. CC2

Fig. 3 EU-MIDIS: În ultimii cinci ani ați fost vreodată discriminat, atunci când doreați să închiriați sau să achiziționați o casă sau un apartament, de către angajații agenției imobiliare de stat sau private sau de proprietarul particular? (%)

EU-MIDIS, Q. CC1

De asemenea, sondajul Eurobarometru din 2008²²⁰ a înregistrat un număr ridicat de prejudecăți și atitudini negative. „Când este vorba de romi, care formează cea mai numeroasă minoritate etnică în Uniunea Europeană extinsă, procentul mediu de „confort”²²¹ scade la 6,0 atunci când respondenții sunt întrebați cum s-ar simți dacă vecinul lor ar fi de etnie romă. Aproximativ un sfert (24%) dintre europeni s-ar simți deranjați dacă ar avea ca vecin o persoană de etnie romă: o diferență semnificativă față de nivelul de confort înregistrat, în general, în cazul unei persoane de altă origine etnică (când doar 6% s-ar simți deranjați)”.

Sursa: Eurobarometrul Special 296

Travellers sunt la rândul lor afectați de discriminare rasială și hărțuire. De exemplu, în **Regatul Unit**, în cadrul anchetei Comisiei pentru Egalitate Rasială (CER) desfășurată în Anglia și Țara Galilor în 2006, unele asociații de gestionare a locuințelor au raportat cazuri de hărțuire rasială împotriva țiganilor și travellers, iar altele au arătat că majoritatea incidentelor de hărțuire rasială

²²⁰ Eurobarometrul Special 296 (2008) *Discriminarea în Uniunea Europeană: percepții, experiențe și atitudini*, document disponibil la adresa:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_296_sum_en.pdf (28.09.2009)

²²¹ Respondenților le-au fost adresate două întrebări cu intenția de a descoperi atitudinea lor față de diferite grupuri. Aceste întrebări se refereau la cât de confortabil s-ar simți dacă ar avea o persoană din aceste grupuri ca vecin sau într-o funcție la nivelul politic cel mai înalt din țara lor, utilizând o scară de la 1 la 10, 10 reprezentând „absolut confortabil”.

împotriva țiganilor și travellers irlandezi care trăiesc în locuințe convenționale au fost insuficient raportate²²².

4.1. Inamovibilitatea

Inamovibilitatea reprezintă cheia de boltă a dreptului la o locuință adecvată. Potrivit Comitetului pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale, „indiferent de tipul de locuință, toate persoanele trebuie să se bucure de un grad de securitate a locuinței care să le garanteze protecția juridică împotriva evacuării forțate, hărțuirii și altor amenințări”.

Informațiile și datele colectate de RAXEN arată că romii și travellers care locuiesc în așezări neoficiale, locuințe ilegale sau care ocupă locuințe în baza unui contract de închiriere pe termen scurt sau neferm nu se bucură de inamovibilitate. Nu se cunoaște numărul romilor și travellers care locuiesc în așezări neoficiale sau locuințe neautorizate în UE, însă există probe ale persistenței acestui fenomen în ciuda măsurilor de eradicare adoptate. Evacuările forțate constituie o amenințare permanentă pentru persoanele care locuiesc în aceste condiții. De exemplu, în **Slovacia**, *Strategia de dezvoltare pe termen mediu a minorității de etnie romă din Republica Slovacă* definește dreptul de proprietate asupra terenului nesoluționat din punct de vedere legal ca fiind unul din principalele motive aflate în spatele problemelor în materie de locuințe²²³. În **Bulgaria**, potrivit unui raport din 2002²²⁴, 70% dintre casele din cartierele urbane de romi au fost construite ilegal. În **Grecia**, un raport din anul 1999²²⁵ realizat de Întreprinderea Publică pentru Planificare Urbană și Locuințe (DEPOS-ΔΕΠΟΣ) a înregistrat aproximativ 63 000 de romi care locuiau în tabere neautorizate și 10 570 de romi „nomazi”. În 2008, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei a sesizat că în **Franța** majoritatea grupurilor de romi locuiau în ghetouri insalubre, de multe ori fără acces la apă

²²² Comisia pentru Egalitate Rasială (2006): *Context comun: Egalitate, bune relații rasiale și spații pentru țiganii și travellers irlandezi: Raportul anchetei CER în Anglia și Țara Galilor*, p. 203 document disponibil la adresa: http://83.137.212.42/sitearchive/cre/downloads/commonground_report.pdf (28.09.2009).

²²³ Informații disponibile pe site-ul internet al Ministerului Muncii, Afacerilor Sociale și Familiei, la: <http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=165> (13.03.2009).

²²⁴ Институт 'Отворено общество' (2002) *Protecția minorităților în Bulgaria: o evaluare a programului-cadru pentru integrarea uniformă a romilor în societatea bulgară și a componentei „Integrarea minorităților” din cadrul programului „Oamenii reprezintă bogăția Bulgariei”*, p. 23.

²²⁵ Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγασης - ΔΕΠΟΣ (1999), Μελέτη Σχεδίου Προγράμματος για την αντιμετώπιση των άμεσων οικιστικών προβλημάτων των Ελλήνων Τσιγγάνων, Αθήνα.

sau energie electrică²²⁶. În **Irlanda**, recensământul anual al familiilor de travellers din 2007 a relevat faptul că 7% din totalul de 8 099 familii de travellers locuiau în adăposturi neautorizate²²⁷.

Există puține date sistematice oficiale cu privire la numărul de evacuări ale romilor și travellers din locuințe neoficiale. Informațiile colectate de punctele focale naționale RAXEN de la diferite agenții de stat, din cercetări academice și de la ONG-uri indică faptul că există cazuri de evacuări în cele 24 de state membre studiate. De exemplu, în **Irlanda** organizația neguvernamentală Pavee Point a primit informații de la 33 de autorități locale conform cărora în perioada august 2001-august 2002, 471 de familii de travellers au primit avize de evacuare, fără să li se ofere întotdeauna o locuință alternativă²²⁸. În **Regatul Unit**, potrivit Comisiei pentru Egalitate Rasială, mai multe autorități locale²²⁹ au înregistrat date privind evacuările și, potrivit unei organizații neguvernamentale, astfel de date au fost înregistrate și în cadrul unor Direcții de poliție din **Grecia**²³⁰. În **Belgia**, organismul pentru promovarea egalității de șanse (CEOOR) a primit plângeri din partea unor grupuri de travellers și romi cu privire la evacuarea lor din spații de staționare ilegale sau din locuințe neadecvate²³¹. Una dintre țările în care probele pertinente sugerează că numărul acestor evacuări pare foarte limitat este **Polonia**²³².

Prevederile legislative cu privire la evacuările forțate pot crea, de asemenea, probleme. De exemplu, în **Irlanda**, Mișcarea travellers a subliniat în 2007, cu referire la Legea locuinței (dispoziții diverse) din 2002, lipsa unei cerințe privind necesitatea transmiterii unui preaviz înaintea executării evacuării,

²²⁶ Memorandum transmis de Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, în urma vizitei efectuate în Franța în perioada 21-23 mai 2008. CommDH(2008)34, document disponibil la adresa: http://www.unhcr.org/refworld/country,,COECHR,,FRA,4562d8b62_492a6da72_0.html (03.10.2009).

²²⁷ Irlanda/Departamentul Mediului, Patrimoniului și Administrației Locale (2008) *Recensământul anual al familiilor de travellers*, document disponibil la adresa: <http://www.environ.ie/en/Publications/StatisticsandRegularPublications/HousingStatistics/FileDownload,15291,en.XLS> (20.01.2009).

²²⁸ Informații furnizate de Centrul pentru drepturile travellers Pavee Point, martie 2009.

²²⁹ A se vedea Comisia pentru Egalitate Rasială (CER) (2006): *Context comun: Egalitate, bune relații rasiale și spații pentru țigarii și travellers irlandezi*, document disponibil la adresa: http://83.137.212.42/sitearchive/cre/downloads/commonground_report.pdf (11.9.2009), pp. 173-175.

²³⁰ A se vedea Monitorul Grec Helsinki (MGH)/Centrul pentru drepturi de locuire și evacuări (CDLE) și alții (2006) *Grecia: Continuarea încălcării masive a drepturilor la locuință ale romilor*, document disponibil la adresa: http://www.cohre.org/store/attachments/greece_roma_report_october_2006%20GHM%20%2B%20COHRE.doc, (11.9.2009), p. 38.

²³¹ PFN RAXEN Belgia (2009): *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²³² Interviu, printre altele, cu reprezentanți ai Uniunii Romilor din Polonia (4.03.2009) și cu Consultantul principal OSCE/BIDDO pe problemele romilor și Sinti (5.03.2009), în PFN RAXEN Polonia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

precum și faptul că neconformarea poate conduce la arestări: „legea transmite mesajul că nomadismul nu este sprijinit de stat și în practică aceasta se traduce prin faptul că travellers nu își mai pot urma stilul de viață nomad pentru a nu fi arestați și a nu li se confisca locuințele familiale”²³³.

În mod normal, inamovibilitatea nu constituie o problemă pentru proprietarii de locuințe atât timp cât aceștia pot achiziționa ipotecile. Cu toate acestea, mulți romi și travellers nu își pot permite să cumpere o casă și, de multe ori, nu sunt eligibili pentru o ipotecă. Există informații insuficiente în ceea ce privește numărul de romi care dețin în proprietate o casă, însă cele existente arată că acest număr variază foarte mult de la un stat membru la altul. De exemplu, în **Polonia**, se estimează că între 10 și 20% dintre romi sunt proprietarii locuințelor lor, achiziționate, în principal, de la autoritățile municipale²³⁴. În Ljubljana, **Slovenia**, procentul estimat al romilor care dețin o locuință proprietate personală este de 50%²³⁵. Un exemplu pozitiv de îmbunătățire a situației privind dreptul de proprietate al romilor asupra locuinței este **Spania**, care aplică o politică ce promovează achiziția de locuințe prin subvenții de stat în defavoarea asigurării de locuințe sociale cu chirie. Se estimează că aproximativ jumătate dintre proprietarii romi și-au cumpărat locuințe în urma aplicării acestei politici²³⁶. În **Irlanda**, probabilitatea ca familiile de travellers să aibă în proprietate o locuință este mult mai scăzută în comparație cu populația majoritară; s-a raportat că numai 21,1% dintre familiile de travellers dețin propria lor casă, față de 74,6% din populația majoritară²³⁷.

²³³ Mișcarea travellers din Irlanda (2007): *Documentul dezbaterii privind atribuirea de locuințe pentru încurajarea nomadismului*, p. 4.

²³⁴ Interviu cu Uniunea Romilor din Polonia, OSCE/BIDDO, și Asociația centrelor de consiliere și informare a romilor din Polonia, în PFN RAXEN Polonia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²³⁵ M. Komac, M. Medvešek (editori) (2005) *Simulacija priseljevanja v ljubljansko urbano regijo: analiza etnične strukture prebivalstva Mestne občine Ljubljana*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, pp. 187-203, document disponibil la adresa: http://www.inv.si/DocDir/projekti/simulacija_priseljevanja_v_lj.pdf (31.03.2009).

²³⁶ A se vedea Fundación Secretariado Gitano (FSG) (2008) *Mapa sobre vivienda y comunidad gitana en España 2007*, document disponibil la adresa: <http://www.gitanos.org/publicaciones/mapavivienda> (22.12.2008).

²³⁷ Centrul de cercetare în domeniul locuinței (2008). *Situația travellers din Irlanda în materie de locuințe: Analizarea politicii și practicilor*, p. 30, document disponibil la adresa: http://www.housingunit.ie/fileupload/Publications/Traveller_Accommodation_in_Ireland_-_Review_of_Policy_and_Practice_54631618.pdf (20.01.2009).

Sprijinirea romilor în a deveni proprietari de locuințe

Programul privind achiziția de locuințe pentru integrare socială (PAIS) derulat de guvernul regională al Comunității Autonome Navarra din Spania sprijină familiile care trăiesc în locuințe sub standardele de calitate și în cartiere sărace să își achiziționeze propria locuință. Această inițiativă se desfășoară în colaborare cu organizații neguvernamentale care sprijină beneficiarii în vederea adaptării la un nou mediu social. Programul este finanțat de Departamentul pentru Locuințe din Navarra care, în funcție de venitul unei familii, acoperă până la 45% din costul unei proprietăți, restul urmând a fi finanțat prin ipotecă achitată de către beneficiari. Până în prezent, de programul PAIS au beneficiat 800 de familii, inclusiv 320 de familii de romi (40% dintre beneficiari).

FRA (2009), Studiu de caz: Îmbunătățirea situației romilor în materie de locuințe, Spania

În accepțiunea largă a termenului, locuința socială, respectiv locuința atribuită, contra unei chirii reduse, de către autoritățile publice sau asociațiile non-profit, asigură o mai bună securitate și este, adesea, cea mai accesibilă formă de locuință. Mulți romi și travellers locuiesc în locuințe sociale în Uniunea Europeană, însă există excepții, de exemplu în **Grecia**, unde nu există locuințe sociale cu chirie, și în **Bulgaria**, unde un raport din 2004 al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)²³⁸ arată că numai 15% dintre romi ocupă locuințe de stat²³⁹, deși acest procent este destul de ridicat față de procentul de 1% din populația de altă etnie decât etnia romă care ocupă locuințe sociale. Pe de altă parte, în **Finlanda**, majoritatea romilor sunt cazați în locuințe sociale subvenționate de stat²⁴⁰, iar în **Polonia** se estimează că cel puțin 80% dintre romi ocupă locuințe sociale „comunale”²⁴¹.

Există cazuri în care romii au fost evacuați în urma privatizării locuințelor sociale, în special în zonele centrale urbane care devin atrăgătoare după

²³⁸ PNUD (2004) *Set de date privind grupurile vulnerabile din sud-estul Europei*, document disponibil la adresa: <http://vulnerability.PNUD.sk/> (30.03.2009); PNUD (2002) *Set de date privind evitarea capcanei dependenței*, document disponibil la adresa: <http://vulnerability.PNUD.sk/> (30.03.2009).

²³⁹ Privatizarea a determinat reducerea stocului de locuințe de stat de la 7% în 1990 la 3% în 2001: Bulgaria/Министерство на регионалното развитие и благоустройството (2004) *Национална жилищна стратегия на Република България*, document disponibil la adresa: <http://www.mrrb.government.bg/index.php?lang=bg&do=law&type=4&id=220> (29.03.2009). A se vedea, de asemenea: S. Tsenkova (2005) *Trends and Progress in Housing Reforms in Southeast Europe* [Tendințe și evoluții ale reformei locuințelor în Europa de Sud-Est], Paris: Consiliul Băncii Europene pentru Dezvoltare, document disponibil la adresa: http://www.coebank.org/upload/Brochure/EN/Housing_reforms_in_SEE.pdf (29.03.2009).

²⁴⁰ Finlanda/Ympäristöministeriö (1996) *Romaniväestön asuntotilanne 1990-luvun puolivälissä*.

²⁴¹ Aceasta este o estimare a reprezentantului Uniunii romilor din Polonia privind locuințele aflate în proprietate (interviu realizat în scopul prezentului raport, 04.03.2009) – PFN RAXEN Polonia (2009) – *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

finalizarea proiectelor de reabilitare urbană, ceea ce determină evacuarea vechilor locatari și „exportarea sărăciei”²⁴² în alte zone. În **Portugalia**, în urma unui proiecte de dezvoltare urbană, municipalitatea din Porto a evacuat, se pare, romii fără a le oferi alternativa unei locuințe sociale²⁴³. Cazuri similare au fost raportate, de asemenea, în **Republica Cehă**²⁴⁴ și în **Slovacia**²⁴⁵.

Romii și travellers care nu au acces la alte forme de locuință își construiesc case sau adăposturi improvizate, fără autorizație, de multe ori pe teren public sau privat care nu le aparține, fără nicio securitate a locuinței, fiind sub amenințarea permanentă a evacuării. Evacuările forțate, în masă, din așezările neoficiale se execută adesea fără un ordin judecătoresc, iar contestațiile împotriva acțiunilor administrative nu suspendă evacuarea. De exemplu, în **Italia**, organizațiile neguvernamentale și presa raportează că persoanele care locuiesc în așezări neoficiale sunt periodic evacuate forțat de către autorități, care le distrug casele și, uneori, bunurile personale. Aceste evacuări afectează un număr mare de persoane, în 2008 fiind identificate 167 de astfel de așezări, din care 124 neautorizate²⁴⁶. În mai 2008 au avut loc o serie de evacuări forțate și demolări în masă ale taberelor de romi din Milano și Roma.²⁴⁷ În cursul unei alte anchete în teren, efectuată în cadrul unui alt proiect al FRA privind romii, un respondent din partea Federației romilor și Sinti²⁴⁸ observa că „în Milano, în ultimii doi ani, a existat o politică de evacuare continuă fără preaviz oficial și fără alternative viabile, îndreptată în mod special spre comunitatea romilor români”. În **Grecia** există numeroase rapoarte privind evacuările forțate în masă ale romilor, iar Ombudsmanul a subliniat în mod repetat interzicerea evacuărilor obligatorii ale așezărilor de romi, fără indicarea în prealabil a unui loc adecvat pentru așezarea legală și în siguranță, prezentând cel puțin aceleași calități ca și zona

²⁴² C-Press (2008) „Cigányok és szegények: kiszorítás a belvárosból”, document disponibil la adresa: http://portal.c-press.hu/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=3476 (27.03.2009).

²⁴³ M. Malheiros (2007) *Raport privind măsurile de combatere a discriminării. Directivele 2000/43/CE și 2000/78/CE. Raport de țară. Portugalia. Situația până la 8 ianuarie 2007*, p. 33 și p. 44, document disponibil la adresa: http://www.migpolgroup.com/multiattachments/3430/DocumentName/ptrep05_en.pdf (03.10.2009).

²⁴⁴ FRA (2009), *Studiu de caz: Conviețuirea, Republica Cehă*.

²⁴⁵ Fundația Milan Simecka, Centrul pentru Drepturi de Locuire și Evacuare, Centrul European pentru Drepturile Romilor (2006) *Evacuările forțate în Slovacia 2006: Rezumat*.

²⁴⁶ Ministero dell'Interno (2008) *Censimento dei campi nomadi*, document disponibil la adresa: http://www.interno.it/mininterno/export/sites/default/it/sezioni/sala_stampa/speciali/censimento_nomadi/index.html (15.03.2009).

²⁴⁷ Centrul European pentru Drepturile Romilor, Institutul pentru o Societate Deschisă, Centrul pentru Drepturi de Locuire și Evacuare, Fundația Romani Criss și Alianța Civică a Romilor (2008) *Securitate în stil italian: Amprentarea, violența extremă și hărțuirea romilor din Italia*, document disponibil la adresa: <http://www.CEDR.org/cikk.php?cikk=3050>, p. 24-25 (29.09.2009).

²⁴⁸ Interviu cu Federația romilor și Sinti, Italia, 14.04.2009.

evacuată²⁴⁹. În 2006, într-o scrisoare adresată Ministrului de Interne al Greciei, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, remarcă următoarele: „[...] am întâlnit o familie al cărui adăpost simplu fusese distrus cu buldozerul în acea dimineață. Era evident că „metoda” de a le distruge locuința este în totală contradicție cu normele privind drepturile omului [...]. De asemenea, am observat cu uimire că în ambele zone vizitate de mine au apărut persoane de altă etnie decât cea romă care s-au comportat în mod agresiv, amenințător, astfel încât interviurile mele cu unele dintre familiile de romi au fost întrerupte”²⁵⁰.

Inamovibilitatea pentru travellers din spațiile de staționare

Spațiile de staționare reprezintă un tip de locuință specifică travellers, care le permite să-și continue stilul de viață deja afectat de schimbările legate de utilizarea terenului, urbanizare și de barierele practice și administrative, precum blocaje, bariere, ordine de interdicție și legi privind încălcarea proprietății. Spațiile de staționare permanentă beneficiază de facilități sanitare, colectarea gunoiului și, de multe ori, au alocată o adresă, în timp ce zonele de staționare temporară oferă, de obicei, facilități limitate. De multe ori, lipsa unui număr suficient de spații de staționare autorizate, permanente sau chiar temporare, nu oferă travellers altă alternativă decât ocuparea, chiar fără autorizație, a unui spațiu public, riscând astfel evacuarea, o problemă spinoasă pentru mulți travellers²⁵¹. Nivelul de toleranță diferă în ceea ce privește staționarea neautorizată a rulotelor. De exemplu, în **Țările de Jos**, rulotele staționate în mod ilegal într-un spațiu de staționare pot fi tolerate pentru o perioadă de timp, în funcție de municipalitate sau de societatea imobiliară care administrează zona, fiind însă permanent amenințate cu evacuarea²⁵².

Informațiile furnizate de RAXEN arată că numărul spațiilor de staționare disponibile este în continuare insuficient în cele cinci state membre cu comunități de travellers considerabile (**Belgia, Franța, Irlanda, Țările de Jos și Regatul Unit**). De exemplu, în **Belgia**, potrivit Rețelei Europene împotriva Rasismului (ENAR), în 2003 existau 28 de spații de staționare oficiale în Flandra și Bruxelles²⁵³. În **Regatul Unit**, sondajul privind evaluarea nevoilor²⁵⁴,

²⁴⁹ Ombudsmanul grec, *Al doilea raport anual în calitate de organism național de promovare a egalității (2006)*, document disponibil la adresa: http://www.synigoros.gr/diakriseis/pdfs/12_10_EqualTreatmentReport2006.pdf (02.05.2009).

²⁵⁰ Document disponibil la adresa: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1100661&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FEC679> (10.10.2009).

²⁵¹ A se vedea, de exemplu, monitorizarea media realizată de Pavee Point pentru numeroase cazuri de evacuare din Irlanda: <http://pavee.ie/mediamonitor/?tag=accommodation> (29.09.2009).

²⁵² PFN RAXEN Țările de Jos (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²⁵³ ENAR (2002) *Garder la distance ou saisir des chances – Roms et gens du voyage en Europe occidentale* [Păstrarea distanței sau exploatarea oportunităților – romii și travellers din Europa

efectuată de Oficiul Locativ din Irlanda de Nord a constatat că în 2008, 5% dintre travellers locuiau în spații provizorii, 5% în spații exploatate în comun și 21% în spații deservite. În **Anglia**, recensământul bianual al rulotelor, cel mai recent fiind cel din 19 ianuarie 2007, realizat de autoritățile locale, indica un număr total aproximativ de 16 000 de rulote ale țiganilor și travellers, dintre care trei sferturi staționate în spații autorizate, proprietate de stat sau privată. Dintre rulotele staționate în spații neautorizate, aproximativ 2 252 se aflau pe terenuri care nu primiseră autorizație de construcție (de exemplu, terenul aparținea țiganilor și travellers, însă construcțiile nu aveau autorizație) și 1 286 de tabere neautorizate (terenul nu era proprietatea persoanelor care se instalaseră pe el)²⁵⁵. În **Franța**, potrivit informațiilor furnizate de studiul PFN RAXEN, până la sfârșitul lui 2008, fuseseră atribuite 17 365 de locuri pentru parcare a rulotelor situate în 729 de spații, reprezentând puțin peste 40% din cele planificate prin programele departamentale privind travellers. Nivelul estimat al spațiilor atribuite, comparativ cu necesitățile, variază între 20% în Provence-Alpes-Côte d'Azur (cu o lipsă totală a acestor locuri în Corsica), până la 71% în Basse-Normandie și Poitou-Charentes²⁵⁶.

De multe ori localnicii se opun amenajării de noi spații de staționare. De exemplu, în **Regatul Unit**, Grupul operativ independent privind repartizarea și aplicarea spațiilor destinate țiganilor și travellers declara în 2007: „Este clar că nu va fi ușor să se construiască noi spații. [...] Obstacolul de care ne lovim cel mai adesea este opoziția membrilor comunității rezidente, alimentată de percepțiile negative legate de locuirea în apropierea unei zone ocupate de țigani sau travellers”²⁵⁷.

În unele cazuri, reglementările existente pot crea obstacole pentru travellers care utilizează aceste spații. De exemplu, în **Belgia**, în zona capitalei Bruxelles, *permis d'urbanisme* (autorizația de urbanism) pentru parcare a unei rulote este valabilă pentru perioade cuprinse între șase luni și zece ani, însă odată eliberat,

de Est], document disponibil la adresa:

http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/roma_fr.pdf (12.09.2009).

²⁵⁴ Regatul Unit/Oficiul Locativ din Irlanda de Nord (2008) *Evaluarea nevoilor travellers în materie de locuințe în Irlanda de Nord*, p. 21, document disponibil la adresa: http://www.nihe.gov.uk/travellers_accommodation_needs_assessment_2008.pdf (21.10.2009).

²⁵⁵ Departamentul pentru Comunități și Administrație Locală (2007) *Calea de urmat: Raport final al Grupului independent de lucru privind repartizarea spațiilor și punerea în aplicare a măsurilor privind țigani și travellers*, p. 8, document disponibil la adresa: <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/roadahead.pdf> (29.09.2009).

²⁵⁶ PFN RAXEN Franța (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²⁵⁷ Departamentul pentru comunități și administrația locală (2007), *Calea de urmat: Raport final al Grupului independent de lucru privind repartizarea spațiilor și punerea în aplicare a măsurilor privind țigani și travellers*, p. 39, document disponibil la adresa: <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/roadahead.pdf> (29.09.2009).

acesta nu poate fi prelungit²⁵⁸. Cererile privind eliberarea autorizației de construcție pentru spațiile destinate travellers au mai puține șanse să fie aprobate decât cele pentru alte tipuri de construcții. Totuși, în **Regatul Unit**, introducerea în 2006 a noilor proceduri de planificare prin Circulara ODPM nr. 01/2006²⁵⁹ a adus modificări pozitive, după cum observă Grupul independent de lucru privind repartizarea spațiilor și punerea în aplicare a măsurilor privind țiganii și travellers: „[...] Cercetările efectuate de Universitatea din Montfort arată că în șase luni de la intrarea în vigoare a Circularei s-a înregistrat o creștere semnificativă a numărului de contestații admise privind planificarea spațiilor destinate țiganilor și travellers - de la aproximativ 35% admise în perioada de șase luni dinaintea aplicării Circularei, până la aproximativ 54% admise ulterior”²⁶⁰.

În **Franța**, Legea nr. 2000-614 din 5 iulie 2000 privind primirea și locuințele travellers (adesea denumită „a doua lege Besson”) are ca scop îmbunătățirea procedurii de repartizare a spațiilor de staționare pentru travellers în orașele cu populație de peste 5 000 de locuitori, prin stimulente și sprijin financiar. De asemenea, legea permite orașelor să asigure astfel de spații pentru a interzice travellers să parcheze în alte locuri. Totuși, în 2003 o nouă lege a permis orașelor cu mai puțin de 20 000 de locuitori să solicite scutirea de la această obligație (Legea nr. 2003-710 din 1 august 2003 privind planificarea și reabilitarea urbană). În termeni practici, acest lucru înseamnă că travellers se confruntă cu probleme serioase în găsirea de locuri legale de staționare în afara orașelor mari. În 2008, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei²⁶¹ observa, în legătură cu asigurarea adăposturilor pentru travellers, că „[...] autoritățile locale și statul nu au ținut seama, în mod suficient, de nevoile specifice ale acestei comunități pentru o perioadă destul de îndelungată. [...] Guvernul a recunoscut aplicarea cu întârziere a schemelor departamentale pentru primirea romilor și estimează că există un deficit de aproximativ 41 800 de locuri. Întârzierea aplicării legii susmenționate este regretabilă întrucât obligă travellers să folosească spații ilegale, expunându-se astfel riscului evacuării forțate în temeiul legii din 2003 privind securitatea internă”. În răspunsul său, guvernul

²⁵⁸ Ordonnance du 29.08.1991 de la Région de Bruxelles-Capitale / Ordonnantie van 29.08.1991 van het Brussels Gewest and décision du gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale / Besluit van de Brussels Hoofdstedelijke Executieve van 26.11.1992 betreffende de stedenbouwkundige vergunningen van beperkte duur

²⁵⁹ Biroul Viceprim-ministrului Regatului Unit (ODPM), Circulara nr. 01/2006, document disponibil la adresa <http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/circulargypsytraveller.pdf> (29.09.2009)

²⁶⁰ Departamentul pentru comunități și administrația locală (2007) *Calea de urmat: Raport final al Grupului independent de lucru privind repartizarea spațiilor și punerea în aplicare a măsurilor privind țiganii și travellers*, p. 14, document disponibil la adresa <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/roadahead.pdf> (29.09.2009)

²⁶¹ Rezoluția CM/ResChS(2008)7, Plângere colectivă nr. 33/2006, Mișcarea Internațională ATD Lumea a Patra/Franța, document disponibil la adresa <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1318029&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> (03.10.2009)

francez a afirmat că s-au făcut progrese substanțiale, în 2007 fiind alocate 64 de milioane EUR pentru construirea de spații pentru travellers, comparativ cu 42 de milioane EUR în 2006, în timp ce jumătate din totalul de 41 840 de spații planificate la nivel național a beneficiat de o subvenție de stat, iar 32% sunt deja date în exploatare.

La 17 aprilie 2008, Centrul European pentru Drepturile Romilor (CERD) a depus o plângere²⁶² împotriva Franței pe lângă Comitetul European pentru Drepturi Sociale al Consiliului Europei, motivată, printre altele, prin faptul că travellers din Franța sunt victime ale nedreptății în ceea ce privește accesul la locuință, ale excluziunii sociale și evacuării forțate, precum și ale segregării rezidențiale, condițiilor de locuit inferioare standardelor și lipsei securității locuinței. CERD a declarat admisă plângerea la 23 septembrie 2008, în prezent aflându-se în curs de judecare.

Există puține informații referitoare la numărul travellers care locuiesc în spații neoficiale. În **Irlanda**, în 2007, numărul familiilor de travellers care locuiau în adăposturi nereglementate (neautorizate) era de 7% dintr-un total de 8 099 de familii de travellers înregistrate²⁶³. În **Regatul Unit**, un raport din 2006 al Comisiei pentru Egalitate Rasială (CER) constata că deficitul semnificativ de spații temporare și permanente autorizate a determinat mulți travellers să se instaleze în mod ilegal²⁶⁴. Potrivit celor mai recente date disponibile, un procent de 12% din aproximativ 15 000 de rulote din Regatul Unit staționează în spații neautorizate proprietate a țiganilor și travellers irlandezi, însă nu dețin autorizație de construcție pentru clădiri, iar un alt procent de 16% staționează în tabere neautorizate pentru care țiganii și travellers irlandezi nu dețin acte de proprietate și nici autorizație pentru utilizarea terenului ca spațiu de staționare²⁶⁵.

²⁶² Plângerea nr. 51/2008, *Centrul European pentru Drepturile Romilor (CEDR)/Franța*.

²⁶³ Irlanda/Departamentul Mediului, Patrimoniului și Administrației Locale (2008) *Recensământul anual al familiilor de travellers*, document disponibil la adresa: <http://www.environ.ie/en/Publications/StatisticsandRegularPublications/HousingStatistics/FileDownload.15291.en.XLS> (20.01.2009).

²⁶⁴ Comisia pentru Egalitate Rasială (2006) *Context comun, Egalitate, bune relații rasiale și spații pentru țiganii și travellers irlandezi, Raport al unei anchete efectuate de CER în Anglia și Țara Galilor*, Londra: CER, p. 2, document disponibil la adresa http://83.137.212.42/sitearchive/cre/downloads/commonground_report.pdf (29.09.2009).

²⁶⁵ A se vedea pagina de internet a CER *Țiganii și travellers irlandezi: fapte*, document disponibil la adresa http://83.137.212.42/sitearchive/cre/gdpract/g_and_t_facts.html#one (03.10.2009).

Spațiul de staționare pentru romii și Sinti nomazi

În 2002, în Austria Superioară a fost elaborat un nou model de încurajare a conviețuirii între populația locală și romii și Sinti nomazi. A fost înființată un spațiu de staționare cu infrastructură adecvată (inclusiv unități sanitare pentru maximum 25 de rulote). Această măsură a fost finanțată de municipalitatea din Braunau, în urma consultării cu asociația Ketani. Costurile inițiale destinate înființării zonei s-au ridicat la 147 000 EUR, iar costurile anuale de funcționare variază între 8 000 și 9 000 Euro, dintre care 5 000-6 000 EUR provin din veniturile din chirii în zona respectivă. Spațiul de staționare este administrat prin rețeaua interculturală a organizației neguvernamentale pentru romi și Sinti (RoSi)²⁶⁶.

4.2 Accesul la utilitățile publice și infrastructură

Potrivit Comitetului pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale, „o locuință adecvată trebuie să includă anumite facilități esențiale pentru sănătate, securitate, confort și alimentație. Toți beneficiarii dreptului la locuință adecvată trebuie să aibă acces durabil la resursele naturale și comune, la apă potabilă, energie pentru prepararea hranei, încălzire și iluminat, facilități sanitare și spălare, mijloace de stocare a alimentelor, evacuare a gunoiului, canalizare și servicii de urgență.” CERD analizează în continuare problema locuințelor pentru romi, recomandând statelor să adopte măsuri speciale pentru eliminarea discriminării. De asemenea, statele ar trebui, de exemplu, să implice romii în proiectele de locuințe și să acționeze ferm împotriva practicilor discriminatorii în domeniul locuinței atât din partea autorităților locale, cât și din partea proprietarilor privați. Totodată, potrivit CERD, statele trebuie să contracareze „măsurile locale de refuzare a locuinței și de expulzare ilegală a romilor și [...] de mutare a romilor în tabere situate în afara zonelor populate, izolate și fără acces la facilități de asistență medicală și altele”. În plus, comitetul invită statele să ia măsurile necesare pentru a asigura „spații de staționare, cu toate facilitățile necesare, pentru rulotele grupurilor nomade de romi sau travellers”²⁶⁷.

²⁶⁶ Declarația provinciei Austria Superioară inclusă în: Austria/Bundeskanzleramt (2009) *Rückmeldung zum Informationersuchen Focal Point – Fragenkatalog Condiții de locuire pentru romi și travellers; österreichische Gesamtstellungnahme*, manuscris nepublicat, și G. Kücher (2006) *Fahrende Roma und Sinti in Österreich im beginnenden 21. Jahrhundert*, Vienna, teză de masterat, p. 14-31, declarație dată la cerere de către primarul orașului Braunau/Inn (25.03.2009).

²⁶⁷ CEDR (2000) Recomandarea generală nr. 27, *Discriminarea împotriva romilor*, alineatele (30)-(32), document disponibil la adresa:

Probele adunate în cadrul acestui studiu arată că aceste condiții nu sunt întotdeauna îndeplinite, mulți romi și travellers neavând acces durabil la utilitățile și serviciile publice. De exemplu, în **Polonia**, informațiile regionale din 2001 pentru voievodatul Świętokrzyskie indicau că 85 din cele 125 de apartamente studiate nu aveau apă curentă²⁶⁸. În **Slovacia**, un studiu din 2004²⁶⁹ arată că doar 19% dintre așezările de romi aveau canalizare, 41% aveau acces la alimentarea cu gaze și 63% la alimentarea cu apă, deși 91% aveau acces la rețeaua principală de alimentare cu energie electrică. Unul din cinci nu avea acces la drumul public. În **România**, un raport din 2007 observa că romii sunt mult mai dezavantajați, în comparație cu alte grupuri etnice, în ceea ce privește accesul la utilitățile publice: 75% nu aveau acces la alimentarea cu gaze (față de 21% în cazul altor grupuri), 72% nu aveau acces la canalizare (față de 15% în cazul altora), 73% nu aveau apă curentă în casă (față de 10%), 12% nu erau racordați la rețeaua de alimentare cu energie electrică (față de 1%), iar 14% foloseau deșeuri pentru încălzirea locuințelor sau nu le încălzeau deloc (față de 2% în cazul altor grupuri etnice)²⁷⁰.

Așezările neoficiale construite fără autorizație adesea nu sunt conectate la utilitățile publice, respectiv rețeaua de alimentare cu energie electrică, apă curentă, sistem de canalizare etc. sau nu sunt deservite de sistemul de transport public. În Uniunea Europeană pot fi observate cazuri în care condițiile de locuit sunt deosebit de grele și în care infrastructura lipsește. De pildă, în orașul Komotini, **Grecia**, potrivit unui raport media din 2007, aproximativ 350 de familii de romi locuiau în barăci din tablă deservite de două robinete de apă; în noiembrie 2007, 60 dintre copiii acestora erau internați în spital cu diagnosticul hepatită A, iar eforturile de relocare a familiilor în zone învecinate erau contracarate de rezidenții locali de altă etnie²⁷¹. Un raport al ONU din 2009²⁷² arată că așezărilor în care romii au fost relocați în anul 2000 încă le lipsesc facilitățile de bază și utilitățile publice. Raportul citează exemplul așezării din

[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument) (12.10.2009).

²⁶⁸ L. Zakrzewski (2002) *Raport: „Harta socială a romilor din voievodatul Świętokrzyskie, 2001”*, Kielce: Biroul pentru Politică Economică și Dezvoltare Regională, p. 36.

²⁶⁹ M. Jurásková, E. Kriglerová, J. Rybová (2004) *Atlas rómskych komunit na Slovensku 2004*, Bratislava: Úrad vlády SR. Anumite informații sunt disponibile pe pagina internet a OPGRC: <http://romovia.vlada.gov.sk/3554/list-faktov.php> (29.09.2009).

²⁷⁰ G. Bădescu, V. Grigoraș, C. Rughiniș, M. Voicu, O. Voicu, (2007) *Barometrul incluziunii romilor*, București: Fundația pentru o Societate Deschisă, p. 33.

²⁷¹ D. Damianos, ‘Ο μαχαλάς της ηπατίτιδας’, în Ta Nea (21.12.2007), document disponibil la adresa: <http://www.tanea.gr/Article.aspx?d=20071221&nid=6939324&sn=&spid=876Official> (22.06.2009).

²⁷² Adunarea Generală a ONU, Consiliul pentru Drepturile Omului, A/HRC/10/11/Add. 3, 18 februarie 2009 *Promovarea și protejarea tuturor drepturilor omului, a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale, inclusiv dreptul la dezvoltare*, raport al expertului independent pe probleme ale minorităților, Gay McDougall, p. 15, alineatele (53)-(55), document disponibil la adresa: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/10session/A.HRC.10.11.Add.3.pdf> (12.07.2009).

Spata, în apropiere de Atena, care adăpostește 20 de familii în unități prefabricate oferite de autorități, care nu sunt conectate la rețeaua de energie electrică, nu beneficiază de apă curentă sau de servicii de colectare periodică a gunoiului, folosind în schimb generatoare și două rezervoare de stocare a apei²⁷³.

Există probe care indică o situație mai bună în unele state membre, de exemplu în **Slovenia**, unde 51% dintre locuințele romilor au acces la rețeaua de alimentare cu energie electrică, iar 75% au apă potabilă²⁷⁴. De asemenea, se raportează că în **Spania** 80% dintre locuințele romilor ating un nivel satisfăcător din punct de vedere al facilităților și serviciilor²⁷⁵.

În unele state membre există diferențe în ceea ce privește accesul diferitor grupuri de romi la serviciile publice și infrastructură. De exemplu, se raportează că, în **Slovenia**, romii „autohtoni” care locuiesc în tabere au un acces mai redus la serviciile publice decât romii „ne-autohtoni” din zona urbană²⁷⁶. De asemenea, în **Suedia**, unele comunități cu populație predominant formată din imigranți și minorități (inclusiv romi), cum ar fi Nackta din Sundvall, au acces limitat la facilități, în special la ridicarea gunoiului²⁷⁷.

În unele cazuri accesul la utilitățile publice este reglementat în manieră ad-hoc, de exemplu în **Bulgaria** unde, potrivit unei anchete realizate în 2007 de către Institutul pentru o Societate Deschisă²⁷⁸, 29% dintre romii intervievați au acuzat faptul că neplata facturilor la electricitate de către unii consumatori individuali poate determina deconectarea de la alimentarea cu energie electrică a întregii zone.

Accesul la transportul public al cartierelor și așezărilor de romi depinde în mare măsură de poziția și dimensiunea acestora. În **Ungaria**, de exemplu, în timp ce

²⁷³ Adunarea Generală a ONU, Consiliul pentru Drepturile Omului, A/HRC/10/11/Add. 3, 18 februarie 2009, *Promovarea și protejarea tuturor drepturilor omului, a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale, inclusiv dreptul la dezvoltare* raport al expertului independent pe probleme ale minorităților, Gay McDougall, p. 15, alineatele (53)-(55), document disponibil la adresa: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/11/11/77/PDF/G0911177.pdf?OpenElement> (29.09.2009).

²⁷⁴ N. Babič Ivaniš, Š. Urh, V. Klopčič, M. Adamič (2006) „Raziskava izobraževalnih in poklicnih interesov Romov”, în: N. Žagar, V. Klopčič (editori) *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome – PISR*, Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo, p. 210-212.

²⁷⁵ Fundación Secretariado Gitano (FSG) (2008) *Mapa sobre vivienda y comunidad gitana en España 2007*, document disponibil la adresa: <http://www.gitanos.org/publicaciones/mapavivienda> (22.12.2008).

²⁷⁶ Slovenia/Urad za narodnosti (2004) *Poročilo o položaju Romov v Republiki Sloveniji (2004)*.

²⁷⁷ DO (2008) *Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden – En rapport från DO:s särskilda arbete under åren 2006-2008 kring diskriminering på bostadsmarknaden*.

²⁷⁸ A. Пампоров, Д. Колев, Т. Крумова, И. Йорданов (2008) *Ромите в България: Информационен справочник*, София: Институт 'Отворено общество'-София, p. 46, document disponibil la adresa: <http://www.osi.bg/downloads/File/RomaGuideFinal.pdf> (30.03.2009).

accesul la transportul public în zonele urbane segregate poate fi similar cu cel al altor zone ale orașului, în cazul taberelor mai mici, există probleme cu zonele segregate ale taberelor mai mari și cu satele izolate²⁷⁹. În **Spania**, accesul limitat la transportul public constituie o problemă pentru cartierele și taberele de romi²⁸⁰. De asemenea, în **România**, rezultatele Barometrului incluziunii romilor arată că procentul de romi care declară că în zona lor transportul public „lipsește” sau „funcționează defectuos” este mai mare (50%) decât cel al persoanelor de altă etnie decât cea romă (31%)²⁸¹.

Există o serie de exemple de spații de staționare pentru travellers, cu infrastructură bună, amplasate corespunzător pentru a asigura un bun acces la serviciile de asistență medicală, educație și alte servicii locale. Cu toate acestea, numărul limitat de spații de staționare poate determina supraaglomerarea, care poate prezenta riscuri pentru sănătate. În **Belgia, Franța, Irlanda și Regatul Unit**, potrivit rapoartelor, accesul travellers din spațiile publice de staționare la apă, electricitate, transport public și canalizare este încă problematic. De exemplu, în **Belgia**, deși spațiile oficiale din Flandra oferă, în general, acces la utilitățile publice, în restul țării spațiile ocupate ilegal duc lipsă de servicii sau oferă servicii de calitate slabă, în special în ceea ce privește ridicarea gunoiului²⁸². În **Franța**, accesul la apă și electricitate este garantat numai temporar, chiar și pentru travellers care locuiesc permanent în spațiile pe care le au în proprietate²⁸³.

4.3 Accesibilitatea prețului

Potrivit Comitetului pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale, „Costurile personale sau de întreținere asociate locuinței ar trebui să fie la un nivel la care atingerea și satisfacerea altor nevoi de bază să nu fie amenințate sau compromise”.

²⁷⁹ Baza de date privind micro-regiunile defavorizate, disponibilă la adresa: http://www.nfu.hu/tervezesi_dokumentumok (21.05.2009).

²⁸⁰ Fundación Secretariado Gitano (2008) *Mapa sobre vivienda y comunidad gitana en España 2007*, document disponibil la adresa: <http://www.gitanos.org/publicaciones/mapavivienda> (22.12.2008).

²⁸¹ G. Bădescu, V. Grigoraș, C. Rughiniș, M. Voicu, O. Voicu, (2007) *Barometrul incluziunii romilor*, București: Fundația pentru o Societate Deschisă, p. 32.

²⁸² Vlaams Minderheded Centrum (2006) *Standplaatsenbeleid: analyse en aanbeveling*, document disponibil la adresa: <http://www.vmc.be> (15.03.2009).

²⁸³ Memorandumul Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului European, domnul Thomas Hammarberg, în urma vizitei efectuate în Franța în perioada 21- 23 mai 2008 CommDH(2008)34, Strasbourg, 20 noiembrie 2008, document disponibil la adresa: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,COECHR,,FRA,4562d8b62,492a6da72,0.html> (03.10.2009).

Probele colectate indică faptul că în Uniunea Europeană mulți romi și travellers consideră că le este dificil să plătească lunar chiria pentru o locuință privată adecvată și, dată fiind rata șomajului, puțini pot prezenta băncilor dovezi ale unui loc de muncă stabil, în vederea obținerii unei ipoteci. Chiar și atunci când se ivește ocazia cumpărării unei proprietăți la un cost redus, așa cum s-a întâmplat în statele membre ale UE din fostul bloc comunist în timpul procesului de privatizare a locuințelor din perioada de tranziție la democrație, mulți romi nu și-au putut permite să își cumpere locuințele sau le-au vândut pentru a acoperi alte nevoi, cu consecințe negative grave pe termen lung în ceea ce privește șansele de a-și asigura o locuință adecvată.

Romii și travellers riscă să devină clienții atractivi ai proprietarilor fără scrupule care pretind o chirie mult prea mare pentru locuințe cu standarde de calitate inferioare. De exemplu, în Usti nad Labem, **Republica Cehă**, în urma privatizării apartamentelor aflate în proprietatea statului, locuite în cea mai mare parte de romi, chiria a fost mărită în mod disproporționat, deși starea acestora era precară, determinând mulți chiriași să acumuleze datoriile semnificative către noul proprietar care aplica dobânzi ridicate²⁸⁴.

Chiar și o chirie mică, de exemplu în cazul locuințelor sociale, poate fi greu de plătit în mod regulat pentru o persoană cu venituri foarte mici. Dacă autoritățile nu iau măsuri pentru a ajuta chiriașii să își plătească chiriile, se pot acumula datoriile mari care pot duce la evacuare. De exemplu, potrivit unui raport al Fundației Milan Simecka, în unele cartiere de romi din **Slovacia**, autoritățile au tolerat plata neregulată a chiriei și întreținerii destul timp cât să se acumuleze datoriile considerabile, ca, de exemplu, în cartierul de romi Lunik IX din Kosice, unde datoriile au ajuns la un miliard de coroane slovace²⁸⁵.

De asemenea, au fost raportate inițiative pozitive de sprijinire a romilor în îmbunătățirea planificării bugetului lor de familie. De exemplu, în **Slovacia**²⁸⁶ și în **Republica Cehă**²⁸⁷ mecanismul de „destinatar special” poate fi aplicat persoanelor cu drept de locuință care nu o folosesc în mod adecvat; autoritățile pot numi o municipalitate (sau o persoană) ca „destinatar special” al beneficiilor

²⁸⁴ M. Brož, P. Kintlová, L. Toušek (2007). *Kdo drží černého Petra. Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísni – společnost při České televizi, document disponibil la adresa: http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=525:kd-o-dri-erneho-petra-socialni-vyloueni-v-liberci-plzni-a-usti-nad-lbaem&catid=482:analyzy-a-vyzkumy&Itemid=272 (15.04.2009).

²⁸⁵ Fundația Milan Simecka, Centrul pentru drepturi de locuire și evacuări, Centrul European pentru Drepturile Romilor (2006) *Evacuările forțate în Slovacia 2006: Rezumat*, p. 5.

²⁸⁶ Slovakia/Zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých predpisov (11.11.2003).

²⁸⁷ Republica Cehă/Ministerstvo práce a sociální věci (2000) *Metodický postup při sociální práci se skupinou neplatičů nájemného a úhrady za plnění poskytovaná v souvislosti s užíváním bytu (ceny služeb a energií)*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, komentář č.5/2000. Document disponibil la adresa: http://epolis.cz/download/pdf/materials_13_1.pdf (21.09.2009).

din datorii și plăți restante, evitând astfel evacuarea. Totuși, este posibil ca autoritățile locale să nu dorească să folosească această măsură deoarece ar putea crea o sarcină administrativă suplimentară pentru ele, permițând așadar creșterea datoriilor acumulate și conducând la evacuare forțată²⁸⁸.

În unele cazuri disponibilitatea subvențiilor pentru locuințe nu poate fi comunicată efectiv. În **Polonia**, de pildă, activiștii romi s-au plâns că oficialii responsabili nu informează romii cu privire la subvențiile disponibile pentru locuință²⁸⁹.

Condițiile de calificare excesiv de stricte pentru indemnizațiile de locuințe pot afecta, de asemenea, posibilitatea locatarilor cu venituri mici de a plăti chiria cu regularitate. De exemplu, în reforma bunăstării din 2003/2004, **Slovacia** a introdus o indemnizație de locuință forfetară, indiferent de costul real, care poate fi considerabil mai mare decât ajutorul. În plus, numai aproximativ jumătate dintre gospodăriile private²⁹⁰ care pot beneficia de ajutor social primesc o indemnizație de locuință, se pare din cauza condițiilor sale stricte, pe care mulți romi nu le pot îndeplini, și anume cerința²⁹¹ privind achitarea în mod periodic a chiriei și a facturilor sau încheierea unui contract de rambursare a datoriilor cu proprietarul.

De asemenea, rapoartele fac referire la declarațiile conform cărora, în unele cazuri, romii și travellers plătesc un preț disproporționat la utilități. De exemplu, în **Slovacia**, Fundația Milan Simecka a raportat cazuri în care romii locatari ai locuințelor sociale au primit facturi excesive la utilități²⁹². În **Regatul Unit**, CER și-a exprimat rezerva față de costul relativ ridicat al utilităților în spațiile ocupate de travellers²⁹³. Travellers din **Franța** nu se califică, în mod normal, pentru a beneficia de subvenții pentru locuință, deoarece rulotele nu sunt considerate o formă de locuință, însă, se pare că unele birouri CAF (Caisse d'allocations familiales) [Biroul de Alocații Familiale] oferă travellers

²⁸⁸ PFN RAXEN, Republica Cehă (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²⁸⁹ Interviu cu Centrul de informare și consiliere pentru romi, 02.02.2009, PFN RAXEN Polonia (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

²⁹⁰ Până la finele anului 2008, un număr de 92.082 de gospodării individuale au beneficiat de indemnizația de locuință, dintr-un total de 153.516 de gospodării care primesc ajutoare sociale; sursa: Slovacia/Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (2009) *Štatistiky: Nezamestnanosť a sociálne dávky Február 2009*, document disponibil la adresa: <http://www.upsvar.sk/rsi/rsi.nsf/0/E95AC40BA6F6159EC12575660031E9E7?OpenDocument> (25.03.2009).

²⁹¹ Slovacia/Zákon č. 599/2003 Z. Z. o pomoci v hmotnej núdzi (11.11.2003).

²⁹² Fundația Milan Simecka, Centrul pentru drepturi de locuire și evacuări, Centrul European pentru Drepturile Romilor (2006) *Evacuările forțate în Slovacia 2006: Rezumat*, p. 6.

²⁹³ Comisia pentru Egalitate Rasială (2006) *Context comun: Egalitate, bune relații rasiale și spații pentru țigani și travellers irlandezi, Raport al unei anchete realizate de CER în Anglia și Țara Galilor*, Londra: CER.

împrumuturi fără dobândă sau cu o rată scăzută a dobânzii pentru a cumpăra sau renova rulotele²⁹⁴.

Facilitarea cumpărării unei locuințe

„Vechea noastră locuință era periculoasă. În noua casă totul este bine. Fără acest program nu am fi reușit să ne mutăm” – un beneficiar de etnie romă

Programul pentru construcția de locuințe și integrare socială din Ungaria este un program guvernamental complex menit să îmbunătățească integrarea socială a romilor. În satul Kerecsend, obiectivele acestui program, respectiv construcția de locuințe și integrarea socială, au fost realizate prin cumpărarea a trei noi „cămine” în zonele integrate, precum și prin renovarea celor vechi din zonele segregate. Familiile tinere de romi care s-au mutat în „cămine” au acceptat să plătească chirie. În plus, ei au acceptat să achite o sumă suplimentară care a fost economisită pentru ca aceștia să își poată cumpăra propria casă. Aceasta înseamnă nu numai că, în viitor, vor avea posibilitatea să își achiziționeze o locuință, dar și că schema este durabilă, permițând noilor familii să se mute în aceste „cămine”. În Szomolya, 10 familii au fost relocalate din „bordeie” în locuințe moderne din sat, a fost achiziționat un club pentru asociația locală a romilor și au fost desfășurate o serie de acțiuni de sprijin, inclusiv instruirea și monitorizarea familiilor relocalate.

FRA (2009), Studiu de caz: Combaterea segregării rezidențiale a romilor, Ungaria

4.4 Caracterul locuibil

Potrivit Comitetului pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale, „locuința adecvată trebuie să fie locuibilă, respectiv să asigure locatarilor spațiul adecvat și să îi protejeze de frig, umezeală, căldură, ploaie, vânt sau alte amenințări pentru sănătate, pericole structurale și vectori ai bolilor. Securitatea fizică a ocupanților trebuie, de asemenea, garantată”.

Agencia, în forma sa precedentă, la fel ca CMUE, observa, în raportul pe 2005 intitulat *„Migranții, minoritățile și locuințele: excluziune, discriminare și*

²⁹⁴ Interviu cu Asociația pentru studierea țiganilor, PFN RAXEN Franța (2009) *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*. A se vedea Fundația Abbé Pierre (2006) *Les Cahiers du mal-logement de la Fondation Abbe Pierre: Les difficultés d’habitat et de logement des «Gens du Voyag»*, Janvier 2006 [Fundația Abbé Pierre, *Caietele Fundației Abbé Pierre privind locuințele neadecvate: dificultățile travellers francezi în materie de locuințe*], document disponibil la adresa: http://www.fondation-abbe-pierre.fr/pdf/cahier_gdv.pdf (10.9.2009).

*antidiscriminare în 15 state membre ale UE*²⁹⁵, (care acoperă 15 state membre ale UE), mai multe cazuri de condiții neadecvate de locuire, în special în așezările neoficiale ale romilor. În ciuda eforturilor depuse de multe state membre pentru a îmbunătăți calitatea locuințelor, rapoartele RAXEN arată că, până în prezent, s-au înregistrat progrese nesemnificative. Acest lucru a fost, de asemenea, observat în rapoartele organizațiilor internaționale, inclusiv în rapoartele Consiliului Europei.

Probele furnizate de RAXEN arată că supraaglomerarea constituie o problemă frecventă. De exemplu, în **Bulgaria**, studiul realizat în cadrul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) pe 2004 a arătat că, în medie, romilor le reveneau 0,76 camere pe cap de membru al gospodăriei individuale, față de 1,58 camere pe cap de membru al gospodăriei populației majoritare, în timp ce dimensiunea medie a unităților locative pentru romi era de 15 m² comparativ cu 34 m² pentru locuințele populației majoritare²⁹⁶.

În general, condițiile de locuit pot fi foarte precare în așezările neoficiale în care locuințele sunt corturi sau colibe confecționate din plastic, carton reciclat și alte materiale colectate. În **Italia** condițiile din taberele de romi au fost descrise de ONG-uri²⁹⁷ ca fiind sub orice critică. În raportul din 2007 privind **Portugalia**, CERI declara că „[...] deplânge faptul că un număr mare de romi locuiesc încă în condiții grele, dacă nu chiar foarte grele, în ciuda progreselor făcute în acest domeniu în ultimii ani [prin Programul de relocare]”²⁹⁸. În **Grecia**, Raportul anual pentru 2008 al Ombudsmanului grec face referire la o descriere a situației din așezările neoficiale făcută de un primar din zona metropolitană a Atenei: „Romii locuiesc în condiții mizere, chiar lângă grămezile de gunoi, în barăci, fără apă și electricitate, fără o igienă elementară, printre rozătoare și expuși condițiilor și fenomenelor meteorologice extreme, afectați de boli epidemice cauzate, în principal, de gunoiul pe care sunt plătiți să-l colecteze și să-l înlăture din toate zonele din Attica.”²⁹⁹

²⁹⁵ CMUE (2005) Migranții, minoritățile și locuințele: excluziune, discriminare și antidiscriminare în 15 state membre ale UE; document disponibil la adresa: <http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/CS-Housing-en.pdf> (29.09.2009).

²⁹⁶ PNUD (2004) *Aspecte ale sărăciei, aspecte ale speranței*, p. 16, document disponibil la adresa: <http://vulnerability.PNUD.sk/DOCUMENTS/bulgaria.pdf> (30.03.2009).

²⁹⁷ Centrul European pentru Drepturile Romilor, Centrul pentru drepturi de locuire și evacuări, osservazione, Sucar Drom (2008) *Observații scrise referitoare la Italia prezentate la cea de-a 72-a sesiune a Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale*, p.13, document disponibil la adresa: http://www.osservazione.org/documenti/CEDR-Report-2008%20IT_.pdf (15.03.2009).

²⁹⁸ Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (2007), *Al treilea raport privind Portugalia*, p. 28, document disponibil la adresa: http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_03/03_CbC_eng/PRT-CbC-III-2007-4-ENG.pdf (11.03.2009).

²⁹⁹ Cazul nr. 16048/2007 al Ombudsmanului; *Raportul anual pentru 2008* al Ombudsmanului grec, p.40, document disponibil la adresa: http://www.synigoros.gr/annual_2008_gr.htm (02.10.2009).

Îmbunătățirea caracterului locuibil al locuințelor romilor

Programul guvernamental privind construcția de locuințe și integrarea socială din Ungaria, așa cum a fost aplicat în Kerecsend, a inclus renovarea caselor romilor care constituiau o amenințare pentru viață, precum și renovarea locurilor publice prin construirea de trotuare și refacerea străzilor, montarea unei conducte principale de alimentare cu gaze, curățarea fântânilor publice, construirea unui nou spațiu de joacă și renovarea locurilor publice din zonele centrale ale satului. Modul în care au fost executate renovările a fost unul creativ, bazat pe cerere și resurse. În urma unui studiu privind condițiile locuințelor, renovările nu au fost executate numai de specialiști; beneficiarii cu experiență anterioară în construcții au fost angajați temporar pentru a executa ei înșiși lucrările. Acolo unde rezidenții puteau realiza doar reparațiile minore la propriile case, acestora li s-au asigurat numai materialele de construcție necesare.

FRA (2009), Studiu de caz: Combaterea segregării rezidențiale a romilor, Ungaria

Proiect de revitalizare

Proiectul de revitalizare derulat în Koblenz, Germania, denumit „Unterer Astein”, a avut ca scop îmbunătățirea condițiilor de locuit și a calității vieții într-un cartier defavorizat din punct de vedere social. Grupul-țintă al proiectului a fost alcătuit din 260 de locatari defavorizați din punct de vedere social, dintre care 50% erau familii de Sinti. Acest proiect a fost derulat de orașul Koblenz și de societatea locală neguvernamentală de administrare a fondului locativ, Koblenzer WohnBau GmbH. Proiectul a fost aprobat în decembrie 2000, iar revitalizarea a început în vara anului 2003. Costurile totale s-au ridicat la 11,1 milioane EUR, finanțate în cadrul programului național „Orașul social”. Finanțarea a fost asigurată, în părți egale, de guvernul landului Renania-Palatinat și de societatea Koblenzer WohnBau³⁰⁰.

³⁰⁰ Bauforum Rheinland-Pfalz (2004) *Mehrfamilienhäuser der 20er bis 60er Jahre – Sanierungsbeispiele aus Rheinland-Pfalz*, document disponibil la adresa: <http://bauforum.rlp.de/download/mfh.pdf> (25.03.2009).

4.5 Amplasarea

Potrivit Comitetului pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale, „locuința adecvată trebuie să fie amplasată astfel încât să permită accesul la opțiuni de încadrare în muncă, la servicii de asistență medico-sanitară, școli, centre de îngrijire a copilului și alte facilități sociale. Acest lucru este valabil atât pentru orașele mari, cât și pentru zonele rurale, unde timpul și cheltuielile necesare deplasării la și de la locul de muncă pot solicita în mod excesiv bugetele gospodăriilor sărace. De asemenea, locuințele nu trebuie construite în zone poluate sau în imediata apropiere a unor surse de poluare care amenință dreptul la sănătate al locuitorilor”. Potrivit CERD, statele trebuie să contracareze „măsurile locale de respingere a cererilor de locuință ale romilor și expulzarea ilegală a acestora, precum și [...] amplasarea romilor în tabere situate în afara zonelor populate, în așezări izolate și fără acces la asistență medicală și alte facilități”³⁰¹.

Datele din studiile tematice ale RAXEN arată că mulți romi și travellers trăiesc în zone care nu îndeplinesc aceste condiții, în special în așezări neoficiale. De exemplu, în **Spania**, un studiu efectuat în 2006 constata că mai puțin de jumătate (41,9%) dintre cartierele locuite în mare parte de persoane de etnie romă aveau acces la centre de pregătire profesională în zonele respective, un procent foarte scăzut în comparație cu restul populației³⁰². În **Regatul Unit**, cercetările realizate în 2001-2002 de către Centrul pentru Studii Urbane și Regionale al Universității din Birmingham în ceea ce privește suprafața și calitatea spațiilor oferite de autoritatea locală țiganelor/travellers din Anglia arată că majoritatea spațiilor pentru travellers erau amplasate la distanțe de peste 1 km față de oficiul poștal, și peste o treime din acestea la distanțe de peste 1 km față de serviciile de transport public, în timp ce aproximativ jumătate din totalul spațiilor sufereau, într-o anumită măsură, de probleme cauzate de terenurile sau activitățile învecinate³⁰³. Pentru a facilita proiectarea și construirea de spații de staționare durabile de bună calitate în **Regatul Unit**, Departamentul pentru Comunități și Administrație Locală a publicat în 2008 un Ghid al bunelor practici intitulat *Proiectarea spațiilor de staționare destinate*

³⁰¹ CEDR (2000) Recomandarea generală nr. 27, *Discriminarea împotriva romilor*, alineatul (31), disponibilă la adresa: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument) (12.10.2009)

³⁰² Centro de Investigaciones Sociológicas (2006) *Encuesta sociológica a los hogares de la población gitana*, document disponibil la adresa: http://www.cis.es/cis/openem/ES/1_encuestas/estudios/ver.jsp?estudio=7820&cuestionario=9034&muestra=14325 (16.01.2009).

³⁰³ Regatul Unit/Biroul Viceprim-ministrului (2003) *Spații pentru țigani/travellers oferite de autoritatea locală în Anglia*, p. 75-93, document disponibil la adresa: <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/138832.pdf> (16.01.2009).

țigănilor și travellers³⁰⁴, în care se acordă o atenție deosebită amplasării în conformitate cu Circulara nr. 01/2006 privind proiectarea spațiilor de staționare a rulotelor destinate țigănilor și travellers. Pe lângă accentuarea aspectelor legate de sănătate și securitate în selectarea amplasamentului unui spațiu de staționare, ghidul subliniază că „așa cum se întâmplă în cazul oricărei alte forme de locuință, spațiile amplasate neadecvat, care nu asigură accesul cu ușurință la șosele sau servicii de transport public, vor avea urmări negative asupra posibilității rezidenților de a căuta sau păstra un loc de muncă, de a frecventa școlile sau unitățile de învățământ sau de formare postșcolară, de a avea acces la serviciile de asistență medicală și la centrele comerciale. Mai mult decât atât, accesul la serviciile locale și contactul social cu alți rezidenți din comunitate ar trebui să contribuie la înlăturarea miturilor și stereotipurilor ce pot determina tensiuni în interiorul comunității, încurajând în schimb sentimentul apartenenței la o comunitate cu interese comune”.

Criteriile de alocare a unei locuințe sociale pot influența calitatea, precum și amplasarea locuinței oferite. De exemplu, în Pilsen, **Republica Cehă**, autoritățile locale au declarat că au oferit locuințe numai în anumite zone celor pe care i-au identificat ca fiind de etnie romă, pe baza numelor acestora³⁰⁵. În Bolzano, **Italia**, romii și populația Sinti din localitate care ocupă locuințe sociale sunt concentrați într-o singură zonă³⁰⁶. În **Suedia**, un funcționar public local declara în 2002 că orașul său „nu poate accepta mai mulți țigani” pentru că „locuințele concentrate într-o zonă rezidențială deja sensibilă din punct de vedere social dau naștere la probleme aproape imposibil de controlat”³⁰⁷.

Romii și travellers care trăiesc în așezări neoficiale la periferia orașelor au acces limitat la serviciile publice, la locuri de muncă și școli. De exemplu, PFN RAXEN a raportat că în Daugavpils, **Letonia**, multe familii de romi locuiesc departe de școli sau de serviciile administrative³⁰⁸. În **Slovacia**, beneficiarii de etnie romă ai unui proiect de locuințe publice au declarat următoarele: „Este

³⁰⁴ Document disponibil la adresa:

<http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/designinggypsiesites.pdf>
(01.10.2009).

³⁰⁵ M. Brož, P. Kintlová, L. Toušek (2007). *Kdo drží černého Petra. Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísni – společnost při České televizi, document disponibil la adresa:

http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=525:kd-o-dri-erneho-petra-socialni-vyloueni-v-liberci-plzni-a-usti-nad-lbaem&catid=482:analyzy-a-vyzkumy&Itemid=272 (15.04.2009).

³⁰⁶ Centrul European pentru Drepturile Romilor, Centrul pentru drepturi de locuire și evacuări, osservazione, Sugar Drom (2008) *Observații scrise referitoare la Italia prezentate la cea de-a 72-a sesiune a Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale*, p.13, document disponibil la adresa: <http://www.osservazione.org/documenti/CEDR-Report-2008%20IT.pdf> (15.03.2009).

³⁰⁷ DO (2008) *Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden – En rapport från DO: ssärskilda arbete under åren 2006-2008 kring diskriminering på bostadsmarknaden*.

³⁰⁸ Interviu cu biroul regional al organizației neguvernamentale a romilor „Nevo Drom” din Daugavpils și regiunea Daugavpils – PFN RAXEN Letonia (2009) – *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

prea departe. Nu poți merge pe jos în sat atunci când ai nevoie de ceva. Măcar dacă ar exista un trotuar; acum trebuie să mergem pe șosea, pe unde circulă și mașinile. În urmă cu patru-cinci luni o mașină a ucis un copil”³⁰⁹.

De multe ori, așezările neoficiale și spațiile de staționare, iar, în unele cazuri, și locuințele sociale, sunt amplasate în zone care constituie un pericol pentru mediu, după cum susțin rapoartele referitoare la **Bulgaria, Grecia, Franța, România și Slovacia**. În **Irlanda**, un raport din 2008 sublinia că 82,5% din spațiile de staționare sau sistemele de locuințe colective pentru travellers prezentau în apropiere o formă sau alta de pericol pentru mediu (stâlp de electricitate, stâlp de telefonie, gropi de gunoi, artere principale, poluare industrială)³¹⁰. În **Regatul Unit**, datele din 2001-2002 indică faptul că aproximativ 50% din totalul spațiilor erau amplasate în zone indezirabile, 26% lângă autostrăzi sau artere principale, 13% în apropierea liniilor de cale ferată, 12% lângă gropi de gunoi și 8% în apropierea platformelor industriale sau comerciale³¹¹. În **Italia**, legislația regională prevede adesea în mod explicit că taberele și zonele de tranzit ar trebui să faciliteze accesul la educație, asistență medicală și servicii sociale, precum și participarea la viața socială din zonă³¹². Cu toate acestea, după cum se arată în studiul tematic al RAXEN, aceste condiții sunt rareori puse în practică.

³⁰⁹ Interviu cu un respondent de etnie romă, Slovacia, 17.03.2009, FRA (2009), *Studiu de caz: Proiecte de locuințe destinate romilor în comunitățile mici, Slovacia*.

³¹⁰ K. Treadwell-Shine, F. Kane și D. Coates (2008) *Traveller Accommodation in Ireland: Review of Policy and Practice* [Adăposturile pentru travellers din Irlanda: Analiza politicii și practicii], Dublin: Centrul de cercetare în domeniul locuinței.

³¹¹ Regatul Unit/Biroul Viceprim-ministrului (2003) *Spații pentru țigani/travellers oferite de autoritatea locală în Anglia*, p. 75-93, document disponibil la adresa: <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/138832.pdf> (10.10.2009).

³¹² Regione Piemonte/LR n. 26, „Interventi a favore della popolazione zingara” (10.06.1993), document disponibil la adresa: http://www.comune.torino.it/stranieri-nomadi/nomadi/normativa/regionale/legge_26.pdf (15.03.2009).

Reabilitare urbană în Budapesta

Programul s-a derulat într-o zonă a sectorului 8 al orașului Budapesta, cunoscută sub numele de Cartierul Magdolna. Obiectivele programului sunt reabilitarea socială și revitalizarea urbană a unei zone defavorizate, segregate a orașului Budapesta, locuită în cea mai mare parte de romi. Programul vizează întreruperea ciclului continuu de excludere socială a rezidenților și a degradării sociale ulterioare a zonei. Spre deosebire de alte regenerări de tip „prosper”, programul încearcă să păstreze rezidenții actuali. Pentru aceasta a fost conceput un program complex care include construirea de locuințe și spații publice, precum și asigurarea condițiilor care să permită indivizilor să evite ciclul excluderii sociale, cum ar fi educația, ocuparea forței de muncă și angajamentul civic³¹³.

Segregarea

Potrivit Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, „deși în unele țări condițiile segregării totale sau parțiale au fost generate de politicile guvernamentale, segregarea parțială poate rezulta, de asemenea, ca produs secundar involuntar din acțiunile persoanelor private. [...] Comitetul afirmă, prin urmare, că segregarea rasială poate apărea și fără inițiativa sau implicarea directă a autorităților publice. Comitetul invită statele participante să monitorizeze toate tendințele care pot determina segregarea rasială și să depună eforturi în vederea eradicării oricăror consecințe negative ale acesteia [...]”³¹⁴.

Așezările segregate includ așezările locuite numai de romi/travellers și așezările cu o populație majoritară de romi/travellers. În funcție de tip, acestea pot include cartiere din capitală, centre regionale, orașe mici și sate, precum și așezări neoficiale, tabere și spații de staționare. Amplasarea acestor așezări poate fi centrală, periferică și îndepărtată³¹⁵.

Informațiile furnizate de RAXEN și alte surse sugerează că localitățile sau așezările locuite fie exclusiv, fie în mare parte de romi, se întâlnesc în mai multe state membre, cum ar fi **Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Franța,**

³¹³ RÉV8 (2007) *Budapest-Józsefváros Magdolna Negyed Program I. Jelenlegi állásáról és monitoring vizsgálatáról*, document disponibil la adresa: http://www.rev8.hu/csatolmanyok/proj_dokok/proj_dokok_21.pdf (27.03.2009).

³¹⁴ Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CEDR) (1995), Comentariul general 19, *Segregarea rasială și apartheidul (articolul 3)*, document disponibil la adresa: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/18c91e92601301fbc12563ee004c45b6?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/18c91e92601301fbc12563ee004c45b6?Opendocument) (8.10.2009).

³¹⁵ Potrivit unei definiții a segregării sociale ca „separare spațială a populației în funcție de poziția socială sau socio-economică” (Sako Musterd, *Segregarea socială și etnică în Europa: niveluri, cauze și efecte*, Jurnalul Afacerilor Urbane, 2005).

Cipru, Ungaria, Italia, Lituania, Portugalia, România, Slovenia, Slovacia și Spania. De exemplu, în **Slovenia**, Grupul de experți pentru soluționarea problemelor legate de spațiu în așezările de romi, înființat de stat, a raportat în 2007 că două treimi dintre așezările de romi din țară sunt separate fizic de așezările populației de altă etnie decât cea romă³¹⁶. În **Italia**, politica de instalare a romilor și Sinti în „tabere nomade” continuă să izoleze romii și Sinti de populația italiană majoritară³¹⁷. O serie de informații fragmentate privind segregarea din **Spania** indică importante variații la nivel regional; în timp ce procentul cel mai ridicat de segregare rezidențială se înregistrează în Galicia (34%), acesta este considerabil mai scăzut în Asturias (13%), în Insulele Baleare (13%) și în Cantabria (10%)³¹⁸.

În mai multe state membre, romii locuiesc în zone mixte împreună cu alte minorități etnice sau imigranți. În **Suedia**, Ombudsmanul împotriva discriminării etnice a calificat aceste zone ca fiind defavorizate din punct de vedere socio-economic, în special din cauza calității necorespunzătoare a locuințelor, anumite grupuri, inclusiv romii, fiind bine reprezentate³¹⁹. Un activist de etnie romă din Suedia, intervievat de PFN RAXEN, a declarat că „romii sunt orientați către aceste zone segregate”³²⁰. O situație similară a fost raportată în **Belgia**, unde romii locuiesc în zone sărace în care numărul imigranților este foarte ridicat (cum ar fi în Molenbeek, Schaerbeek etc)³²¹, dar și în **Danemarca și Portugalia** (de exemplu, cartierele Cucena din Seixal, Pedreiras din Beja, Quinta da Torrinha din Lisabona sau Margens do Arunca din Pombal)³²². În unele cazuri, politicile bine intenționate având ca scop îmbunătățirea situației locuințelor destinate romilor și travellers pot practic perpetua sau chiar determina segregarea acestora. De exemplu, în **Cipru**, locuințele prefabricate special proiectate pentru romi au fost amplasate într-o

³¹⁶ J. Zupančič (2007) „Romska naselja kot posebni del naselbinskega sistema v Sloveniji”, în: *Dela*, Nr. 27, p. 215-246, document disponibil la adresa: http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/Publikacije/Dela/files/Dela_27/12_zupancic.pdf (29.05.2009).

³¹⁷ Centrul European pentru Drepturile Romilor, Centrul pentru Drepturi de Locuire și Evacuări, Osservazione and Sucar Drom (2008) *Observații scrise referitoare la Italia prezentate la cea de-a 72-a sesiune a Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale*, document disponibil la adresa: <http://www.CEDR.org/db/02/C9/m000002C9.pdf> (10.10.2009).

³¹⁸ Fundación Secretariado Gitano (2008) *Mapa sobre vivienda y comunidad gitana en España 2007*, document disponibil la adresa: <http://www.gitanos.org/publicaciones/mapavivienda> (22.12.2008).

³¹⁹ DO (2008) *Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden – En rapport från DO:s särskilda arbete under åren 2006-2008 kring diskriminering på bostadsmarknaden*, document disponibil la adresa: <http://www.do.se/Material/Gamla-ombudsmannens-material/Rapporter> (01.10.2009).

³²⁰ Interviu cu un activist de etnie romă (28.05.2009); PFN RAXEN Suedia (2009), *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

³²¹ Centrul pentru Integrare Regională FOYER, Bruxelles (2004) *De Roma van Brussel* [Romii din Bruxelles].

³²² PFN RAXEN Portugalia (2009), *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

zonă îndepărtată³²³. Rezultate similare au fost raportate și în alte țări, inclusiv în **Slovacia**³²⁴ și **Ungaria**³²⁵.

De asemenea, segregarea poate fi asociată conflictelor și tensiunilor sociale. De pildă, în **Regatul Unit**, rezultatele unei anchete realizate de CER³²⁶ în 2004 arată că peste două treimi (67%) dintre autoritățile locale din Anglia și Țara Galilor au fost nevoite să aplaneze tensiunile dintre țiganii sau travellers irlandezi și alți membri ai populației; pentru 94% dintre aceste autorități, taberele constituie una dintre problemele majore; 46% fac referire la planificarea urbană și aplicarea acesteia; iar 51% dintre autorități vorbesc despre ostilitatea din partea publicului larg. Tensiunile din interiorul comunității se manifestă, de obicei, sub formă de plângeri depuse de rezidenți pe lângă consiliul local (61%) și sub formă de relatări media ostile (43%). În privința responsabilității media, raportul CER observă: „poveștile instigatoare din presă cu privire la taberele și așezările neautorizate conduc, în cel mai fericit caz, la tensiuni între locuitorii acestor așezări și comunitățile învecinate și, în cel mai nefericit caz, la agresarea țiganilor și travellers irlandezi. Comportamentul antisocial adoptat de o minoritate a țiganilor și travellers irlandezi a întărit stereotipurile negative în defavoarea altor membri ai acestor grupuri”. Consecința generală cea mai importantă a acestor tensiuni este rezistența publicului față de asigurarea altor spații publice sau private și intensificarea segregării.

În unele cazuri, pot apărea probleme chiar și atunci când se încearcă instalarea romilor în locuințe integrate. De exemplu, în **Polonia**, media a informat că în procesul de aplicare a unui program de integrare desfășurat de orașul Pulawy, ca urmare a instalării romilor într-un bloc de apartamente, familiile de altă etnie decât cea romă s-au plâns că situația lor de a avea vecini romi era „o pedeapsă nemeritată”³²⁷.

Romii care locuiesc în așezări segregate pot fi supuși unor atacuri rasiste violente. Potrivit rapoartelor ONG-urilor, de la începutul anului 2008, nouă romi și-au pierdut viața fiind împușcați sau căzând victimă cocteilurilor Molotov și altor atacuri violente care au avut loc în așezările segregate ale

³²³ PFN RAXEN Cipru (2009), *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

³²⁴ A se vedea: FRA (2009), *Studiu de caz: Proiecte de locuințe destinate romilor în comunitățile mici, Slovacia*.

³²⁵ FRA (2009), *Studiu de caz: Combaterea segregării rezidențiale a romilor, Ungaria*.

³²⁶ Comisia pentru Egalitate Rasială (2006), *Context comun: Egalitate, bune relații rasiale și spații pentru țiganii și travellers irlandezi*, document disponibil la adresa: http://83.137.212.42/sitearchive/cre/downloads/commonground_report.pdf (02.20.2009).

³²⁷ H. Bednarzewska (2006) „Sąsiedzi żyją jak pies z kotem”, în: *KurierLubelski.pl* (20.01.2006), document disponibil la adresa: <http://www.kurierlubelski.pl/module-dzial-viewpub-tid-9-pid-22512.html> (29.03.2009).

romilor din **Ungaria**³²⁸. Potrivit rapoartelor, o trăsătură comună a atacurilor o reprezintă faptul că victimele locuiau la marginea așezărilor segregate, ceea ce le-a permis agresorilor să fugă imediat³²⁹. Conform raportărilor FRA din 2008, în **Italia** au fost atacate taberele segregate de romi din Ponticelli, Napoli³³⁰. În 2009, în **România**, ONG-urile au protestat împotriva hărțuirii romilor care locuiau în așezările segregate din județul Harghita³³¹. În Belfast, **Irlanda de Nord**, presa a comentat atacurile rasiste asupra unui grup de apartamente în care locuiau peste 100 de romi de origine română³³².

Există, totuși, dovezi ale schimbării opiniei publice în urma dezbaterilor deschise și a îmbunătățirii comunicării. Un exercițiu de consultare inovator, „sondajul deliberativ”³³³, referitor la politicile **Bulgariei** privind romii a arătat că respondenții sprijină mai puțin cartierele separate de romi și mai mult măsurile care i-ar ajuta pe romi să obțină locuințe adecvate și legale³³⁴. Pe parcursul acestui proces, numărul celor care susțineau atitudini negative de genul „romii ar trebui să locuiască în cartiere separate” a scăzut de la 43% la

³²⁸ Centrul European pentru Drepturile Romilor (2009) *Atacurile împotriva romilor din Ungaria în perioada ianuarie 2008-septembrie 2009*, document disponibil la adresa: <http://www.CEDR.org/db/04/2C/m0000042C.pdf> (10.10.2009).

³²⁹ N. Thorpe (2009) ‘Hungary Roma mourn “gang victim”’ [Romii unguri plâng „victima bandelor”], pe site-ul internet *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8189746.stm> (07.08.2009).

³³⁰ Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (2008) *Raport privind incidentele: atacurile violente împotriva romilor din districtul Ponticelli al orașului Napoli din Italia*, document disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/Incid-Report-Italy-08_en.pdf (19.06.2009).

³³¹ Romani CRISS (2009) *Protestul organizațiilor de romi din Miercurea Ciuc - 30 iulie 2009*, http://www.romanicriss.org/informare_mars_MC%20doc.pdf (10.10.2009)

³³² P. Morrison (2009) „Attacks continue on Romanians in Northern Ireland” [Atacurile asupra românilor din Irlanda de Nord continuă], pe site-ul internet *ABC News* (06.18.2009), <http://abcnews.go.com/International/wireStory?id=7870299> (10.10.2009).

³³³ Sondajul deliberativ® reprezintă o încercare de utilizare a televiziunii și a cercetării opiniei publice într-o manieră nouă și constructivă. Un eșantion aleatoriu, reprezentativ dintr-o populație dată este mai întâi chestionat cu privire la obiectivele vizate. După acest prim sondaj, membrii eșantionului sunt invitați să se reunească într-un cadru unic, pe durata unui sfârșit de săptămână, pentru a discuta problemele. Materiale de informare selectate atent sunt trimise participanților, acestea fiind puse la dispoziție și în mod public. Participanții se angajează într-un dialog cu experți și lideri politici cu opinii divergente, pe baza întrebărilor pregătite în grupuri de discuție restrânse, conduse de moderatori instruiți. Anumite părți ale evenimentelor desfășurate pe parcursul sfârșitului de săptămână sunt difuzate la televiziune, fie în direct, fie sub formă de înregistrări. În urma deliberărilor, eșantionului îi sunt adresate încă o dată întrebările inițiale. Modificările de opinie rezultate reprezintă concluziile la care ar ajunge publicul în cazul în care oamenii ar avea posibilitatea să fie mai informați și mai implicați în aceste probleme. Mai multe informații la adresa <http://cdd.stanford.edu/polls/docs/summary/> (02.10.2009).

³³⁴ Институт „Отворено общество” – София (2007), *Sondajul deliberativ® sprijină integrarea romilor în societatea bulgară*, disponibil la adresa: http://www.osi.bg/downloads/File/Deliberative%20Poll_ENG.pdf (30.03.2009).

21%, iar susținerea măsurilor punitive cum ar fi „ridicarea unui zid în jurul ghetoului” a scăzut, de asemenea, de la 12% până la 7%³³⁵.

De asemenea, pot fi identificate mai multe inițiative pozitive de combatere a segregării. De exemplu, în **Ungaria** finanțarea acordată autorităților locale este legată de elaborarea unor Strategii integrate de dezvoltare urbană care să includă planuri de combatere a segregării³³⁶. În conformitate cu Programul pe 2005 pentru locuințe și integrare socială, autoritățile locale sunt sprijinite în vederea aplicării proiectelor de locuințe care vizează în mod specific eliminarea ghetourilor de romi și încurajează integrarea romilor și a indivizilor de alte etnii în ceea ce privește locuințele³³⁷. În plus, Legea din 2003 privind egalitatea de tratament și promovarea egalității de șanse³³⁸ tratează în mod specific problema segregării rezidențiale³³⁹. Au fost, de asemenea, raportate o serie de bune practici în **Spania**, în Comunitățile Autonome Andaluzia și Madrid, unde locuitorilor așezărilor neoficiale, inclusiv romilor, li se asigură locuințe integrate³⁴⁰.

În **Grecia**, potrivit reprezentantului Rom Net, municipalitatea suburbiei Aghia Varvara din zona metropolitană extinsă a orașului Atena reprezintă un bun exemplu pentru modul în care deținerea unei locuințe în proprietate poate combate segregarea spațială. Mulți romi, aproximativ 8-10% din totalul populației, au reușit, în ultimii 10-20 ani, să cumpere terenuri ieftine în această mică suburbie a Atenei locuită, în principal, de familii de muncitori, construindu-și treptat case într-o zonă săracă, dar nesegregată. În prezent, serviciile sociale ale municipalității sunt bine dezvoltate, în ciuda restricțiilor financiare actuale, oferind asistență tuturor rezidenților, inclusiv imigranților (printre ei aflându-se și câțiva romi albanezi). Un reprezentant al Rom Net,

³³⁵ Институт „Отворено общество” – София (2007), *Sondajul deliberativ® sprijină integrarea romilor în societatea bulgară*, disponibil la adresa: http://www.osi.bg/downloads/File/Deliberative%20Poll_ENG.pdf (30.03.2009).

³³⁶ *Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT)* [Noul Plan de Dezvoltare din Ungaria (NPDU)]; a se vedea Szociális és Munkügyi Minisztérium (2008) *Kormányzati intézkedések a lakhatási szegregáció visszaszorítására*, document disponibil la adresa: <http://www.romaweb.hu/romaweb/index.html> (27.03.2009).

³³⁷ FRA (2009), *Studiu de caz: Combaterea segregării rezidențiale a romilor, Ungaria*.

³³⁸ Ungaria/Legea nr. CXXV din 2003.

³³⁹ Legea prevede tipologiile specifice de situații legate de locuințe în care se încalcă postulatul egalității de tratament și în cazul persoanelor cu caracteristici protejate care sunt discriminate, în mod direct sau indirect, în ceea ce privește acordarea ajutoarelor de stat sau locale pentru locuințe, preferințele sau subvențiile la dobândă, în procesul de vânzare sau închiriere a apartamentelor și a loturilor pentru construcții aflate în proprietatea statului; refuzarea sau condiționarea eliberării autorizației de construcție, bazată în mod direct sau indirect pe oricare dintre caracteristicile protejate. De asemenea, legea prevede că dispozițiile referitoare la locuințe nu pot viza segregarea involuntară a grupurilor de populație care prezintă una dintre caracteristicile protejate.

³⁴⁰ FRA (2009), *Studiu de caz: Îmbunătățirea situației romilor în materie de locuințe, Spania și Comitetul Consultativ al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale (2008): Al doilea aviz referitor la Spania, adoptat la 22 februarie 2007*, p. 5, disponibil la adresa: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=4858d97a2> (19.05.2009).

intervievat de PFN RAXEN, a sugerat că dreptul de proprietate al romilor asupra terenului ar trebui să constituie cheia oricărei soluții viabile în materie de locuințe și a integrării treptate a romilor în societățile locale. Raportul din 2009 al Consiliului ONU pentru Drepturile Omului precizează acest exemplu, cu observația că „municipalitatea din St. Varvara oferă un exemplu pozitiv de integrare a comunității romilor în societate, fără segregare spațială sau socială și cu o participare semnificativă la viața locală”³⁴¹.

Locuințe integrate în Ostrava

În urma inundațiilor din 1997 care au devastat locuințele din Ostrava, Republica Cehă, o inițiativă civică susținută de autoritățile locale și naționale a dus la construirea „satului coexistenței”, un nou tip de locuințe cu chirie de calitate superioară pentru 30 de familii sărace care și-au pierdut casele în urma inundațiilor. Zece dintre aceste familii erau de etnie romă, zece de alte etnii, iar ultimele zece erau mixte: acest echilibrul se menține. Beneficiarii au participat activ la pregătirea, construirea și administrarea „satului coexistenței”, contribuind la formarea unei comunități multi-etnice integrate, având un puternic sentiment al proprietății și responsabilității față de satul lor.

FRA (2009), Studiu de caz: Traiul urban integrat din Ostrava, Republica Cehă

³⁴¹ Adunarea Generală a ONU, Consiliul pentru Drepturile Omului, A/HRC/10/11/Add.3, 18 februarie 2009, „Promovarea și protejarea drepturilor omului, a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale, inclusiv dreptul la dezvoltare”, raport al expertului independent al ONU pe probleme de minorități, domnul Gay McDougall, p. 16-17, alineatul (59), disponibil la adresa: <http://daccess-ods.un.org/TMP/4203667.html> (02.10.2009).

Relocarea romilor în zone centrale

Așezările romilor sunt, deseori, amplasate la periferia orașelor. O excepție notabilă o constituie un proiect ce vizează construirea de locuințe sociale în Val'kovňa, Slovacia, susținut prin programul de construire de locuințe al Ministerului Construcțiilor și Dezvoltării Regionale din Republica Slovacă. Terenul pentru construirea noilor locuințe pentru romii din localitate se află în zona centrală, în apropierea biroului municipal și între centrul localității Val'kovňa și mai multe case în care locuiesc familii de romi. În plus, municipalitatea a optat pentru construirea de locuințe publice de calitate superioară (cunoscute ca „locuințe de standard comun”) și nu de locuințe de standard inferior, construite de cele mai multe ori pentru romi și privite ca simbol al statutului lor „inferior”. Potrivit unui beneficiar rom, situația lor în materie de locuințe s-a îmbunătățit: „Este mult mai bine decât înainte. Nu ne-a fost ușor să locuim într-un apartament împreună cu socrii și să avem o singură cameră pentru noi, ca familie.”

FRA (2009), Studiu de caz: Proiecte de locuințe destinate romilor în comunitățile mici, Slovacia

Eliminarea segregării spațiale și sociale

Proiectul Città Sottili din Pisa, Italia, a fost conceput să elimine segregarea spațială și socială. Două dimensiuni au fost considerate esențiale pentru reușita acestui proiect, și anume, educația și sprijinul social. În primul rând, minorii au fost integrați în sistemul de învățământ, iar adulților le-au fost oferite cursuri de formare profesională. În al doilea rând, s-a oferit sprijin și asistență socială familiilor implicate pentru a putea găsi adăposturi private adecvate și pentru a se putea acomoda cu noii vecini și cu noul mediu (inclusiv familiarizarea cu școlile locale, centrele de asistență medicală și birourile administrației locale). Proiectul a fost demarat în 2002 și până în 2007 fuseseră relocate cu succes peste 400 de persoane din tabere în locuințe publice, adăposturi private și centre de primire temporare. Patru tabere au putut fi închise și aproximativ 200 de copii au început să meargă cu regularitate la școală (cu îmbunătățiri semnificative ale rezultatelor, ceea ce a permis unora să-și continue studiile secundare, situație foarte rar întâlnită până atunci)³⁴².

4.6 Adecvarea culturală

Potrivit Comitetului pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, „modul în care este construită locuința, materialele de construcție utilizate și politicile de susținere a acestora trebuie să sprijine exprimarea adecvată a identității culturale și a diversității locuințelor”.

S-a observat că unele locuințe de stat destinate romilor și travellers nu sunt adecvate din punct de vedere cultural, ignorând trăsăturile specifice ale culturii rome și travellers. De exemplu, cerințele culturale ale țiganilor/travellers sugerează că accesul la toaletă ar trebui să fie strict separat de orice zonă în care se prepară alimente. Totuși, în **Regatul Unit**, studiul din 2001-2002 a constatat că 45% dintre locuințe au fost proiectate astfel încât toaleta să fie accesibilă direct din zona bucătăriei, iar 34% aveau acces la toaletă direct de afară (proiectul era preferat de mulți țigani și de alți travellers)³⁴³.

Noile proiecte de locuințe trebuie să țină seama de aspectele legate de adecvarea culturală, pe baza informațiilor furnizate de beneficiari, pentru a evita înțelegerea greșită a nevoilor romilor și travellers. De exemplu, în **Slovacia**, în

³⁴² A. Sconosciuto, A. Minghi (2007) (editori) *Le città Sottili – Programma della Città di Pisa con la comunità rom del territorio- Sintesi del Programma 2002-2007*, Società della Salute Zona Pisana - Comune di Pisa - Azienda USL 5 di Pisa. Document disponibil la adresa: http://www.anci.it/Contenuti/Allegati/presentazione_citta_sottili_2007.doc (07.10.2009).

³⁴³ Regatul Unit/Biroul Viceprim-ministrului, *Spații pentru țigani/travellers oferite de autoritatea locală în Anglia*, iulie 2003, document disponibil la adresa: <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/138832.pdf> (17.9.2009), p. 45.

cadrul unui proiect sprijinit de guvern privind construirea unei așezări pentru romi în Nalepkovo, echipa Facultății de Arhitectură a Universității Tehnologice din Slovacia a proiectat o casă din lemn, menită să reflecte nevoile și tradițiile culturale ale romilor. Totuși, proiectul, bazat mai degrabă pe o percepție romantică a culturii rome, nu corespundea nevoilor practice ale acestora. Potrivit unui respondent de etnie romă, „locuitorii caselor de lemn sunt disperăți, toate camerele sunt triunghiulare, așa încât nu le pot mobila corespunzător; vor trebui să cumpere mobilă pe comandă, însă nu au bani pentru aceasta”³⁴⁴.

Atunci când se asigură locuințe pentru travellers, trebuie să se țină seama de preferințele unora de a locui la un loc în grupuri familiale, fie în spațiile special amenajate, fie în sisteme de locuințe colective ce reflectă nevoile și opțiunile lor culturale³⁴⁵. Cu toate acestea, sunt puțini travellers cărora li se oferă această opțiune. De exemplu, în **Regatul Unit**, în Irlanda de Nord, numai 5% dintre travellers locuiesc în locuințe colective³⁴⁶, deși într-un sondaj recent privind evaluarea nevoilor³⁴⁷, peste două cincimi (41%) dintre cei care aveau nevoie de locuință au declarat că ar prefera adăposturile colective. În **Irlanda**, guvernul a emis în 2002 orientări specifice privind locuințele destinate travellers³⁴⁸. Datele oficiale din perioada 2000-2009 arată că aproximativ o cincime dintre familiile de travellers locuiesc în adăposturi specifice travellers (incluzând atât locuințele colective, cât și spațiile de staționare)³⁴⁹.

Imposibilitatea anumitor romi și travellers de a-și continua stilul de viață tradițional și de a avea acces la locuințe adecvate culturii lor i-a forțat să-și modifice modul de trai. Studiile realizate în **Regatul Unit** sugerează că mulți travellers se simt constrânși din cauza lipsei de spații legale de tranzit și unul dintre motivele principale pe care travellers le invocă pentru întreruperea

³⁴⁴ Interviu cu un respondent rom, 17.03.2009, Nalepkovo, Slovacia, citat în documentul FRA (2009) *Studiu de caz: Proiecte de locuințe destinate romilor în comunitățile mici, Slovacia*.

³⁴⁵ Centrul de cercetare în domeniul locuinței (2008), *Adăposturi specifice pentru travellers: practici, proiectare și administrare*, document disponibil la adresa http://www.chr.ie/fileupload/Publications/Traveller_Specific_Accommodation_-_Practice_Design_and_Management_66183539.txt.pdf (29.09.2009).

³⁴⁶ Regatul Unit/Oficiul Locativ din Irlanda de Nord (2008) *Evaluarea nevoilor travellers din Irlanda de Nord în materie de locuințe*, p. 21, document disponibil la adresa: http://www.nihe.gov.uk/travellers_accommodation_needs_assessment_2008.pdf (11.09.2009).

³⁴⁷ Oficiul Locativ din Irlanda de Nord (2008), *Evaluarea nevoilor travellers din Irlanda de Nord în materie de locuințe*, document disponibil la adresa: http://www.nihe.gov.uk/travellers_accommodation_needs_assessment_2008.pdf (29.09.2009).

³⁴⁸ Document disponibil la adresa: <http://www.environ.ie/en/Publications/DevelopmentandHousing/Housing/FileDownload.18187.en.pdf> (29.09.2009).

³⁴⁹ Departamentul Mediului, Patrimoniului și Administrației Locale (ani diferiți), *Recensământul anual al familiilor de travellers*, document disponibil la adresa: <http://www.environ.ie/en/Publications/StatisticsandRegularPublications/HousingStatistics/FileDownload.15291.en.XLS> (20.01.2009).

călătoriei este presiunea exercitată de aplicarea excesivă a legii. Travellers care se mută într-un adăpost amenajat se pot simți „izolați” și „dislocați” din familia lor extinsă, în timp ce pentru mulți travellers vârstnici lipsa de libertate și senzația limitării a fost o sursă reală de suferință, spațiile respective fiind adesea numite „închisori” sau „rezervații”³⁵⁰. În **Luxemburg**, *Code de la Route* [Codul Rutier] nu permite staționarea pe marginea drumului sau locuitul în rulote;³⁵¹ în plus, există alte două legi, Legea imigrației din 28 martie 1972 și legea prin care se interzice „vânzarea din ușă în ușă” din 16 iulie 1987, care afectează indirect romii și Sinti. În consecință, toți cei 250-500 de Sinti și romi care se estimează că locuiesc în Luxemburg sunt sedentari³⁵².

Construirea de locuințe adecvate din punct de vedere cultural

Așezarea „Sucar Plaza” („Piața frumoasă” în limba Sinti) din Guastalla, Italia, diferă mult de o tabără sau de un spațiu de staționare amenajat, atât ca structură, cât și ca administrare. „Sucar Plaza” este căminul a șase familii înrudite, ocupând o suprafață de 62,5 m x 64 m, un total de 4 000 m², împărțiți în șase loturi separate, unul pentru fiecare familie. Un lot măsoară 530 m² și este structurat astfel: o casă din materiale pre-fabricate cu suprafața de 60 m², un spațiu pavat de 230 m² și o grădină privată de 240 m². Spațiile de locuit din casă (dormitoare, bucătărie, cameră de zi) și curțile interioare sunt proiectate astfel încât să permită efectuarea cu ușurință a modificărilor structurale pentru adaptarea la nevoile diferite ale fiecărei familii și adecvarea la nevoile lor sociale și culturale. Sunt prevăzute ateliere, deoarece proiectul intenționează să promoveze competențele profesionale și independența economică a locuitorilor acestei așezări. Există și spații comune, cum ar fi o moschee și o piață. Cheia succesului acestui proiect a fost considerată a fi împărțirea responsabilității între Biroul Tehnic din Guastalla și familiile de Sinti. Acest lucru a fost posibil încă din etapa de planificare, cu ajutorul serviciilor de mediere culturală, prin intermediul Asociației Opera Nomadi, care s-a aflat în dialog permanent cu municipalitatea și cu activiștii Sinti³⁵³.

³⁵⁰ P. Van Cleemput (2007) *Health Impact of Gypsy Sites Policy in the UK* [Impactul asupra sănătății al politicii privind așezările de țigani din Regatul Unit], Cambridge: Cambridge University Press.

³⁵¹ Luxemburg/Code de la Route (01.06.2009), document disponibil la adresa: <http://www.mt.public.lu/transport/circulation/code/index.html> (01.10.2009).

³⁵² A. Reyniers (1990) „*Les Tsiganes au Grand-Duché de Luxembourg*” în: *Etudes Tsiganes*, Vol. 3, p. 52-55, și K. Waringo (2002) „Luxembourg, Deine Zigeuner” în: *D'Letzebuurger Land*, 1907.2002.

³⁵³ Informații suplimentare sunt disponibile la adresa: <http://sucardrom.blog.tiscali.it/> (10.10.2009).

Evaluarea nevoilor travellers în materie de locuințe

„Modelul Cambridge” de evaluare a nevoilor țiganilor/travellers în materie de locuințe, elaborat de Consiliul Comitatului Cambridgeshire împreună cu alte autorități publice din Regatul Unit a depășit dimensiunea unei simple evaluări a nevoilor legate de locuință, prin adoptarea unei metode multilaterale care să țină seama de nevoile de servicii și de nevoile mai generale de trai ale țiganilor și travellers. Acestea includ și evaluarea sănătății și a structurii demografice, gradul de frecvență școlară, precum și accesul la alte servicii. Intervievatorii au fost travellers instruiți de un colegiu local ca „intervievatori comunitari”. Foștii ntervievatori au subliniat importanța evaluării nevoilor în materie de locuințe, legăturile și contactele stabilite în cadrul acestei inițiative și competențele dobândite în legătură cu intervierea care, în unele cazuri, au atras oportunități de angajare.

FRA (2009), Studiu de caz: Modelul Cambridge de evaluare a nevoilor travellers, Regatul Unit

4. 7. Romii și travellers din alte state membre ale UE

Datele și informațiile referitoare la situația legată de locuințe a romilor care trăiesc în afara țării lor sunt limitate. Politicile statelor membre privind locuințele destinate romilor și travellers privesc, în principal, cetățenii, deși recent, în **Spania**, Planul Regional al Cataloniei, *Pla Integral del Poble Gitano a Catalunya* [Planul multilateral pentru populația romă din Catalonia]³⁵⁴ făcea referire la „romii din Est”. În **Franța**, politicile din domeniul locuinței nu se pot aplica cetățenilor UE de etnie romă sau resortisanților din țări terțe. În **Grecia**, Planul de acțiune integrată prevede indemnizații de locuință numai pentru romii cetățeni greci³⁵⁵. În **Slovenia**, romii care nu sunt cetățeni sloveni, chiar dacă dețin permise de ședere permanentă, nu pot solicita locuință cu chirie de la stat³⁵⁶.

Potrivit cercetării realizate în contextul unui studiu din 2009 al FRA³⁵⁷ privind exercitarea dreptului la liberă circulație și rezidență de către cetățenii de etnie romă ai Uniunii Europene, accesul la o locuință de stat sau socială și

³⁵⁴ Catalunya/Acord GOV/114/2009 (30.06.2009).

³⁵⁵ PFN RAXEN Grecia (2009), *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

³⁵⁶ Slovenia/SOP: 2003-01-3312 (19.06.2003).

³⁵⁷ Studiul va fi disponibil publicului în noiembrie 2009, pe site-ul internet al FRA: http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/home/home_en.htm.

indemnizația de locuință sunt rareori disponibile pentru romii din alte state membre ale UE care nu sunt angajați sau liber profesioniști. Date fiind dificultățile în găsirea unui loc de muncă datorate lipsei competențelor solicitate pe piața forței de muncă, a necunoașterii limbii sau a discriminării etnice, mulți sfârșesc în a locui în adăposturi sub standard, în tabere sau pe străzi.

De exemplu, în **Italia**, datele unui raport din 2008 al FRA privind incidentele³⁵⁸ arată că romii, în special cei din România și țările din fosta Iugoslavie, locuiesc în mare parte în tabere „autorizate” sau „neautorizate” situate în locuri neadevate, adesea fără apă, electricitate și canalizare. Politica de a oferi romilor un adăpost în tabere derivă dintr-o concepție greșită a acestora ca „nomazi”. Cu toate acestea, potrivit unui sondaj realizat în 2008³⁵⁹, 75% dintre romii chestionați locuiau în adăpostul respectiv de cel puțin patru ani, durata medie de domiciliere într-o tabără fiind de 7,5 ani. În **Finlanda**, presa a semnalat în 2008 cazul romilor români care locuiau în corturi, sub un pod, ca urmare a evacuării din cauza neachitării chiriei³⁶⁰. În **Irlanda**, potrivit articolelor apărute în presă în 2007, un grup de 86 de romi români locuiau într-o tabără neoficială în apropierea principalei șosele de centură a orașului Dublin. Familiile au fost în cele din urmă evacuate din acel spațiu și au fost asistate în vederea repatrierii³⁶¹. În **Spania**, un raport din 2006 al guvernului catalan face referire la cetățenii de etnie romă ai Uniunii Europene care locuiesc în condiții de supraaglomerare, fără a avea acces la utilități publice³⁶². Un studiu din 2008 realizat în Andaluzia, Catalonia, Murcia și Valencia a constatat că mai multe familii locuiau în apartamente închiriate sau în clădiri abandonate, fără acces la utilități publice, respectiv apă, curent electric și canalizare³⁶³.

³⁵⁸ FRA (2008), *Raport privind incidentele: atacurile violente împotriva romilor din districtul Ponticelli al orașului Napoli din Italia*, disponibil la adresa http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/Incid-Report-Italy-08_en.pdf (03.10.2009).

³⁵⁹ Sondaj realizat de Soletterre/Axis Market Research pe un eșantion de 286 persoane care locuiesc în tabere de romi din Milano, Pavia, Reggio Emilia, Roma și Torino, publicat în *Il Sole 24 Ore* (22.05.2008): *Come vivono i Rom e i Sinti nella società italiana?*; document disponibil la adresa: <http://sucardrom.blogspot.com/2008/05/come-vivono-i-rom-e-i-sinti-nella.html> (16.07.2008).

³⁶⁰ *Helsingin Sanomat* (02.02.2008), raportat în *Studiul tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers* al PFN RAXEN Finlanda.

³⁶¹ A se vedea comunicatul de presă al Pavee Point, document disponibil la adresa: http://www.paveepoint.ie/news/press_july_07_13.html, și articole din media <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ireland-deports-roma-after-standoff-over-roundabout-458753.html> - <http://www.irishtimes.com/newspaper/ireland/2007/0726/1185229890587.html> (20.05.2009).

³⁶² Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família (2006), *Gitanos procedents de l'Europa de l'Est a Catalunya*, document disponibil la adresa: http://www.gencat.net/benestar/publica/pdf/Tripa_gitanos.pdf (06.02.2009).

³⁶³ R. Martínez (coord) (2008), *La población rrom del Este Europeo en el Arco Mediterráneo. El largo camino hacia la inclusión social*, Cartagena: ASPROSOCU, document disponibil la adresa: <http://www.cepaim.org/data/Ressources/observlungo.pdf> (27.02. 2009).

În plus, condițiile din adăposturile asigurate solicitanților de azil de etnie romă din state nemembre UE nu sunt întotdeauna satisfăcătoare, de exemplu, în **Germania**, în special condițiile asigurate copiilor³⁶⁴.

4. 8. Impactul condițiilor de locuit asupra educației, ocupării forței de muncă și sănătății

Locuințele neadecvate afectează exercitarea altor drepturi economice și sociale. Segregarea rezidențială, în mod special, poate afecta negativ șansele de ocupare a forței de muncă, accesul la educație și absolvirea studiilor, sănătatea și accesul la asistență medico-sanitară.

În ceea ce privește educația, studiul PNUD realizat în **Slovacia** arată că „[...] cea mai slabă structură educațională a fost întâlnită la locuitorii așezărilor segregate. În aceste comunități, numărul persoanelor cu studii primare incomplete era mult mai ridicat (până la 44,2%), în timp ce procentul romilor care locuiau în așezări mixte era de 23,5%. Mai mult decât atât, era puțin probabil ca locuitorii așezărilor segregate să-și fi definitivat studiile primare și în special pe cele secundare (8,5% față de 18-19%)”³⁶⁵. În **Slovenia**, școlile sunt situate la distanțe mari de așezările segregate ale romilor³⁶⁶. În **Regatul Unit**, potrivit datelor din perioada 2001-2002, 68% dintre așezările de travellers erau amplasate la o distanță mai mare de 1 km de școlile primare³⁶⁷. În **Franța**, organismul pentru promovarea egalității, HALDE, a emis în 2009 o hotărâre³⁶⁸ privind, între altele, refuzul de a înscrie copiii travellers la școală, remarcând lipsa de cooperare din partea mai multor municipalități.

În privința ocupării forței de muncă, un studiu realizat în 2005 în **Ungaria** a arătat că nu exista niciun loc de muncă în aproximativ 200 de sate populate în principal de romi și nici servicii de transport public adecvate pentru a asigura

³⁶⁴ UNICEF (2007), *Zur Lage von Kindern aus Roma-Familien in Deutschland*, p. 16, document disponibil la adresa: http://www.unicef.de/fileadmin/content_media/presse/fotomaterial/Roma_Konferenz/UNICEF_STUDIE_Ergebnisse_Deutschland.pdf (23.03.2009).

³⁶⁵ PNUD (2006), *Raport privind condițiile de locuit ale romilor din Slovacia*, p. 63, document disponibil la adresa: <http://europeandcis.PNUD.org/home/show/75D267A1-F203-1EE9-BF9FD7C36EDC47B5> (10.10.2009).

³⁶⁶ J. Zupančič (2006) „Funkcije in problemi romskih naselij v luči boljše družbene integracije Romov”, în: V. Klopčič, N. Žagar (editori) *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome - PISR*, Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo, p. 56-74, document disponibil la adresa: http://www.zik-crnomelj.eu/images/stories/dokumenti/pisr/zbornik_pisr.pdf (29.05.2009).

³⁶⁷ *Spații pentru țigani/travellers oferite de autoritatea locală în Anglia*, Biroul Viceprim-ministrului, iulie 2003, document disponibil la adresa: <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/138832.pdf> (17.9.2009), p. 75.

³⁶⁸ HALDE, Hotărârea nr. 2009-143.

naveta către și dinspre locul de muncă³⁶⁹. În **Bulgaria**, potrivit unui studiu efectuat în 2007, cererile de ocupare a unui loc de muncă depuse de persoane care locuiau în anumite zone puteau fi respinse *a priori*³⁷⁰.

În ceea ce privește sănătatea, în secțiunile anterioare ale prezentului raport au fost prezentate probe referitoare la riscurile grave cu care se confruntă romii și travellers care locuiesc în adăposturi sub standard, în special în așezările neoficiale.

Îmbunătățirea ocupării forței de muncă prin integrare rezidențială

Prin programul Institutului pentru Relocare și Integrare Socială (IRIS), administrația regională a Comunități Autonome Madrid a vizat eliminarea ghetourilor din Madrid, Spania, prin mutarea locatarilor în locuințe integrate, închiriate de la institut. Programul sprijină familiile participante în integrarea lor socială prin înființarea de centre care oferă o varietate de resurse în zonele în care acestea au fost relocate. Din 1999, peste 5 000 de persoane de etnie romă au găsit locuri de muncă prin intermediul institutului. Institutul a înțeles că găsirea unei surse regulate de venit, prin ocuparea unui loc de muncă este esențială pentru integrarea cu succes a familiilor. Din nefericire, numărul locurilor de muncă a scăzut considerabil după 2007, de la 822 până la 588 de persoane de etnie romă angajate în 2008. În plus, multe dintre aceste locuri de muncă sunt temporare.

FRA (2009), Studiu de caz: Îmbunătățirea situației romilor în materie de locuințe, Spania

4. 9. Discriminarea multiplă și locuințele

Ambele directive privind egalitatea de tratament (2000/78/CE și 2000/43/CE) menționează în preambul că „în conformitate cu articolul 3 alineatul (2) din Tratatul CE, comunitatea trebuie să vizeze eliminarea inegalităților și promovarea egalității între femei și bărbați, în special pentru că femeile sunt adesea victime ale discriminării”. Raportul pe 2007 al Comisiei Europene

³⁶⁹ F. Babusik (2005) *Az esélyegyenlőség korlátai Magyarországon. Státusz, etnicitás, kirekesztődés az egészségügyben és a szociális szférában*, Budapesta: L'Harmattan.

³⁷⁰ G. Angelov, L. Bogdanov (2006) *Roma Integration in Bulgaria: Necessary Reforms and Economic Effects* [Integrarea romilor în Bulgaria: reforme necesare și efecte economice], Sofia: Institutul pentru o Societate Deschisă, p. 28, document disponibil la adresa: <http://www.osf.bg/cyeds/downloads/Roma%20inclusion%20-%2011%20April%202007-EN.pdf> (13.05.2009).

intitulat „*Abordarea discriminării multiple: practici, politici și legi*”³⁷¹ utilizează termenul de discriminare multiplă pentru a face referire la situațiile „în care o persoană poate face obiectul discriminării din mai multe motive” (de exemplu, un bărbat travellers cu dizabilități sau o femeie vârstnică de etnie romă). Potrivit acestui raport, legislațiile din **Austria**, **Germania** și **România** conțin prevederi specifice despre modul în care trebuie abordată discriminarea multiplă, iar în **Danemarca**, **Irlanda**, **Letonia**, **Suedia** și **Regatul Unit** există o jurisprudență insuficientă.

Conceptele privind discriminarea multiplă sunt discriminarea intersectorială și discriminarea combinată³⁷². Discriminarea combinată apare atunci când o persoană este discriminată în același timp din două sau mai multe motive, astfel discriminarea bazată pe un singur criteriu „se adaugă” discriminării pe alte criterii: discriminarea intersectorială se referă la situația în care două sau mai multe criterii interacționează simultan, în mod inseparabil.

Vulnerabilitatea deosebită a femeilor, copiilor, bătrânilor și persoanelor cu dizabilități din rândul romilor și travellers este evidentă în datele și informațiile colectate, însă, cu certitudine, sunt necesare cercetări viitoare care să vizeze în mod special aspectele particulare ale discriminării multiple, combinate și intersectoriale.

Cu precădere femeile pot fi afectate de amplasarea așezărilor romilor care comportă riscuri în materie de siguranță. Dependența lor de bărbați poate fi, de asemenea, accentuată de diferențele de salarizare dintre bărbați și femei, precum și de rata mai mică de ocupare a forței de muncă înregistrată în rândul femeilor. Mai mult decât atât, având în îngrijire întreaga familie, femeile sunt afectate de problemele de sănătate ale tuturor membrilor familiei³⁷³.

Romii și travellers cu dizabilități fizice care locuiesc în zone izolate geografic se pot confrunta cu probleme precum accesul limitat la școli, șanse reduse de

³⁷¹ Comisia Europeană (2007), *Abordarea discriminării multiple: practici, politici și legi*, document disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=776&langId=en> (03.10.2009) <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=158&langId=en&pubId=51&type=2&furtherPubs=yes> (04.08.2009).

³⁷² A se vedea, de exemplu T. Makkonen (2002), *Multiple, Compound and Intersectional Discrimination: Bringing the Experiences of the Most Marginalized to the Fore* [Discriminarea multiplă, combinată și intersectorială: aducerea în prim plan a experiențelor celor mai marginalizate persoane], Institutul pentru Drepturile Omului, Universitatea Åbo Akademi, document disponibil la adresa <http://web.abo.fi/instut/imr/norfa/timo.pdf> (03.10.2009) și Gay Moon (2002) *Multiple discrimination – problems compounded or solutions found?* [Discriminarea multiplă – probleme complexe sau soluții descoperite?] document disponibil la adresa <http://www.justice.org.uk/images/pdfs/multipldiscrimination.pdf> (03.10.2009).

³⁷³ CMUE, CoE, OSCE (2003), *Eliminarea barierelor – femeile de etnie romă și accesul la asistență medicală de stat*, document disponibil la adresa <http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/ROMA-HC-EN.pdf> (03.10.2009).

căutare și găsim a unui loc de muncă, accesul necorespunzător la asistență medicală. Potrivit *Evaluării nevoilor travellers din sub-regiunea Cambridge în perioada 2005-2010*, realizată în **Regatul Unit**, 11% dintre cei 313 respondenți țigani/travellers au raportat dificultăți în ceea ce privește amenajările fizice sau accesul, inclusiv imposibilitatea persoanelor cu dizabilități de a ajunge în anumite locuri³⁷⁴. În **Spania**, un respondent de la Asociația Romi a femeilor rome din Spania a explicat că, în unele cazuri, nevoile persoanelor cu dizabilități nu au fost inițial luate în considerație la relocarea familiilor de romi, de exemplu, prin mutarea acestora într-un bloc fără ascensor³⁷⁵.

Persoanele vârstnice rome și travellers, la fel ca cele cu dizabilități, nu pot avea acces la serviciile publice din cauza poziției geografice a locuințelor lor. Problemele legate de accesibilitatea fizică a așezărilor și spațiilor de staționare ocupate de romi și travellers pot constitui, de asemenea, un obstacol important pentru serviciile de asistență medicală regulată sau serviciile de urgență pentru vârstnici în cazul în care aceștia solicită îngrijiri medicale.

În unele cazuri, dificultățile întâmpinate în cazul mutării în și din locuință, precum și cele întâmpinate în cazul mutării în interiorul aceleiași locuințe, fac ca romii și travellers vârstnici și cei cu dizabilități să fie nevoiți să-și părăsească tabăra sau așezarea în loc să fie îngrijiți de propriile lor familii, lipsindu-i astfel de rețelele lor de ajutoare sociale. În **Țările de Jos**, un respondent din partea agenției Nijbod Consultancy a declarat că membrii familiilor de travellers care sunt vârstnici sau au dizabilități sunt în mod tradițional îngrijiți acasă de propriile familii; cu toate acestea, din cauză că familiile nu pot adapta rulotele la nevoile lor, aceștia sunt forțați să se mute în centre de îngrijire medicală, despărțindu-se de propria comunitate³⁷⁶.

În **Spania**, un respondent de la asociația Fundación Secretariado Gitano a declarat că romii în vârstă întâmpină adesea dificultăți în obținerea unei ipoteci din cauza vârstei³⁷⁷. Totuși, respondenți din **Spania**, cât și din **Slovacia**, au

³⁷⁴ R. Home și M. Greenfields (2006), *Cambridge Sub-Region Traveller Needs Assessment 2005-2010* [Evaluarea nevoilor travellers din sub-regiunea Cambridge în perioada 2005-2010], menționată în FRA (2009) *Studiu de caz: Modelul Cambridge de evaluare a nevoilor travellers, Regatul Unit*.

³⁷⁵ Potrivit aceluiași respondent, în toate cazurile problema a fost în cele din urmă rezolvată cu o întârziere cuprinsă între șase luni și doi ani. Interviu cu *Asociación de Mujeres Gitanas Españolas Romi* [Asociația Romi a femeilor rome din Spania], Madrid, 17.03.2009, PFN RAXEN Spania (2009), *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

³⁷⁶ Interviu cu agenția Nijbod Consultancy – PFN RAXEN Țările de Jos (2009), *Studiu tematic privind condițiile de locuit ale romilor și travellers*.

³⁷⁷ Interviu cu Fundación Secretariado Gitano, Navarra, Spania, 02.02.2009, FRA (2009), *Studiu de caz: Îmbunătățirea situației romilor în materie de locuințe, Spania*.

declarat că persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități care primesc în mod regulat pensie de la stat sunt preferați de proprietarii de locuințe³⁷⁸.

Un proiect inovator deosebit de interesant a fost identificat de PFN RAXEN din **Finlanda**. *Proiectul vârstnicilor*³⁷⁹ (2005-2007), pus în aplicare de Asociația Romilor din Finlanda, a inclus un sondaj, publicat în 2008, privind condițiile de locuit ale romilor vârstnici și serviciile care sprijină independența acestora.

³⁷⁸ FRA (2009), *Studiu de caz: Îmbunătățirea situației romilor în materie de locuințe, Spania și FRA (2009), Studiu de caz: Proiecte de locuințe destinate romilor în comunitățile mici, Slovacia.*

³⁷⁹ Informații suplimentare cu privire la proiect sunt disponibile la adresa: www.romaniyhdistys.fi (10.10.2009).

5. Concluzii

Concluziile prezentului raport privind situația romilor și travellers din Uniunea Europeană în materie de locuințe rezultă din mai multe surse. Probele, inclusiv bunele practici, au fost colectate de rețeaua RAXEN a FRA din 24 de state membre ale UE cu populații numeroase de romi și/sau travellers și acoperă perioada 2000-2009. Cercetările suplimentare au cuprins studii de caz privind „bunele practici” în șase state membre, alte date fiind furnizate de sondajul EU-MIDIS al FRA privind romii, desfășurat în șapte state membre cu cel mai mare număr de locuitori de etnie romă, respectiv Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Ungaria, Polonia, România și Slovacia.

În ultimii ani s-a acordat o atenție deosebită dreptului la locuință adecvată și dreptului la protecție împotriva evacuării forțate ilegale, acestea făcând obiectul mai multor acte normative. Pe lângă instrumentele juridice specifice din cadrul sistemului ONU și al Consiliului Europei, Directiva 2000/43/CE a Uniunii Europene privind egalitatea rasială prevede protejarea romilor și travellers împotriva discriminării în ceea ce privește locuința. Totuși, după cum se arată în prezentul raport, în mai multe state membre încă se mai înregistrează cazuri de evacuare forțată, inclusiv evacuare ilegală, a romilor și travellers, discriminarea acestora în ceea ce privește accesul la locuință se menține la cote ridicate, iar, în general, procentul locuințelor destinate romilor și travellers este mult prea scăzut pentru a putea fi considerat „adecvat”.

Probele

Organismele internaționale și europene, inclusiv ale ONU și Consiliului Europei, au susținut în mod frecvent că romilor și travellers le este, de obicei, încălcat dreptul la locuință, fie prin discriminare, neasigurarea unor locuințe adecvate din punct de vedere structural și cultural, fie prin evacuări forțate. Studiul de față confirmă aceste constatări.

Mulți romi și travellers din Uniunea Europeană locuiesc în condiții sub standard, cu mult sub cerințele minime ale unei locuințe adecvate, uneori, în ghetouri și tabere insalubre, de multe ori în zone segregate și periculoase din punct de vedere al mediului, cu acces limitat la servicii publice, locuri de muncă și școli și, adesea, fără acces adecvat la utilitățile publice cum ar fi alimentarea cu apă, energie electrică sau gaze. Numeroși romi și travellers locuiesc în condiții de supraaglomerare, fiecare având la dispoziție mult mai puțin spațiu decât media națională, iar locuințele se prezintă într-o stare de degradare semnificativă.

Segregarea

Indiferent de tipul de așezare, segregarea este evidentă în multe state membre, uneori, ca urmare a politicii guvernului, alteori, ca urmare a presiunii economice, a acțiunilor administrației locale sau a unor acțiuni private ori ca o consecință a ostilității populației de altă etnie decât cea romă. Pentru numeroși romi și travellers, segregarea rasială limitează considerabil accesul egal la educație, locuri de muncă și asistență medicală. De asemenea, există tot mai multe probe potrivit cărora segregarea face ca romii și travellers să fie mai susceptibili la atacuri violente. Statele membre care luptă în mod deschis împotriva segregării sunt puține la număr, iar unele proiecte de locuințe care vizează romii și travellers mențin sau promovează izolarea și segregarea acestora.

Lipsa inamovibilității

Lipsa inamovibilității constituie o problemă acută pentru comunitățile de romi și travellers care locuiesc în așezări neoficiale sau în locuințe închiriate. Persoanele care trăiesc în așezări neoficiale sunt deosebit de vulnerabile la evacuări forțate care, de multe ori, au loc în lipsa unui adăpost alternativ, fără respectarea procedurilor legale și fără o consultare prealabilă. Unele persoane sau grupuri de persoane sunt victime ale evacuării forțate în serie sau repetate.

Grupurile de romi migranți din diferite state membre, inclusiv cetățeni ai altor țări UE și resortisanți din țări terțe, locuiesc adesea în condiții necorespunzătoare și sunt deosebit de vulnerabile la evacuare forțată. Trebuie remarcat că politicile naționale relevante privind locuințele pentru romi și travellers se aplică de multe ori doar persoanelor care sunt cetățeni ai statului membru în cauză, fiind excluse persoanele care provin din alte state membre sau resortisanții din țări terțe. În foarte puține cazuri, statele membre au legalizat comunitățile neoficiale de romi și travellers, asigurându-le astfel inamovibilitatea.

Cu toate că există probe potrivit cărora multe familii de travellers se bucură să trăiască în mici grupuri familiale extinse în spații de staționare destinate în mod specific, este clar că numărul spațiilor de staționare oferite oficial travellers este insuficient. În general, așezările neoficiale construite pe terenuri care nu sunt proprietatea persoanelor în cauză sau fără a fi obținut autorizațiile de construcție corespunzătoare, sau clădirile abandonate constituie, de obicei, soluții extreme la care se recurge din cauza lipsei oricărei alte alternative de locuință.

Sărăcia și excluziunea socială

Sărăcia și excluziunea socială contribuie la situarea romilor și travellers pe poziții vulnerabile în ceea ce privește locuința sau adăpostul, afectând practic toate aspectele locuințelor disponibile. Mulți romi și travellers nu sunt proprietarii caselor în care locuiesc, din cauza sărăciei și a lipsei unui venit constant. Romii care iau în chirie locuințe își permit din ce în ce mai puțin să locuiască astfel. Locatarii din locuințele sociale sau private care nu pot acoperi costul chiriei sau al întreținerii pot fi evacuate. Mecanismele existente, aflate la dispoziția autorităților locale, pentru a ajuta familiile de romi și travellers să achite cheltuielile restante aferente locuințelor pe care le ocupă, nu sunt utilizate îndeajuns sau sunt manipulate, autoritățile recurgând în schimb la evacuare ca soluție finală.

În unele cazuri, locuințele puse la dispoziția romilor și travellers sunt mai scumpe decât adăposturile standard, fiind practic inaccesibile pentru această populație săracă. Aceasta se poate datora instalării lor în adăposturi neoficiale pentru care proprietarii percep chirii exorbitante sau cheltuielilor ridicate de întreținere ale locatarului, în cazul spațiilor de staționare oferite de stat, în comparație cu locuințele standard, din cauza implicării unei părți mediatore, cum ar fi proprietarul terenului, între furnizorii de utilități și beneficiari.

Politicile în domeniul locuinței orientate către piață, cum ar fi privatizarea locuințelor aflate în proprietatea statului, creșterea chiriilor, reducerea numărului de locuințe sociale sau proiecte de dezvoltare urbană, au avut un efect deosebit de negativ asupra romilor. Din cauza lipsei conștientizării, a sărăciei și, uneori, a eforturilor funcționarilor și sectorului privat, politicile în domeniul locuinței orientate către piață au determinat de multe ori romii să-și piardă locuințele sau să le schimbe cu altele inferioare.

Accesul la locuințe sociale

În unele țări, romii și travellers trăiesc în locuințe sociale, dar numărul acestora este disproporționat în raport cu procentul lor din populația totală. În orice caz, în aproape toate țările, locuințele sociale nu pot satisface cererea. În plus, criteriile de alocare a unei locuințe sociale sunt, de multe ori, neclare, prea restrictive și, se pare că, uneori sunt discriminatorii. În privința subvențiilor și indemnizațiilor pentru locuințe acordate de stat, condițiile necesare pentru a putea beneficia de acestea par a fi din ce în ce mai restrictive, acestea având un impact semnificativ asupra romilor și travellers. Sunt rare cazurile în care, în măsurile de îmbunătățire a accesibilității locuințelor, politicile relevante recunosc prioritățile romilor. Travellers din unele țări întâmpină bariere importante în accesarea indemnizațiilor pentru locuințe din cauză că tipul de adăpost ales, spre exemplu, rulota, nu corespunde definiției unei case.

Impactul considerabil al condițiilor de locuit neadecvate

Rezultatele cercetărilor indică o relație strânsă între accesul la locuință și accesul la alte drepturi economice și sociale, în special dreptul la educație, locuri de muncă și sănătate. De exemplu, așezările segregate sau nesigure se traduc prin accesul neadecvat sau întrerupt la educație, iar locuințele substandard fac dificilă efectuarea temelor pentru acasă. Locuitorii zonelor segregate au mai puține posibilități de informare cu privire la oportunitățile de locuri în muncă, la găsirea unui loc de muncă la nivel local sau la utilizarea transportului public pentru a ajunge la locul de muncă. Condițiile necorespunzătoare de locuit pot afecta sănătatea și pot determina creșterea cazurilor de îmbolnăvire; în zonele segregate, accesul la facilitățile medicale este mai dificil. În consecință, lipsa unei locuințe adecvate crește probabilitatea ca romii și travellers să întâmpine obstacole în frecventarea școlii, în găsirea și păstrarea unui loc de muncă și ca aceștia să aibă probleme de sănătate. Astfel, accesul la locuință adecvată constituie un aspect foarte important pentru incluziunea socială generală a romilor și travellers.

Rasismul și discriminarea

Studiul de față confirmă faptul că rasismul este un obstacol ce împiedică romii și travellers să se bucure de dreptul la locuință adecvată. Funcționarii publici inițiază evacuări ale romilor și travellers, iar autoritățile locale le refuză acestora accesul la locuințe sociale prin măsuri care discriminează în mod direct sau indirect romii și travellers. În Uniunea Europeană, unii cetățeni organizează campanii pentru expulzarea romilor și travellers, uneori, alimentate de știrile incendiare din media. În plus, așa cum indică datele sondajului EU-MIDIS, romii se simt clar discriminați în mod curent de proprietarii privați de imobile în contextul închirierii sau cumpărării unei locuințe. Din cauza rasismului și a discriminării, romii și travellers au opțiuni foarte limitate în privința locuințelor sau adăposturilor, având acces la locuințe de calitate inferioară.

Discriminarea multiplă și excluziunea

Numărul limitat de probe disponibile sugerează că anumite categorii de persoane din comunitățile de romi și travellers sunt expuse într-o mai mare măsură la problemele legate de locuință și că proiectele și politicile în domeniul locuinței nu țin seama de nevoile lor specifice. Aceste categorii includ femeile, vârstnicii și persoanele cu dizabilități. Există o lipsă generală de conștientizare a acestui aspect la nivelul factorilor de decizie și al unei părți importante din sectorul societății civile. Cu toate acestea, se pot formula doar concluzii

superficiale în privința legăturii care există între discriminarea multiplă și situația romilor/travellers în materie de locuințe din cauza unei lipse de date dezagregate pe criteriul etnic și pe alte caracteristici cum ar fi sexul, vârsta sau dizabilitățile.

Probleme de drept la nivel național

În ciuda unui cadru juridic comprehensiv la nivel internațional sau regional, este evident că la nivel național rămân multe aspecte de soluționat pentru a asigura romilor și travellers protecția adecvată împotriva încălcării dreptului la locuință. Puține state membre, dacă există vreunul, pot fi îndreptățite să afirme că legislația lor internă asigură protecție completă împotriva încălcării dreptului la locuință, împotriva evacuărilor forțate și a discriminării, prevăzută în instrumentele juridice internaționale și europene. Protecția juridică existentă împotriva discriminării în domeniul locuinței este insuficient utilizată. Statele se bazează pe faptul că victimele își cunosc dreptul de a depune plângere și pe intenția acestora de a face acest lucru. Totuși, rezultatele sondajului EU-MIDIS al FRA identifică în mod clar atât lipsa generală de conștientizare a romilor cu privire la protecția juridică și la mecanismele de depunere a plângerilor, cât și lipsa intenției de a depune plângeri din diverse motive. Eficacitatea protecției juridice existente este, așadar, îndoielnică.

De asemenea, există situații clare în care legea sau politicile acționează în mod specific pentru limitarea sau încălcarea dreptului romilor și travellers la locuință adecvată. Exemplele includ legislația italiană care a segregat romii și Sinti în tabere sub-standard pentru nomazi, transformându-i în ținte ale tratamentului discriminatoriu sau violent, sau legile prin care se reglementează staționarea și evacuările din Franța, Irlanda sau Regatul Unit.

Eficacitatea politicilor și resursele

Uniunea Europeană își îndreaptă din ce în ce mai mult atenția către romii și travellers care trăiesc pe teritoriul său. Parlamentul European și Comisia Europeană au monitorizat evoluțiile și au înaintat inițiative și orientări pentru măsurile care urmează a fi adoptate, inclusiv în domeniul locuinței. De asemenea, Consiliul Uniunii Europene a tratat în mod specific problema incluziunii sociale a romilor și travellers.

Totodată, numeroase state membre au pus deja în aplicare sau sunt în curs de aplicare a programelor specifice privind locuințele destinate romilor și travellers. Unele din aceste state participă și la Deceniul de Incluziune a Romilor, confirmându-și angajamentul pentru rezolvarea numeroaselor

probleme cu care se confruntă romii, inclusiv în domeniul locuinței. Raportul de față include multe exemple de inițiative pozitive în acest domeniu.

În practică, obligațiile ce revin statelor membre în privința dreptului la locuință nu pot fi îndeplinite în mod corespunzător fără canalizarea unor resurse suficiente, iar acestea se pot realiza doar treptat. Prin urmare, criza economică actuală poate constitui o barieră în acest sens. Cu toate acestea, deși disponibilitatea resurselor este adesea considerată o barieră în calea îmbunătățirii situației romilor și travellers în materie de locuințe, eșecul unor inițiative în acest domeniu nu se datorează doar lipsei fondurilor. De exemplu, noile imobile construite pentru romi în zone segregate nu constituie o problemă de finanțare, ci una legată de absența voinței politice de a oferi locuințe adecvate și integrate.

Trei bariere care trebuie depășite

În mai multe state membre, până în prezent, politicile existente nu au determinat îmbunătățiri importante. Eșecul programelor în satisfacerea nevoilor de locuință poate avea drept cauză trei probleme principale:

- Prima problemă este lipsa considerabilă de date dezagregate disponibile. Elaborate într-o lipsă de date, majoritatea politicilor și programelor sunt simple anunțuri cu caracter politic și nu stabilesc calendare precise, nu fixează standarde și indicatori și nu prevăd mecanisme de evaluare a impactului. În lipsa unor informații complete privind nevoile de locuință, chiar și programele pilot de succes vor eșua până la urmă. Unele programe sunt prezente în mare măsură în documentele de planificare, fără a fi prevăzute sancțiuni pentru neaplicare.
- A doua problemă este legată de dorința autorităților locale de a îmbrățișa și aplica programele disponibile. În majoritatea statelor membre, puterea de decizie în privința locuințelor revine autorităților locale. Astfel, autoritățile legale dețin puteri extinse în ceea ce privește stabilirea accesului la locuință, aplicarea programelor naționale de locuințe și elaborarea planurilor urbanistice și a restricțiilor zonare. Autoritățile centrale conferă în mod frecvent autorităților locale rolul principal în aplicarea programelor de locuințe destinate romilor și travellers. Deși, în principiu, este o opțiune corectă, această abordare ignoră realitatea crudă în care autoritățile locale constituie adesea cauza ineficienței programelor. Autoritățile centrale nu par dornice să adopte măsuri împotriva autorităților locale recalitrante, chiar dacă asemenea măsuri sunt prevăzute în legislația internă.
- În al treilea rând, așa cum arată datele sondajului recent EU-MIDIS, majoritatea romilor și travellers nu par să cunoască mijloacele disponibile de combatere a discriminării. Într-adevăr, mulți dintre ei declară că, indiferent de căile de atac existente, nu cred că acestea ar putea fi vreodată eficiente. Numărul limitat de plângeri la organismele naționale de

promovare a egalității constituie dovada acestei convingeri. În mod clar, este necesară o abordare pro-activă a creșterii nivelului de conștientizare în acest domeniu.

6. Avize

În conformitate cu regulamentul propriu, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene are sarcina de a formula avize pentru instituțiile Uniunii Europene și statele membre, cu scopul de a le susține de fiecare dată când iau măsuri sau formulează acțiuni în cadrul sferei proprii de competență, astfel încât acestea să respecte pe deplin drepturile fundamentale.

Instituțiile UE, statele membre și autoritățile locale ar trebui să coopereze cu romii și travellers pentru a asigura aplicarea efectivă a principiului egalității de tratament și nediscriminării în domeniul locuinței pe întreg teritoriul Uniunii Europene.

Este esențială participarea activă a romilor și travellers la planificarea, aplicarea și revizuirea politicilor din domeniul locuinței, la toate nivelurile, respectiv la nivel european, național, regional și local. Această participare ar trebui să reflecte natura eterogenă a acestor grupuri și să vizeze problemele anumitor grupuri din interiorul acestora, de exemplu femeile, copiii, vârstnicii și persoanele cu dizabilități.

Recomandarea relevantă Rec(2005)4 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei *privind îmbunătățirea condițiilor de locuit ale romilor și travellers din Europa* oferă orientări utile referitoare la standardele locuințelor destinate romilor și travellers.

6.1. Instituțiile Uniunii Europene

Este necesar ca Uniunea Europeană să își consolideze poziția în ceea ce privește disponerea unor măsuri pozitive în favoarea grupurilor recunoscute, în general, ca fiind excluse sau defavorizate, cum sunt romii și travellers, pentru a asigura accesul acestora la drepturi, cum ar fi dreptul la locuință, în mod egal, și pentru a putea acorda o atenție deosebită aspectelor legate de discriminare multiplă și intersectorială, după cum sugerează Hotărârea Parlamentului European privind nediscriminarea și egalitatea de șanse pentru toți (2005).

Elaborarea unei strategii-cadru cuprinzătoare a Uniunii Europene cu privire la incluziunea romilor și travellers, care să includă o componentă puternică referitoare la locuințe, ar putea consolida și îmbunătăți coordonarea la nivel național. Concluziile Consiliului UE și Principiile comune de bază privind incluziunea romilor constituie un fundament solid pentru elaborarea unei asemenea strategii bazate pe principiul integrării orientate. Documentul de lucru al Comisiei Europene intitulat *Instrumente și politici comunitare pentru incluziunea romilor* și avizul Comitetului Economic și Social European cu

privire la integrarea romilor oferă orientări concrete și informații importante în acest proces.

Respectând Principiile comune de bază privind incluziunea romilor, Comisia Europeană trebuie să ia în considerație condiționarea alocării fondurilor structurale europene pentru locuințe prin adoptarea și aplicarea de către statele membre a unor programe de acțiune comprehensive, bazate pe planuri vizând egalitatea de șanse și combaterea segregării, cu atenție deosebită îndreptată spre situația romilor și travellers. Eforturile depuse la nivel național pentru asistarea romilor utilizând fondurile structurale trebuie să fie complementare altor programe și planuri de acțiune, incluzând, în mod special, programul PROGRESS (Programul comunitar pentru ocuparea forței de muncă și solidaritate socială), precum și Planurile naționale de acțiune din cadrul Deceniului de Incluziune a Romilor, și altele.

Comisia Europeană trebuie să susțină în continuare colectarea de date dezagregate comparabile și elaborarea de indicatori și standarde privind aplicarea dreptului la locuință și impactul politicilor, lucrând în strânsă colaborare cu Eurostat și birourile statistice naționale.

6.2. Statele membre

Potrivit precizărilor făcute de Consiliu în Concluziile privind „incluziunea romilor”, statele membre ale UE ar trebui să utilizeze toate instrumentele Uniunii Europene, inclusiv instrumentele juridice (de exemplu, Directiva privind egalitatea rasială, Decizia-cadru privind rasismul și xenofobia), instrumentele financiare (Fondul social european, Fondul european de dezvoltare regională, Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală, Instrumentul de Preaderare) și instrumentele de coordonare (metoda deschisă de coordonare) ori de câte ori elaborează sau pun în aplicare politici ce vizează incluziunea romilor.

Statele membre și organismele specializate, cum sunt organismele de promovare a egalității, trebuie să își intensifice eforturile de creștere a nivelului de conștientizare și să difuzeze informații cu privire la legislația antidiscriminare, în conformitate cu dispozițiile Directivei privind egalitatea rasială, precum și la căile de atac, vizând în mod special potențialele victime ale discriminării în privința accesului la locuință.

Statele membre trebuie să se asigure că organismele specializate, cum sunt cele de promovare a egalității, dispun de resurse adecvate pentru exercitarea în mod eficient a funcției lor importante și dețin competența și resursele necesare soluționării în mod eficient a problemelor de discriminare în domeniul locuinței. Acestea ar putea include investirea organismelor respective cu puteri cvasi-juridice care să le permită impunerea unor sancțiuni efective și disuasive,

despăgubirea victimelor discriminării și încurajarea acestora în depunerea plângerilor legate de discriminare.

Statele membre trebuie să asigure colectarea periodică a unor date utilizabile și relevante, dezagregate pe criteriul etnic și pe alți factori, cu privire la situația romilor și travellers în materie de locuințe. Colectarea acestor date trebuie să fie însoțită de toate măsurile de protecție necesare stabilite, printre altele, în Directiva UE privind protecția datelor cu caracter personal.

Statele membre ar putea lua în considerație adoptarea unor măsuri pozitive, în conformitate cu dispozițiile articolului 5 din Directiva privind egalitatea rasială, cu privire la accesul la locuință al romilor și travellers.

Statele membre trebuie să aplice în mod consecvent principiul tratamentului egal și al nediscriminării în politicile și măsurile din domeniul locuinței, inclusiv cele susținute prin fonduri structurale.

În statele membre, acolo unde lipsesc spațiile de staționare adecvate pentru travellers, autoritățile trebuie să renunțe la sancționarea persoanelor care sunt nevoite să staționeze în mod ilegal, până când vor fi disponibile suficiente spații de staționare.

Statele membre trebuie să se asigure că punerea în aplicare a planurilor de acțiune relevante este monitorizată în mod corespunzător și evaluată independent, pentru a oferi un feedback util în vederea adoptării unor acțiuni ulterioare.

Statele membre ar trebui să depună eforturi pentru a rezolva problema segregării rezidențiale și spațiale și să ia măsuri urgente pentru soluționarea problemei așezărilor neoficiale prin adoptarea, acolo unde este posibil, a unei abordări bazate pe consens care să faciliteze incluziunea socială. În cel mai scurt timp, statele membre trebuie să asigure accesul tuturor așezărilor neoficiale la apă potabilă, electricitate, ridicarea gunoiului și transport public.

Statele membre ar trebui să exploreze modul în care pot consolida metodele de guvernare pe mai multe niveluri, pe baza unui parteneriat eficient cu toate părțile interesate, cum ar fi organismele de coordonare pentru romi de la nivel național, politicile de incluziune socială, acolo unde este cazul, coordonatorii regionali de etnie romă, autoritățile locale și regionale, societățile private, alte organisme specializate și ONG-uri din domeniu; activitatea acestor organizații ale societății civile va beneficia de sprijin financiar din partea statului.

ANEXE

Metodologie

Cercetările realizate în cadrul acestui proiect au fost comandate Centrului European pentru Drepturile Romilor (CERD)³⁸⁰ și Organizației pentru drepturile travellers Pavee Point³⁸¹, sub îndrumarea și coordonarea generală a Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA). Cercetările au fost efectuate de Punctele Focale Naționale (PFN) ale rețelei RAXEN din țările respective. CERD și Pavee Point au efectuat cercetări suplimentare pentru cazuri selectate din șase state membre ale UE. Atât cercetările Punctelor Focale Naționale, cât și cele efectuate pentru studiile de caz au inclus cercetare de birou, dar și o componentă de cercetare calitativă de teren.

Cercetările efectuate de Punctele Focale Naționale ale RAXEN s-au desfășurat în 24 de state membre ale UE: Belgia, Bulgaria, Republica Cehă, Danemarca, Grecia, Spania, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Țările de Jos, Austria, Polonia, Portugalia, România, Slovenia, Slovacia, Suedia și Regatul Unit. Estonia, Malta și Luxemburg au fost excluse din acest studiu datorită numărului foarte redus de romi și travellers din aceste țări; cu toate acestea, raportul comparativ face referire și la situația din aceste state. PFN RAXEN pentru Luxemburg a contribuit prin furnizarea unor informații prețioase.

Datele și informațiile, inclusiv exemplele de bune practici sub forma legilor, politicilor, măsurilor practice sau proiectelor specifice din perioada 2000-2009, au fost colectate prin cercetare de birou, în conformitate cu orientările comune specifice propuse de CERD și Pavee Point și finalizate și aprobate de FRA. De asemenea, au fost incluse date și informații cu privire la anii anteriori pentru a permite buna înțelegere a aspectelor în cauză.

Punctele Focale Naționale ale RAXEN au realizat cel puțin cinci interviuri cu reprezentanți ai autorităților competente naționale, locale sau regionale și ai organizațiilor societății civile, inclusiv cu reprezentanți ai organizațiilor romilor/travellers. Interviurile semi-structurate au avut la bază chestionarele comune propuse de CERD și Pavee Point și finalizate și aprobate de FRA pentru asigurarea comparabilității.

³⁸⁰ Tatjana Peric, Tara Bedard, Rob Kushen, Ostalinda Maya, Julianna Kiss, Theodoros Alexandridis, Catherine Twigg, Malcolm Langford, Marek Hojsik.

³⁸¹ Ronnie Fay, Martin Collins, Stephen O'Hare, Marie Claire Van Hout.

Cercetările efectuate de către CERD și Organizația pentru drepturile travellers Pavee Point în vederea realizării celor șase studii de caz s-au desfășurat în zece locații: Ostrava, Republica Cehă, Kerecsend și Szomolya, Ungaria, Consiliile Comitatelor South Dublin și Meath din Irlanda, Valkovna și Nalepkovo, Slovacia, regiunile autonome Madrid și Navarra din Spania și Cambridge, în Regatul Unit.

Studiile de caz reprezintă o varietate de inițiative locale și regionale care vizează situația romilor și travellers în materie de locuințe: traiul urban integrat al romilor și persoanelor de altă etnie decât cea romă din Republica Cehă, efectele unui program guvernamental din Ungaria privind locuințele destinate romilor, participarea travellers la punerea în aplicare a programelor privind adăposturile destinate travellers și organismele decizionale din Irlanda, eliminarea ghetourilor de romi din orașele mici din Slovacia, integrarea locuitorilor defavorizați în locuințe standard în Spania, precum și formarea inter pares pentru evaluarea nevoilor travellers din Regatul Unit în materie de adăpost.

Cercetările efectuate pentru studiile de caz se bazează pe cercetare de birou și pe zece interviuri realizate pentru fiecare caz cu persoane de etnie romă/travellers, cu reprezentanți ai autorităților locale și ai organizațiilor societății civile, inclusiv cu organizații ale romilor/travellers. Interviurile semi-structurate au avut la bază chestionare comune pentru asigurarea comparabilității: în total, au fost intervievate 103 persoane, inclusiv 45 de beneficiari romi/travellers.

Una dintre problemele metodologice majore a fost lipsa datelor statistice oficiale și a altor date privind romii/travellers în general și, în special, privind domeniul locuințelor. În unele cazuri, lipsa de informații s-a datorat legislației privind protecția datelor. Acest fapt ridică din nou problema necesității colectării unor date relevante privind romii și travellers, inclusiv privind condițiile lor de locuire, care să respecte în același timp dispozițiile legale și cerințele comunităților în ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal.

Consiliul Uniunii Europene: Concluzii privind incluziunea romilor³⁸²

Populația de etnie romă este afectată în mod disproporționat de excluziunea socială, de prejudecăți și discriminare. Comunitățile de romi aparțin de secole societăților europene, care adesea le-au marginalizat și, uneori, le-au persecutat. În ultimele două decenii se pare că situația socio-economică a multor romi a stagnat sau chiar s-a înrăutățit în mai multe state membre ale UE. Multe persoane de etnie romă trăiesc experiența șomajului, a veniturilor mici, a speranței reduse de viață și a calității inferioare a vieții. Acestea reprezintă o tragedie umană pentru persoanele în cauză, precum și o imensă pierdere pentru societate în ansamblul ei. De asemenea, excluderea extinsă atrage instabilitate socială și, în termeni economici, reprezintă o problemă.

Prin urmare, necesitatea rezolvării problemelor care afectează populația de etnie romă este din ce în ce mai mult recunoscută ca fiind extrem de urgentă, atât din punct de vedere etic, cât și practic. Uniunea Europeană recunoaște că sunt necesare politici mai active și mai eficiente privind incluziunea romilor. Practic, elaborarea acestor politici revine, în primul rând, statelor membre și, în mod special, regiunilor și municipalităților. Cu toate că numărul și condițiile socio-economice ale romilor din fiecare stat membru diferă foarte mult, există mai mulți numitori comuni. În plus, experiențele din câteva state membre arată că există abordări de politică generală care și-au demonstrat eficiența și pot fi recomandate și altora.

Principiul nr. 1: Politici constructive, pragmatice și nediscriminatorii

Politicile care vizează integrarea populației de etnie romă respectă și înțeleg valorile esențiale ale Uniunii Europene, care includ drepturile omului și demnitatea umană, nediscriminarea și egalitatea de șanse, precum și dezvoltarea economică. Politicile de incluziune a romilor sunt integrate în alte politici, în special în domeniul educației, ocupării forței de muncă, afacerilor sociale, locuinței, sănătății și securității. Scopul acestor politici este de a asigura romilor șanse egale în societățile statelor membre.

Principiul nr. 2: Vizarea explicită dar nu exclusivă a romilor

Vizarea explicită dar nu exclusivă a romilor este esențială pentru inițiativele de politici de incluziune. Acest principiu presupune concentrarea atenției asupra persoanelor de etnie romă ca grup țintă, dar nu și excluderea altor persoane care

³⁸² Consiliul Uniunii Europene, Concluziile Consiliului privind incluziunea romilor, a 2947-a reuniune a Consiliului Ocuparea Forței de Muncă, Politică Socială, Sănătate și Consumatori, anexă la anexă, Luxemburg, 8 iunie 2009.

trăiesc în condiții socio-economice similare. Această abordare nu separă intervențiile orientate asupra romilor de inițiativele politice mai generale. În plus, atunci când este cazul, trebuie să se țină seama de impactul potențial al politicilor și deciziilor mai generale asupra incluziunii sociale a populației de etnie romă.

Principiul nr. 3: Abordarea interculturală

Este nevoie de o abordare inter-culturală care să implice persoane de etnie romă și persoane de alte etnii. Esențiale pentru o comunicare și o politică eficientă, învățarea și competențele inter-culturale merită să fie promovate în vederea combaterii ideilor preconcepute și stereotipurilor.

Principiul nr. 4: Obiectiv: integrarea

Toate politicile de incluziune au ca scop integrarea romilor în ansamblul societății (instituții de învățământ, locuri de muncă și locuințe). Acolo unde încă există segregare parțială sau totală în ceea ce privește educația sau locuințele, politicile de incluziune trebuie să vizeze înlăturarea acestei moșteniri. Ar trebui să se evite dezvoltarea unor piețe de muncă „pentru romi”, artificiale și separate.

Principiul nr. 5: Conștientizarea dimensiunii privind genul

Inițiativele politice de incluziune a romilor trebuie să țină seama de nevoile și de situația femeilor de etnie romă. Aceste inițiative abordează aspecte precum discriminarea multiplă și problemele privind accesul la asistență medicală și pensiile de întreținere pentru copii, dar și violența domestică și exploatarea.

Principiul nr. 6: Transferul politicilor bazate pe probe concrete

Este important ca statele membre să învețe din experiențele acumulate în elaborarea inițiativelor de incluziune a romilor și să împărtășească aceste experiențe cu alte state membre. Se știe că elaborarea, aplicarea și monitorizarea politicilor de incluziune a romilor necesită o bună bază de date socio-economice colectate cu regularitate. Atunci când este cazul, trebuie să se țină seama de exemplele și experiențele în ceea ce privește politicile de incluziune a altor grupuri vulnerabile, atât din interiorul, cât și din afara UE.

Principiul nr. 7: Utilizarea instrumentelor comunitare

În elaborarea și aplicarea politicilor vizând integrarea romilor, este esențial ca statele membre să utilizeze toate instrumentele comunitare, inclusiv instrumentele juridice (Directiva privind egalitatea rasială, Decizia-cadru privind rasismul și xenofobia), instrumentele financiare (Fondul social european, Fondul european de dezvoltare regională, Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală, Instrumentul de Preaderare) și instrumentele de coordonare (metode deschise de coordonare). Statele membre trebuie să se asigure că instrumentele financiare concordă cu aceste principii comune de bază

și să apeleze la experții Comisiei Europene în vederea evaluării politicilor și proiectelor. Evaluarea inter pares și transferul de bune practici sunt, de asemenea, facilitate la nivel de experți de către EURoma (Rețeaua Europeană privind incluziunea socială și romii și fondurile structurale).

Principiul nr. 8: Implicarea autorităților regionale și locale

Statele membre trebuie să conceapă, să elaboreze, să aplice și să evalueze inițiativele politice privind incluziunea romilor în strânsă cooperare cu autoritățile locale și regionale. Aceste autorități joacă un rol esențial în punerea în practică a politicilor respective.

Principiul nr. 9: Implicarea societății civile

Statele membre trebuie, de asemenea, să conceapă, să elaboreze, să aplice și să evalueze inițiativele politice privind incluziunea romilor în strânsă cooperare cu actorii societății civile, cum ar fi organizațiile neguvernamentale, partenerii sociali și mediul academic/cercetătorii. Implicarea societății civile este recunoscută ca fiind esențială atât pentru mobilizarea specialiștilor și difuzarea informațiilor necesare dezvoltării de dezbateri publice, cât și pentru asumarea responsabilității pe parcursul procesului politic.

Principiul nr. 10: Participarea activă a romilor

Eficiența politicilor este sporită odată cu implicarea romilor în fiecare etapă a procesului. Implicarea acestora trebuie să aibă loc atât la nivel național, cât și european, prin contribuția experților pe probleme specifice romilor și a funcționarilor publici, precum și prin consultarea unor părți interesate din rândul romilor în ceea ce privește elaborarea, punerea în aplicare și evaluarea inițiativelor politice. Este esențial ca politicile de incluziune să se bazeze pe deschidere și transparență și să abordeze subiecte dificile sau delicate într-o manieră adecvată și eficientă. Sprijinul acordat participării totale a populației de etnie romă la viața publică, stimulării cetățeniei lor active și dezvoltării resurselor lor umane este, de asemenea, esențial.

Bibliografie selectivă

M.A. Baderin și R. McCorquodale (editori) (2007), *Economic, Social and Cultural Rights in Action* [Drepturile economice, sociale și culturale în acțiune], Oxford: Oxford University Press

Centrul pentru Drepturi de Locuire și Evacuări (2008), *Femeile și dreptul la locuință*, document disponibil la adresa: <http://www.cohre.org/women>

CommDH/IssuePaper(2008)1, *Dreptul la locuință: Obligația de a asigura tuturor locuință*, Strasbourg, 25 aprilie 2008, document disponibil la adresa: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1292391&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>

CommDH(2009)5, *Recomandarea Comisarului pentru Drepturile Omului privind aplicarea dreptului la locuință*, document disponibil la adresa: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1463737&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679#P393_69757

Comitetul de Miniștri, *Recomandarea Rec(2004)14 către statele membre privind circulația și staționarea travellers în Europa*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 1 decembrie 2004, la cea de-a 907-a reuniune a delegaților miniștrilor, document disponibil la adresa: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2004\)14&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2004)14&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864)

Comitetul de Miniștri, *Recomandarea Rec(2005)4 către statele membre privind îmbunătățirea condițiilor de locuit ale romilor și travellers din Europa*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 23 februarie 2005, la cea de-a 916-a reuniune a delegaților miniștrilor, document disponibil la adresa: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=825545&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

Comitetul de Miniștri, *Rec(2008)5 privind politicile vizând romii și/sau travellers din Europa*, adoptată de Comitetul de Miniștri la 20 februarie 2008, la cea de-a 1018-a reuniune a delegaților miniștrilor, document disponibil la adresa: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1253509&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

Comisia pentru Egalitate Rasială (2006), Context comun: Egalitate, bune relații rasiale și spații pentru țigani și travellers irlandezi: Raport al anchetei realizate de CER în Anglia și Țara Galilor, Londra: CER, document disponibil la adresa:

http://83.137.212.42/sitearchive/cre/downloads/commonground_report.pdf

Consiliul Uniunii Europene, *Concluziile Consiliului privind integrarea romilor*, a 2947-a reuniune a Consiliului Ocuparea Forței de Muncă, Politică Socială, Sănătate și Consumatori, Luxemburg, 8 iunie 2009, document disponibil la adresa:

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2808&langId=en>

Decade Watch (2008), *Activiștii romi evaluează progresele Deceniului de Incluziune a Romilor, actualizare 2007*, document disponibil la adresa:

[http://www.romadecade.org/portal/downloads/DecadeWatch/DecadeWatch%202007%20Update%20-%20Final%20\(30-07-08\).pdf](http://www.romadecade.org/portal/downloads/DecadeWatch/DecadeWatch%202007%20Update%20-%20Final%20(30-07-08).pdf)

Departamentul Mediului și Administrației Locale (2002), *Orientări privind locuințele colective pentru travellers*, Dublin: Departamentul Mediului și Administrației Locale

O. De Schutter și A. Verstichel (2005), *The Role of the Union in Integrating the Roma: Present and Possible Future* [Rolul Uniunii în integrarea romilor: prezentul și viitorul posibil], Documente privind diversitatea și autonomia europeană (DDAE) nr. 2/2005, documente disponibile la adresa:

http://www.eurac.edu/documents/edap/2005_edap02.pdf

Comisia Europeană (2008), *Document de lucru al Comisiei, instrumente și politici comunitare pentru incluziunea romilor*, SEC(2008)XXX, Bruxelles, 16 aprilie 2008, document disponibil la adresa:

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=481&langId=en>

Comisia Europeană (2006), *Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlamentul European, aplicarea Directivei 2000/43/CE din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică*, COM(2006) 643 final, Bruxelles, 30 octombrie 2006, document disponibil la adresa:

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0643en01.pdf

Comisia Europeană (2007), *Abordarea discriminării multiple: practici, politici și legi*, document disponibil la adresa:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=158&langId=en&pubId=51&type=2&furtherPubs=yes>

Comisia Europeană, Direcția Generală Ocuparea Forței de Muncă și Afaceri Sociale, Unitatea D3 (2004), *Situația romilor într-o Europă extinsă*, document disponibil la adresa:

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=99&langId=en>

Centrul European de Monitorizare a Rasismului și Xenofobiei (2005), *Migranții, minoritățile și locuințele: excludere, discriminare și antidiscriminare în 15 state membre ale Uniunii Europene*, document disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/fraWebsite/products/publications_reports/pub_cr_housing_en.htm

Parlamentul European (2005), *Rezoluția P6_TA (2005)0151 privind situația romilor din Uniunea Europeană*, Bruxelles, 28 aprilie 2005, document disponibil la adresa: [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-
TA-2005-0151+0+DOC+XML+V0//EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-
TA-2005-0151+0+DOC+XML+V0//EN)

Parlamentul European (2008), *Rezoluția P6_TA-PROV(2009)0019 privind situația drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană 2004-2008 (2007/2145(INI))*, Strasbourg, 14 ianuarie 2008, document disponibil la adresa: [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-
2009-0019&language=EN&ring=A6-2008-0479](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-
2009-0019&language=EN&ring=A6-2008-0479)

Parlamentul European (2008), *Rezoluția P6_TA(2008)0035 privind strategia europeană privind romii*, Bruxelles, 31 ianuarie 2008, document disponibil la adresa: [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-
TA-2008-0035+0+DOC+XML+V0//EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-
TA-2008-0035+0+DOC+XML+V0//EN)

Centrul European pentru Drepturile Romilor (2005), *Mereu în alt loc: combaterea nomadismului în Franța*, document disponibil la adresa: <http://www.CERD.org/cikk.php?cikk=2421>

Centrul European pentru Drepturile Romilor (2000), *Spații de staționare: Segregarea rasială a romilor în Italia*, document disponibil la adresa: http://www.CERD.org/Countryrep_index.php

Centrul European pentru Drepturile Romilor (2003), *Operațiuni de curățire: excluderea romilor din Grecia*, document disponibil la adresa: http://www.CERD.org/Countryrep_index.php

Centrul European pentru Drepturile Romilor (2005), Centrul European pentru Drepturile Romilor (CERD) / Bulgaria, Plângere colectivă nr. 31/2005, document disponibil la adresa: <http://www.CERD.org/db/03/C6/m000003C6.pdf>

Centrul European pentru Drepturile Romilor (2003), Centrul European pentru Drepturile Romilor (CERD) / Grecia, Plângere colectivă nr. 15/2003, document disponibil la adresa: <http://www.CERD.org/db/03/C9/m000003C9.pdf>

Centrul European pentru Drepturile Romilor (2008), Centrul European pentru Drepturile Romilor (CERD) împotriva Franței, Plângere colectivă nr. 51/2008, document disponibil la adresa:

<http://www.CERD.org/db/03/C4/m000003C4.pdf>

Centrul European pentru Drepturile Romilor (2004), Centrul European pentru Drepturile Romilor (CERD) împotriva Italiei, Plângere colectivă nr. 27/2004, document disponibil la adresa:

<http://www.CERD.org/db/03/CB/m000003CB.pdf>

Centrul European pentru Drepturile Romilor, Institutul pentru o Societate Deschisă, Centrul pentru Drepturi de Locuire și Evacuări, Romani Criss și Alianța Civică a Romilor (2008), *Securitate în stil italian: amprentarea, violența extremă și hărțuirea romilor din Italia*, document disponibil la adresa:

<http://www.CERD.org/cikk.php?cikk=3050>

M. Greenfields (2009), *Gypsies, Travellers and Accommodation* [Țigani, travellers și adăposturile], Londra: Fundația pentru Egalitate Rasială și Departamentul pentru Comunități și Administrație Locală

L. Hollo și S. Quinn (2006), *Equality for Roma in Europe: A Roadmap for Action* [Egalitate pentru romii din Europa: ghid de acțiune], raport întocmit în numele Biroului European de Informare, Centrului European pentru Drepturile Romilor, Celulei de cercetare interdisciplinară în materie de drepturi ale omului, Grupului pentru politică migrațională și Institutului pentru o Societate Deschisă, document disponibil la adresa:

http://www.soros.org/initiatives/roma/articles_publications/publications/roadmap_20060101/equality_2006.pdf

R. Holtmaat (2006) *Catalysts for Change? Equality Bodies according to Directive 2000/43/EC – existence, independence and effectiveness* [Catalizatori ai schimbării? Organismele de promovare a egalității, conform Directivei 2000/43/CE – existență, independență și eficacitate], Comisia Europeană, Direcția Generală Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Șanse Egale, Unitatea G.2, manuscris finalizat în martie 2006, document disponibil la adresa:

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2015&langId=en>

Mișcarea travellers din Irlanda (2002), *Elaborarea unei strategii viitoare pentru asigurarea de adăposturi pentru travellers*, Dublin: ITM

M. Kahanec (2009), *The Decade of Roma Inclusion: A Unifying Framework of Progress Measurement and Options for Data Collection* [Deceniul de Incluziune a Romilor: Un cadru unitar pentru măsurarea progreselor și opțiuni de colectare a datelor], Raport de cercetare IZA nr. 21, aprilie 2009, document disponibil la adresa:

http://www.iza.org/en/webcontent/publications/reports/report_pdfs/iza_report_21.pdf

S. Leckie (editor) (2003), *National Perspectives on Housing Rights* [Perspective naționale privind dreptul la locuință], Haga: Martinus Nijhoff Publishers

Fundația Milan Šimècka, Centrul pentru Drepturi de Locuire și Evacuări, Centrul European pentru Drepturile Romilor (2006), *Evacuările forțate din Slovacia - 2006*, document disponibil la adresa: <http://www.CERD.org/db/02/02/m00000202.pdf>

OSCE/BIDDO (2008), *Punerea în aplicare a planului de acțiune privind îmbunătățirea situației romilor și Sinti din spațiul OSCE, Raport de situație 2008*, document disponibil la adresa: http://www.osce.org/publications/BIDDO/2008/09/33130_1186_en.pdf

Pavee Point (2004), *Travellers: nomazii din Irlanda*. Dublin: Pavee Point

P. Somerville și N. Sprigings (editori) (2005), *Housing and Social Policy: Contemporary Themes and Critical Perspectives* [Locuințele și politica socială: teme actuale și perspective critice], Londra și New York: Routledge

Institutul Regal de Urbanism (2007), Nota nr. 4 privind bunele practici: urbanism pentru țigani și travellers. Partea B: Evaluarea nevoilor de adăpost.

K. Treadwell-Shine, F. Kane și D. Coates (2008), *Traveller specific Accommodation: Practice, Design and Management* [Adăposturi specifice travellers: practici, proiectare și administrare], Dublin: Centrul de Cercetare în domeniul Locuinței

Comitetul ONU pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale (1991), *Comentariul general 4, Dreptul la locuință adecvată, [articolul 11 alineatul (1) din Convenție]*, (Reuniunea a 6-a, 1991), document disponibil la adresa: http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/099b725fe87555ec8025670c004fc803/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?OpenDocument#*%20Contained%20i

Comitetul ONU pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale (1997), *Comentariul general 7, Dreptul la locuință adecvată [articolul 11 alineatul (1)]: evacuările forțate*, (Reuniunea a 16-a, 1997), document disponibil la adresa: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/CESCR+General+Comment+7.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/CESCR+General+Comment+7.En?OpenDocument)

Raportorul special al ONU în domeniul locuinței (2007), *Raport anual către Consiliul pentru Drepturile Omului, principii de bază și orientări privind evacuările pe motive de dezvoltare și relocările, întocmit de raportorul special sub auspiciile Consiliului ONU pentru Drepturile Omului, UN Doc A/HRC/4/18, 5 februarie 2007*, document disponibil la adresa:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/106/28/PDF/G0710628.pdf?OpenElement>

Raportorul special al ONU în domeniul locuinței (2008), *Promovarea și protejarea tuturor drepturilor omului, a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale, inclusiv a dreptului la dezvoltare, raport al raportorului special privind locuința adecvată ca o componentă a dreptului la un standard de viață adecvat, și dreptul la nediscriminare în acest context*, Miloon Kothari, A/HRC/7/16, 13 februarie 2008, document disponibil la adresa:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/105/45/PDF/G0810545.pdf?OpenElement>

Puncte Focale Naționale RAXEN

Belgia	Centrul pentru șanse egale și combaterea rasismului (CEOOR)
Bulgaria	Proiect 1 EOOD
Republica Cehă	Persoane aflate la nevoie
Danemarca	Centrul consultativ și de documentare cu privire la discriminarea rasială
Germania	Forumul European pentru Studierea Migrației (EFMS)
Estonia	Centrul de Informare Juridică privind Drepturile Omului
Grecia	Liga Elenă pentru Drepturile Omului (HLHR) și Centrul de Cercetare pentru Grupurile Minoritare (KEMO)
Spania	Mișcarea pentru Pace și Libertate (MPLD)
Franța	Centre d'Etudes des Discriminations, du Racisme et de l'Antisemitisme (CEDRA)
Irlanda	Philip Watt și Karla Charles (experți independenți)
Italia	Cooperare pentru Dezvoltarea Țărilor Emergente (COSPE)
Cipru	EDEX – Educație de excelență + Symfiliosi + Asociația Sociologilor din Cipru
Letonia	Centrul Leton pentru Drepturile Omului (LCHR)
Lituania	Institutul de Cercetare Socială (ISR)
Luxemburg	Rețeaua internațională de studii în domeniul tehnologiei, mediului, alternativelor, dezvoltării (CEPS/INSTEAD)
Ungaria	Institutul de Studii Juridice al Academiei de Științe din Ungaria (HAS) + Institutul de Studii privind Minoritățile Naționale și Etnice al HAS
Malta	Centrul Iezuit pentru Credință și Dreptate (JCFJ)
Țările de Jos	Articolul 1
Austria	Institutul Ludwig Boltzmann pentru Drepturile Omului +

	Zivilcourage und Anti-Rassismus-Arbeit (ZARA)
Portugalia	Numena – Centrul de cercetare în domeniul științelor umane și sociale
Polonia	Fundația Helsinki pentru Drepturile Omului (HFHR) Fundația Helsinki pentru Drepturile Omului (HFHR)
România	Centrul de Resurse Juridice (CRJ)
Slovenia	Institutul pentru Pace – Institutul de Studii Contemporane Sociale și Politice
Slovacia	Oamenii împotriva Rasismului (PAR) + Centrul de cercetare în domeniul etnicității și culturii
Finlanda	Liga Finlandeză pentru Drepturile Omului
Suedia	Centrul Suedez Împotriva Rasismului
Regatul Unit	Universitatea din Warwick

Comisia Europeană

Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene

Condițiile de locuit ale romilor și travellers din Uniunea Europeană

Raport comparativ

Luxemburgo: Oficina de Publicaciones Oficiales de las Comunidades Europeas, 2010

2010 - 122 pp, - 21 x 29.7 cm

ISBN: 978-92-9192-537-7

doi: 10.2811/55605

Un mare volum de informații cu privire la Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene este disponibil pe internet. Acesta poate fi accesat prin site-ul FRA (<http://fra.europa.eu>).

© Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2009

Reproducerea este permisă, cu excepția utilizării în scopuri comerciale, cu condiția ca sursa să fie recunoscută.

Drepturi de autor: Pentru orice utilizare sau reproducere a imaginilor conținute în această publicație, permisiunea trebuie solicitată direct de la deținătorul drepturilor de autor.

© Marek Hojsik

© European Roma Rights Centre

Cum vă puteți procura publicațiile Uniunii Europene?

Publicații de vânzare:

- prin EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- de la librăria pe care o frecvențați, menționând titlul, editura și/sau numărul ISBN;
- contactând direct unul dintre agenții noștri de vânzări. Puteți obține datele de contact ale acestora vizitând <http://bookshop.europa.eu> sau trimițând un fax la +352 2929-42758.

Publicații gratuite:

- prin EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- la reprezentanțele sau delegațiile Comisiei Europene. Puteți obține datele de contact ale acestora vizitând <http://ec.europa.eu/> sau trimițând un fax la +352 2929-42758.

FRA - European Union Agency for Fundamental Rights

Schwarzenbergplatz 11

1040 - Vienna

Austria

Tel.: +43 (0)1 580 30 - 0

Fax: +43 (0)1 580 30 - 691

E-Mail: information@fra.europa.eu

<http://fra.europa.eu>

ISBN 978-92-9192-537-7

9 789291 925377